

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії**

На правах рукопису
УДК 911.3

**СТІЙКІСТЬ АГЛОМЕРОВАНИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРИМОРСЬКИХ
АГЛОМЕРАЦІЙ: ПРИКЛАД ОДЕСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ**

Галузь знань	10 – природничі науки
Спеціальність	106 – географія
Освітня програма	Урбаністика та міське планування

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки 4 курсу
освітнього рівня бакалавр
Волкової Анастасії Романівни

Науковий керівник:
Дронова Олена Леонідівна,
к. геогр. наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ СТІЙКОСТІ ПРИМОРСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ	6
1.1. Особливості розвитку приморських агломерацій	6
1.2. Зміст, складові та значення поняття «міська стійкість» в контексті розвитку міст і міських агломерацій	9
1.3. Методика дослідження стійкості агломерованих поселень приморських агломерацій	19
Розділ 2. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ МІСЬКОЇ СТІЙКОСТІ У РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ	23
2.1. Формування стійкості агломерованих поселень Великого Ванкуверу	23
2.2. Концепції стійкості міст метрополії Барселони	26
Розділ 3. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛІВ СТІЙКОСТІ АГЛОМЕРОВАНИХ ПОСЕЛЕНЬ ОДЕСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ	29
3.1. Особливості формування і розвитку Одеської приморської агломерації	29
3.2. Приморські міста Одеської агломерації	31
3.3. Внутрішні міста Одеської агломерації	36
3.4. Поточний стан впровадження механізмів стійкості у розвиток агломерованих поселень Одеської агломерації	39
Розділ 4. КОНЦЕПТ-ПЛАН ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ МІСТА ЮЖНЕ	43
4.1. Стійкість міста Южне згідно бачення мешканців	43
4.2. Просторовий SWOT-аналіз аспектів стійкості міста Южне	49
4.3. Пропозиція проєкту концепт-плану формування стійкості Южного	57
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Сучасні міста постали перед великими викликами: зміна клімату, пандемія COVID-19, війни, надзвичайні ситуації та інші. Урбанізація є основним каталізатором глобальних змін навколишнього середовища [78]. Сучасний розвиток міст має переважно незбалансовані тенденції, які призводять до виходу нашої планети за екологічні планетарні межі [85]. Економічні процеси стали більш глобалізованими та характеризуються швидкими змінами та коливаннями [52]. Великим агломераціям наслідки таких ситуацій важко пом'якшити, а більшість міст країн, що розвиваються, лише перебувають на етапі планування заходів протидії. Вразливість міських поселень нерідко виникає через відсутність залучення місцевих мешканців в управлінських процесах, «закритість» органів місцевої влади [84]. Малі міста та містечка, у яких проживає половина міського населення, мають ще менше ресурсів для ефективного реагування на негаразди, що робить їх більш вразливими та нестійкими до нових викликів розвитку, які з'являються все частіше [6].

У той же час, новітні управлінські підходи в містах здатні перетворити кризові ситуації на можливості. Ідеології в адмініструванні змінюються, потроху виникають нові ідеї та рішення: наприклад, все більше і більше міст звертаються до концепції сталого розвитку, яка потребує реалізації на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях [52]. Конкуренція між великими містами та агломераціями сьогодення вимірюється не лише в економічному аспекті, а й щодо відповідальності та партисипації в управлінні, якості життя та глобальній екологічній відповідальності. Комплексне вирішення завдань різних викликів іноді суперечливих на перший погляд, створюють складнощі для формування міської політики особливо в умовах економії через обмеженість міського бюджету, що характерно для поселень, які вже стикнулися з серйозними викликами. Для українських міст головним викликом, як і у всьому світі, раніше була пандемія COVID-19, проте з лютого 2022 року найбільшим

фактором розхитування міської економічної, соціальної та екологічної стійкості в Україні стало повномасштабне вторгнення РФ [6].

Об'єктом дослідження є агломеровані поселення Одеської агломерації. Агломеровані поселення, на відміну від віддалених невеликих міських поселень, мають більший потенціал щодо встановлення ефективного реагування та планування заходів протидії економічним, соціальним та екологічним викликам завдяки більш щільному розташуванню та концентрації населення в міських агломераціях. Одеська агломерація, незважаючи на економічну та соціальну вразливість, що проявилися під час повномасштабного вторгнення, та завжди існуючу екологічну вразливість, є ядром економічного та соціального розвитку українського Причорномор'я. Предметом дослідження є особливості економічної, соціальної та екологічної стійкості агломерованих поселень Одеської агломерації. Мета даного дослідження – виявлення особливостей, можливостей, а також проблем і потенційних ризиків формування стійкості агломерованих поселень приморських агломерацій на прикладі Одеської агломерації.

Завдання:

1) Вивчення теоретико-методичних засад дослідження питань стійкості приморських агломерацій з розкриттям особливостей розвитку приморських агломерацій та змісту поняття «міська стійкість» та його значення для розвитку міст і міських агломерацій.

2) Здійснення аналізу іноземного досвіду впровадження концепції міської стійкості у розвитку приморських агломерацій на прикладі агломерації Великого Ванкуверу та метрополії Барселони.

3) Виявлення потенціалів стійкості агломерованих поселень за допомогою аналізу: особливостей формування і розвитку Одеської приморської агломерації; приморських і внутрішніх міст Одеської агломерації; поточного стану впровадження механізмів стійкості у розвиток агломерованих поселень.

4) Розробка проекту концепт-плану формування стійкості міста Южне за допомогою аналізу бачення мешканців та просторового SWOT-аналізу аспектів стійкості.

Дослідженню міст та міських агломерацій присвячені праці багатьох українських науковців, зокрема Дронової О., Степаненко А. та Омельченко А. [7, 8, 25]. У працях Денисенко О. [5] та Підгрушного Г., Мезенцева К., Дудіна В., Провотар Н., Бондар В. [20] визначається поняття метрополітенського (метрополісного) регіону. Особливості агломераційних процесів в Україні було розглянуто Руденко Л. та ін. [87], зокрема Одеську приморську агломерацію було досліджено Топчієвим О., Нефедовою Н. [34]. Особливості розвитку приморських міст і агломерацій є висвітленими більш детально у працях зарубіжних авторів, зокрема М. de Andres & J. Barragan [55]. Дослідження S. Balica, N. Wright & F. Van der Meulen [43], S. Hallegatte, C. Green, R. Nicholls & J. Corfee-Morlot [65] присвячені проявам вразливості приморських міст і агломерацій до такого наслідку зміни клімату, як затоплення.

Питання стійкості досліджувалися М. Alberti та ін. [38], J. Coaffee & P. Lee [52]. Концепція стійкості зародилася під впливом дослідника С. Holling [66], у той час як найбільш обґрунтоване визначення міської стійкості було сформовано S. Meerow, J. Newell & M. Stults [72]. Доробок S. Pickett, M. Cadenasso & J. Grove інтегрує екологічний, соціально-економічний та планувальний вимір міської стійкості [80], а в праці S. Brunn, O. Dronova & O. Kononenko було досліджено виклики та формування потенціалу стійкості малого монофункціонального міста Славутич [47]. Зарубіжні дослідники фокусуються на різних вимірах міської стійкості, зокрема екологічного (N. Bonnett & J. Birchall [46], H. Ernston та інші [58], S. Fawzy та ін. [59], J. Fitton та інші [60], D. Major & S. Juhola [71], B. Vogel у [82], B. Walker та ін. [100]), економічного (A. Drobniak [57], A. Pike, S. Dawley & J. Tomaney [81], J. Simmie & R. Martin [92], H. Wang та ін. [101]) та соціального (M. Ganor & Y. Ben-Lavy [62], L. Kerr & J. Menadue [69], P. Ribeiro & L. Gonçalves [83], A. Wikström [102]). Інституційні засади стійкості були проаналізовані у працях D. Williams та ін. [103], A. Rivero-Villar & A. Vieyra Medrano [84] та D. Henstra у [99].

При виконанні роботи використані такі методи, як статистичний, картографічний, контент-аналіз, порівняльно-описовий, аналіз і синтез, систематизація та узагальнення, SWOT-аналіз, спостереження та опитування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ СТІЙКОСТІ ПРИМОРСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

1.1. Особливості розвитку приморських агломерацій

Для поточного стану світової системи розселення характерним є укрупнення міських форм і становлення нових видів зв'язків між населеними пунктами в межах великих міських агломерацій. Свідченням цього є те, що у 2018 році 42% всіх містян проживало у міських поселеннях з чисельністю населення понад 1 млн осіб [97].

У нашому дослідженні використовуються поняття «агломерація міських поселень», «міська агломерація» у їх сучасному розумінні, тобто як зосередження взаємопов'язаних населених пунктів, ядром (чи ядрами) яких є велике місто (міста), що формують локальну систему розселення вищого рівня [8], об'єднану, у першу чергу, єдністю ринків праці, нерухомості, землі, а також високим рівнем функціональної зв'язаності окремих її компонентів [56]. У такому розумінні міська агломерація розглядається нами на етапі формування та розвитку постіндустріальних зв'язків і виникнення нових відповідних функцій, тобто як синонім поняття метрополітенський (метрополісний) регіон за Підгрушним Г. П. та Денисенко О. О., що змістовно поєднує територіально велике місто (метрополіс) з прилеглою територією, що перебуває у функціональному взаємозв'язку з ним [5, 20] в межах дії активних маятникових міграцій населення (commuting belt). Агломеровані поселення це, переважно, міські населені пункти, розташовані в зоні тяжіння ядра, які мають з ним тісні й різноманітні зв'язки [7].

Приморське узбережжя завжди вважалося одним з найбільш вигідних положень для розташування та концентрації людської діяльності завдяки можливості розвитку портової, туристичної діяльності, морського транспорту та торгівлі, а також рибальства [6]. Прибережні екосистеми надають суспільству надзвичайно цінні екосистемні послуги, які, водночас, є вразливими до людського впливу [54]. Навколишнє середовище та можливість життя у приморських

агломераціях в останні роки все частіше піддається ризику підвищення рівня моря [6].

Кількість приморських міст та агломерацій в світі збільшилася в 4,5 рази з 1945 року [55]. 88% приморських міст та агломерацій задіяні у портовому господарстві (мають портову інфраструктуру) [55]. У 2007 році, 40% міського населення світу проживало в 100 кілометрах від узбережжя [91]. Хоч лише 2% території суші у світі є урбанізованою, частка урбанізованої або квазі-урбанізованої території узбережь світу становить 10% [79]. Також, прибережні міста зростають швидше, ніж звичайні: у період з 2000 до 2015 рр. міські осередки, що знаходяться на висоті менше, ніж 10 метрів над рівнем моря, мали 1,98% річного зростання населення, у порівнянні з 1,62% для всіх міських центрів [79]. Якщо у 1970 лише 10 найбільших агломерацій світу (від 5 мільйонів осіб) були приморськими, то у 2018 таких агломерацій вже було 38, половина з яких мали чисельність населення понад 10 мільйонів. Наведені дані свідчать про важливість дослідження приморських агломерацій, адже їх кількість і масштабність розвитку зростає [6].

Приморським міським поселенням характерні нижча географічна висота та вища щільність населення, ніж у внутрішніх містах [43]. Прибережні міста також відчувають збільшений вплив затоплень за рахунок зміни клімату, осідання порід і зростання чисельності населення [65]. Приморські агломерації є більш чутливими до зазначених викликів через більший і безпосередній вплив змін клімату на їх території [6].

У приморських агломераціях, зазвичай, ядро зосереджується вздовж морського узбережжя, а агломеровані поселення прилягають до морського узбережжя й утворюють морський фасад концентрації розвитку [7]. Такий тип територіальної структури називається приморським, адже море є природним чинником, що сприятливо впливає на розвиток агломерації. Завдяки багатим природним ресурсам, можливості розвитку рекреації, міжнародних зв'язків і функцій завдяки морському транспорту у приморських агломераціях концентруються капітал і робоча сила. Приморські агломерації можуть мати недостатній рівень розвитку соціальних функцій ядра через спеціалізацію на

портовому господарстві та морських комунікаціях, проте ядро Одеської агломерації можна вважати одним з центрів концентрації соціальної та культурної діяльності [6].

Через переважно витягнуте розташування агломерацій вздовж морського узбережжя, що виступає прикладом лінійно-фасадного типу територіальної структури (*рис. А.1.*), в приморських агломераціях спостерігається ускладнення зв'язків між центром і периферією. В Одеській агломерації це ускладнюється нерозвиненими морськими пасажирськими перевезеннями (на відміну від морських прогулянкових маршрутів вздовж Одеського узбережжя, що є досить популярними) та завантаженістю основних транспортних магістралей на півночі, півдні та заході ядра агломерації, адже між агломерованими поселеннями та ядром не існує швидкісного сполучення [6].

Поліцентричні приморські агломерації є рідкісними та можуть існувати в межах великих міжнародних портових зон, які мають багатогалузеву спеціалізацію [87]. Для таких агломерацій характерним є ослаблення агломераційного ефекту. Одеську агломерацію прийнято вважати моноцентричною [25]. Проте сучасний розвиток порту Чорноморська наряду з припортовою харчовою промисловістю та машинобудуванням та порто-промислового вузла на базі порту «Південний» (м. Южне) свідчить про формування Одеської регіональної портово-логістичної системи, яка є прикладом принципів поліцентричного розвитку, завдяки формуванню декількох порто-логістичних центрів та географічному положенню, що є сприятливим для приєднання у глобальні та європейські транспортно-логістичні мережі та системи [87, 34].

Отже, приморські агломерації мають унікальні особливості та сприятливі умови для розвитку завдяки приморському географічному положенню, проте їх просторова структура також виступає як виклик для формування зв'язаної міської мережі через переважно витягнуте розташування агломерованих поселень [6].

1.2. Зміст, складові та значення поняття «міська стійкість» в контексті розвитку міст і міських агломерацій

Поняття «міська стійкість» (англ. urban resilience) є неоднозначним через різноманітність сфер і галузей, що його використовують: наука про навколишнє середовище, науки про Землю, біологічні, соціальні науки, інженерія тощо [47]. *Міська стійкість* – це здатність міської системи та її соціально-екологічних і соціально-технічних складових у просторово-часовому вимірі підтримувати або швидко повертатися до бажаних функцій за умов порушення, адаптуватися до змін та швидко трансформувати системи, які обмежують поточну чи майбутню здатність до адаптації [72]. Проте, стійкість міської системи є її виключно бажаним станом, а не таким, що є базовим та завжди існуючим. Один з основоположників сучасної концепції стійкості Кроуфорд Холлінг описує стійкість як здатність екологічної системи продовжувати та зберігати власне функціонування, але не обов'язково залишатися в однаковому стані [66].

Основними особливостями міської стійкості є *неврівноваженість*, що передбачає можливість трансформуватися для збереження бажаних функцій за нових, змінених умов; *неодноманітність шляху до стійкості* – кожне міське поселення потребуватиме рішень різного масштабу в залежності від наявних внутрішніх і зовнішніх умов; *неоднозначність виміру ступеню стану стійкої міської системи* – деякі міські поселення можуть мати високий ступінь адаптації, проте міське управління та мешканці можуть вважати його недостатнім [6]. Міська стійкість позитивно сприймається суспільством як концепція, що є корисною для міського розвитку [72]. Ступінь досягнення міської стійкості також визначає максимальний ліміт, до досягнення якого міста можуть допускати зміни, перед тим як перейти до реорганізаційних дій для впровадження нових структур і процесів у міській системі [38].

Ефективна концепція міської системи має базуватися на дослідженні екологічних, економічних і соціальних факторів, тенденцій або змін простору, які можуть бути інтегровані у різноманітні взаємопов'язані сфери превентивної діяльності на різних ієрархічних рівнях [80].

1.2.1. Заходи пом'якшення та адаптації до зміни клімату

Міська екологічна стійкість, яка розширює поняття стійкості екосистем, визначається як можливість міської системи поглинати порушення та реорганізовуватися під час змін, аби утримувати таку ж саму функцію, структуру, ідентичність, ключові процеси та зворотні зв'язки [100]. Сучасна концепція міської екологічної стійкості базується на дослідженні міст та їх складових як складних адаптивних систем [82]. У цьому випадку, стресовими факторами виступають екстремальні природні явища, зокрема, кліматичні та геологічні, а також поступова зміна клімату та її наслідки [58]. Геологічні чинники порушення стійкості за походженням поділяються на зовнішні (абразія, ерозія) та внутрішні (землетруси, виверження вулканів). Наслідки зміни клімату впливають на всі світові регіони, та саме прибережні території є особливо вразливими через підняття рівня моря, що є результатом глобального потепління, підвищений ризик затоплення територій, ерозії та сильних штормів [6].

Існує два напрямки посилення екологічної стійкості до зміни клімату, яка виступає найбільшим фактором її порушення: пом'якшення та адаптація. Пом'якшення наслідків зміни клімату головним чином фокусується на скороченні викидів парникових газів, у той час як адаптація зосереджується на зменшенні вразливості громад до наслідків зміни клімату.

Основні підходи до пом'якшення наслідків зміни клімату [за 59]:

- 1) Технології та методи декарбонізації, що зменшують обсяги викидів вуглецю, широко використовуються та мають прийнятний рівень керованого ризику (відновлювальні джерела енергії, альтернативні види палива, зберігання та утилізація вуглецю).
- 2) Нові методи та технології «негативних викидів», що включають уловлення та поглинання вуглецю з атмосфери (біоенергетичне уловлювання та зберігання вуглецю, біовугілля, пряме уловлювання вуглецю в повітрі та зберігання, заліснення та відновлення лісів, водно-болотних угідь).
- 3) Геоінженерні технології радіаційного примусу, що мають на меті стабілізувати та знизити глобальну температуру за допомогою зміни

радіаційного балансу Землі без зміни концентрації парникових газів в атмосфері (введення стратосферного аерозолу в атмосферу, розрідження перистих хмар, відбілювання хмар, освітлення земних поверхонь та інші методи управління радіацією). Ці методи є теоретичними, перебувають лише на ранніх стадіях розробки та не використовуються.

Дослідженнями встановлено, що адаптація до змін клімату часто є другорядним питанням у плануванні боротьби зі зміною клімату, оскільки адаптація та зменшення вразливості вимагають більш ретельних і довгострокових дій, ніж досягнення чітких показників пом'якшення зміни клімату та їх оцінка через короткий проміжок часу [64]. Проте стійкість до зміни клімату не повинна полягати в пріоритезації підходів пом'якшення чи адаптації: ці компоненти мають взаємодоповнювати один одного, що є необхідним для зменшення вразливості громади.

З посиленням зміни клімату, зменшення викидів не буде достатньо для протистояння наслідкам зміни клімату, тому адаптація є неминучим підходом до підвищення адаптивної спроможності міст [71]. Адаптація дозволяє передбачити наслідки зміни клімату, оскільки пом'якшення не є всеосяжним у боротьбі зі зміною клімату [98]. Адаптація передбачає пристосування до кліматичних умов, що змінилися, таким чином, щоб подальший ризик від екстремальних подій мінімізувався або виключався, а потенційні переваги від адаптації змогли проявитися.

Заходи адаптації для впровадження екологічної стійкості:

- 1) заходи «важкої» адаптації (інфраструктурні): будівництво укріплювальних та захисних споруд [6]. Структурні заходи потребують значного фінансування для підтримки експлуатації в довгостроковій перспективі та є недостатніми для захисту від ряду кліматичних впливів (і прогнозованих сценаріїв) [46]. Однак, вони є більш респектабельними в міському плануванні та надають відчуття «безпеки».
- 2) заходи «м'якої» адаптації спрямовані на управління кліматичними ризиками за допомогою планування: керований відступ господарської діяльності від

прибережної зони в момент небезпеки або на постійній основі, зміни землекористування, продумані заходи реагування при надзвичайних ситуаціях, страхування тощо [6]. М'які форми втручання є більш фінансово доступними для реалізації та можуть мати більше потенційних переваг для ширшої спільноти, тому їх легше впроваджувати у малих містах, ніж фізичні [60]. Керований відступ може виступати найбільш небажаним заходом внаслідок високої вартості переміщення ключових послуг, інфраструктури та проблем, пов'язаних з придатністю та привабливістю місця переселення і відчуттям соціального потрясіння [46]. Проте переваги у вигляді заощадження часу та фінансових ресурсів для впровадження фізичних заходів, а також покращення кумулятивного захисту та зниження ризику у довгостроковій перспективі є очевидними.

- 3) заходи адаптації, що базуються на екосистемних послугах (наприклад, збагачення пляжу піщаними насипами, збереження водно-болотних угідь, створення дощових садків для затримання та очищення води) [46]. Такий підхід є зазвичай додатковим до інфраструктурних заходів, а його впровадження сильно залежить від навколишніх умов.

Впровадження дій з адаптації до зміни клімату може створити кумулятивні супутні переваги та підняти ефективність витрат з часом [60]. Для громад із низьким рівнем доходу чи міст із дефіцитом ресурсів, зменшення місцевих впливів зміни клімату одночасно з вирішенням проблем розвитку міст є ефективним завдяки об'єднанню зусиль [103].

1.2.2. Місцевий економічний розвиток як механізм досягнення стійкості

Міська економічна стійкість – здатність міської економіки підтримувати існуючий рівень зростання за стабільних та шоккових умов, повертатися до попереднього рівня зростання або повністю змінювати структуру економіки для досягнення хоча б попереднього рівня економічного зростання після пережитого зовнішнього потрясіння [57]. За Джеймсом Сіммі і Роном Мартіном, факторами порушення стійкості локального та регіонального розвитку виступають: періодична економічна рецесія, зростання зовнішніх основних конкурентів,

несподіване закриття підприємств і технологічні зміни [92]. Одним з факторів порушення економічної стійкості також визначають зміну клімату [81], економічні витрати на наслідки та передбачення наслідків якої є затратними. Під економічною стійкістю, переважно, розуміють здатність до захисту міської економічної системи від зовнішніх потрясінь, здатність до поглинання негативних впливів та здатність до навчання тому, як передбачити та протидіяти подальшим порушенням [101].

Економічна стійкість має прямий вплив на довготривалий розвиток та/або занепад міст і регіонів, адже економіка виступає одною з ключових сфер розвитку міських систем. Важливо розуміти, що чим більше диверсифікованою є міська економіка, тим вищим є рівень її стійкості [6]. Основоположним механізмом досягнення економічної стійкості є формування умов для місцевого економічного розвитку. Місцевий економічний розвиток (МЕР) – процес, що сприяє співпраці місцевої влади, бізнесу та громадськості, в результаті якого розробляються політики та стратегії з метою розкриття економічного потенціалу громади та збалансування всіх складових розвитку [16; 86]. Мета місцевого економічного розвитку – покращити якість життя та добробут населення шляхом створення нових робочих місць, стимулювання створення та підтримки малого і середнього бізнесу [49].

Концепція МЕР зародилася у розвинених країнах у відповідь на економічні та соціальні проблеми, що були викликані глобалізацією, локалізацією та зростаючою просторовою нерівністю. У країнах, що розвиваються, концепція МЕР також почала набувати визнання, адже з активізацією впливів глобалізації центральним органам влади все складніше контролювати економічні процеси, що відбуваються на локальному рівні [76]. МЕР став альтернативним підходом на противагу переважаючим галузевим стратегіям за підходом «зверху-вниз», коли ключові рішення з управління розвитком приймалися найвищими органами влади [86]. МЕР характеризується підходом «знизу-вверх», за процесу і дії якого відповідальними є локальні актори, проте збільшення відповідальності компенсується розширенням прав і можливостей місцевої влади і громади.

Переваги зосередження на локальному економічному розвитку (за [86]):

- 1) Місцеві стейкхолдери матимуть краще уявлення та більш повні знання про локальні проблеми та потреби.
- 2) З меншою кількістю стейкхолдерів, ідеї яких схильні бути більш однорідними, процес прийняття рішень є простішим.
- 3) Моніторинг впровадження стратегії МЕР простіше координувати на меншій території.

Ключові принципи МЕР (за [86]):

- 1) Територіальний підхід до розвитку – процеси глобалізації, урбанізації та локалізації економіки призвели до того, що економічний розвиток наразі є локальним питанням, а не галузевим, що додатково підтримується тенденціями до децентралізації влади та ресурсів.
- 2) Інтегрований підхід – МЕР фокусується на покращенні існуючого місцевого економічного потенціалу, що досягається за допомогою інтегративних політик, які, головним чином, концентруються на чотирьох осях: місцевий бізнес, внутрішні інвестиції, людський капітал та інфраструктура.
- 3) Сталі та гідні робочі місця – стратегії розвитку мають ставити за мету не лише збільшити кількість робочих місць, а й покращити умови праці та її збалансованість.
- 4) Добре врядування (Good governance) – включає надання належних можливостей до висловлення громадської думки, залучення більш широкого кола стейкхолдерів до прийняття рішень та сприяння горизонтальній співпраці між зацікавленими сторонами та вертикальній координації між всіма рівнями влади.

МЕР передбачає досягнення спільного бачення локального розвитку задля формування довгострокових стратегій, що містять цілі економічного зростання [16]. Проте важливо зазначити, що економічний розвиток і зростання не є тотожними: якщо зростання передбачає лише досягнення вищих кількісних показників, то розвиток має на меті створення умов для довгострокових перетворень якісного стану локальної економіки, які виникають внаслідок

підвищення сукупності економічних показників, що неодмінно призведе до підвищення рівня добробуту населення. При впровадженні концепції МЕР діють принципи прозорості та публічності прийняття рішень, а також застосовуються інструменти економічного стимулювання.

Основними ресурсами МЕР є людські ресурси, що задіяні в організації та діяльності щодо впровадження концепції; інституційні (органи місцевої влади, агенції розвитку та ін.); фізичні (інфраструктура); природні (природні ресурси та екосистеми), а також фінансові ресурси. Потенційні джерела фінансування МЕР включають фінансування публічного/приватного сектору, донорських організацій та фінансування від проєктів міжнародної технічної допомоги (МТД) [16]. Інструментами впровадження концепції МЕР є стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, підвищення інвестиційної привабливості та запрошення інвесторів, залучення широкого кола інституцій для комплексного впровадження МЕР та підтримка місцевих ініціатив у сфері впровадження соціально-екологічних проєктів, участі в стратегічному плануванні, організації заходів для громади та громадської діяльності тощо. Таким чином, запровадження підходів місцевого економічного розвитку сприяє диверсифікації місцевої економіки, розвитку місцевого бізнесу, розкриттю локальних потенціалів і, таким чином, посиленню економічної стійкості місцевих громад перед викликами різного генезису.

Одним з ключових факторів успіху місцевого економічного розвитку є соціальний капітал, який сприяє формуванню та підтримці його умов [49].

1.2.3. Роль співпраці та згуртованості громади в міському управлінні

Сучасна концепція *соціальної стійкості* виражає здатність громади або суспільства боротися з порушеннями і змінами та адаптуватися до них шляхом самоорганізації, пристосування до стресових ситуацій, покращення здатності до навчання та адаптації [68]. Ця концепція є актуальною для міських громад, а саме як для активних мешканців, які залучені до міського управління, так і для звичайної спільноти, які мають розвивати здатність вчасно та швидко реагувати на негативні чинники розвитку та змінювати або підтримувати ключові функції [6]. Найчастіше, люди, які постраждали або відчули вплив надзвичайної ситуації, є найбільш

залученими до реконструкції та/чи відновлення міської системи [6]. Формування соціальної стійкості міст має враховувати соціальні фактори та використовувати локальні знання та мережі для управління та зменшення ризиків [6]. Виділяють шість основних складових стійкості громади: комунікація про ситуацію, загрози, ризики та наявну підтримку; співпраця, особливо покладаючись на локальні ресурси, без очікування зовнішньої допомоги; згуртованість через прояви чутливості та взаємопідтримки; подолання або здатність вживати заходів та боротися з травмою; довіра до лідерства, особливо на низовому рівні; віра у краще, надихаюче майбутнє [62].

Соціальна справедливість та інклюзія відіграють важливу роль у підтримці згуртованості громади [102]. За умов соціальної ексклюзії, виникають такі несприятливі соціальні явища, як депривація, бідність, безробіття та відсутність можливості брати активну участь у суспільному житті. Основними каталізаторами соціальної ексклюзії є фізичні та просторові бар'єри (наприклад, інфраструктура та умови житла), а також соціальні (бідність, приналежність до певної маргіналізованої соціальної групи) [69]. Тому подолання соціальної ексклюзії та депривації має починатися зі зменшення існуючих бар'єрів за допомогою міського планування з фокусом на соціальній складовій.

Також, соціальна стійкість може бути досягнута при підході «знизу-вгору» та активній участі містян у питаннях міського управління, під час якої формуються міцні соціальні зв'язки та мережі, що посилюють локальну ідентичність [83]. Тому основним джерелом соціальної стійкості виступають соціальні ініціативи зацікавлених сторін.

Як було зазначено вище, одною з найважливіших рис для успішного впровадження концепції МЕР є наявність соціального капіталу. Соціальний капітал – це здатність соціальних організацій сумісно працювати заради спільної мети на основі власних мереж, норм та довіри, маючи при цьому спільні цінності та перетворюючи особисті інтереси на колективні [39; 49].

Існує три типи соціального капіталу [9; 45]:

- 1) bonding social capital (зв'язки між соціально однорідними спільнотами) – домогосподарство, близьке сусідство;
- 2) bridging social capital (зв'язки між соціально неоднорідними спільнотами) – наприклад, громадські організації та ініціативи;
- 3) linking social capital (взаємодія інституцій (органів влади, агенцій розвитку) та громади).

Соціальний капітал відіграє важливу роль у формуванні соціальної стійкості. Зокрема, bonding social capital посилює стійкість реагування щодо змін; bridging social capital надає доступ до нових ресурсів (наприклад, людських, фінансових, фізичних), у той час як linking social capital визначає спосіб використання цих ресурсів та характер чи необхідність вживання певних заходів [50]. Відчуття нерівного доступу до ресурсів може стати причиною недовіри та втрати соціального капіталу та доступу до цих ресурсів в цілому [50]. Соціальний капітал може сприяти навчанню в громаді, проте зміст та аудиторія, залучена до такого навчання, визначається нормами та ступенем інклюзії/ексклюзії [50].

Досвід надзвичайних ситуацій по всьому світу також визначає важливість мереж соціального капіталу у вигляді наявності таких ресурсів, як інформаційна допомога, фінансові ресурси, емоційна та психологічна підтримка та ін. [39]. Саме тому соціальний капітал можна вважати одним з елементів формування згуртованості громади.

Міська влада є найближчим органом управління до містян, тому її представники мають найбільший вплив на громаду, здатні ідентифікувати локальні вразливості та краще сприяти прийняттю місцевих рішень, запропонованих громадою. Впровадження міської стійкості потребує активної участі зацікавлених сторін [72]. Однак, важливим аспектом, який слід зазначити, є те, що більшість громадськості в країнах, що розвиваються, виключена з процесу прийняття рішень, хоча місцеві неурядові організації можуть брати участь у процесі управління [84]. Причиною неефективного міського управління в країнах, що розвиваються, є обмежене представництво вразливих груп у процесі прийняття рішень. Хоча громади покладаються на місцеві знання, вони не розраховують на знання

вразливих груп, які є першими «реципієнтами» негативних наслідків екстремальних погодних явищ і наслідків змін клімату [84]. Участь громадськості у процесах міського управління може підвищити обізнаність про її вразливість до різноманітних впливів, з якими вона вже стикається [99]. Хоч і підвищення рівнів партисипації є одним з фокусів соціальної стійкості, що має залучати різні верстви населення та зменшувати соціальну несправедливість, участь вразливих груп населення може бути недостатньо заохочувана, що потребує подальших досліджень. У країнах пострадянського простору питання «не участі» нерідко ускладнюється через незацікавленість владно-приватних еліт щодо залучення громадськості до процесу прийняття рішень та байдужість місцевих мешканців чи відсутність у громади інформації щодо сучасних процесів управління містом. У містах України ця сентенція сьогодні поступово виштовхується активним гуртуванням мешканців перед лицем зовнішнього ворога, що свідчить про посилення соціальної складової українських громад, оскільки дана згуртованість масштабується і на вирішення інших, у тому числі, міських проблем та викликів.

Формування складових стійкості реалізується через відповідні заходи, плани і програми у системі управління на різних ієрархічних рівнях. Наприклад, на локальному рівні в українських містах розробляються стратегії економічно-соціального розвитку або стратегії сталого розвитку, стратегії сталої міської мобільності та ін., які узгоджуються зі стратегічними документами регіонального та національного рівня і, в еталонних прикладах – з відповідними міжнародними програмами глобального рівня [6]. Програми і плани з підвищення рівня енергоефективності, зниження ресурсоспоживання, створення зелених зон, поводження з відходами, розвитку громадського транспорту і велоінфраструктури, активність екологічних громадських організацій та ін. також є надзвичайно важливими для стійкого розвитку українських міст [14]. Важливі документи існують і на агломераційному рівні: наприклад, у 2011 році було затверджено Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеської агломерації (субрегіону) [6]. Одним з найважливіших кроків до виконання поставлених у стратегічних документах цілей є моніторинг

впровадження стратегій і програм, а також їх заходів, зокрема, за допомогою певних індикаторів.

Таким чином, концепція міської стійкості та її втілення має ключове значення для такого розвитку міст і міських агломерацій, що вважається стабільним, наскільки це є можливим у сучасних умовах, сповнених екологічних, економічних і соціальних викликів [6].

1.3. Методика дослідження стійкості агломерованих поселень приморських агломерацій

Методологія являє собою сукупність найбільш істотних елементів теорії, що необхідні для розвитку конкретної науки, вона спрямована на вивчення процесів і явищ в межах об'єкту і предмету дослідження. Системне поєднання методів і прийомів найбільш доречного проведення дослідницької роботи становить методику дослідження. У наукових дослідженнях використовується сукупність методів – дослідницькі дії, зокрема прийоми та правила, що використовуються при вирішенні наукових завдань, дослідженні явищ і закономірностей [33]. Методи загалом класифікують на філософські (наприклад, метод емпіричного пізнання), загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція та дедукція та ін.), конкретно-наукові, що поділяються на міждисциплінарні та спеціальні (методи аналізу положення географічних об'єктів).

Нагадаємо, що об'єктом дослідження є агломеровані поселення Одеської агломерації, які, на відміну від віддалених невеликих міських поселень, мають більший потенціал щодо встановлення ефективного реагування та планування заходів протидії економічним, соціальним та екологічним викликам. Одеська агломерація, незважаючи на економічну та соціальну вразливість, що проявилися під час повномасштабного вторгнення, та завжди існуючу екологічну вразливість, є ядром економічного та соціального розвитку українського Причорномор'я. Задля того, щоб порівняти більш співмірні за рівнем економічного, соціального та просторового розвитку малі та середні міста, ядро агломерації не було включено до

об'єкту. Предметом дослідження є особливості економічної, соціальної та екологічної стійкості агломерованих поселень Одеської агломерації.

Для того, щоб виявити та розкрити особливості, можливості, а також проблеми і потенційні ризики формування стійкості агломерованих поселень приморської Одеської агломерації, агломеровані поселення нами були типізовані на внутрішні (міста, що не мають виходу до моря – Біляївка та Теплодар) та приморські (прибережні міста – Чорноморськ і Южне), а для міста Южне запропоновано поглиблений аналіз та рекомендації концепт-плану. Згадані у вступі завдання формують пошуковий алгоритм, а методика сформована на досягнення зазначеної мети і завдань в межах визначеного об'єкту та предмету вивчення.

Згідно визначених у вступі завдань, на початку дослідження, на базі опрацювання теоретичних підходів до визначення особливостей розвитку приморських агломерацій та поняття «міської стійкості» для розвитку міст і міських агломерацій, з метою визначення потенціалу стійкості, було виділено окремі його складові: економічну, соціальну та екологічну стійкість. Наступний етап передбачав збір статистичної інформації для аналізу динаміки ряду демографічних, економічних та екологічних показників і картографування виробничих, соціальних і природних об'єктів задля візуалізації особливостей їх просторового розміщення як рушіїв формування економічної, соціальної та екологічної стійкості в контексті обраних типів міст. Інформація, отримана під час проведення контент-аналізу стратегій розвитку та генеральних планів 4 міст і публікацій у місцевих ЗМІ (у тому числі 4 новинні Telegram-канали та 1 Facebook-сторінка), стала основою формування результатів дослідження з використанням порівняльно-описового методу. На завершальному етапі для аналізу проблем і перспектив впровадження механізмів стійкості у розвиток міст було використано метод SWOT-аналізу, опрацьовано результати дослідження за допомогою аналізу і синтезу, систематизації та узагальнення. На кожному з етапів дослідження враховувалися результати власних спостережень у м. Южне.

Попередні результати дослідження пройшли апробацію через опублікування двох статей у збірнику Економічна та соціальна географія [6] та [22].

На основі аналізу особливостей, проблем і перспектив та додаткових досліджень, на наступному етапі було вирішено запропонувати проєкт концепт-плану формування стійкості приморського міста Южне. Концепт-план – це просторовий план, що демонструє бачення розвитку певної громади, району чи території та візуалізує, як буде функціонувати простір на основі інтеграції питань землекористування, розташування вулиць, відкритих просторів, розмірів кварталів і типів забудови. Створення концепт-плану передує процесу детального планування та проєктування та є виразом ряду ключових ідей, які планується впровадити, у графічно спрощеному та узагальненому форматі.

Для врахування бачення мешканців стійкості Южного, було використано метод анкетування, щоб зрозуміти актуальні виклики, що стоять перед містом, а також ставлення мешканців до них. Застосовано різновид опитування, при якому масовий збір інформації виконується за допомогою спеціально розробленої анкети, яка включає в себе як тематичні питання, відповіді на які сприяють досягненню мети дослідження, так і блок питань соціально-демографічного характеру про респондента [15]. Синтетичні результати опитування було враховано на подальших етапах.

Для більш детального аналізу у програмах QGIS та Adobe Illustrator було розроблено просторовий SWOT-аналіз формування стійкості міста Южне. Просторовий SWOT-аналіз у картографічній формі доповнює окреслені аспекти SWOT-аналізу міста Южне за допомогою їх умовного відображення у просторі, надаючи контекстуальності та специфічності визначеним пунктам. Результати просторового SWOT-аналізу можуть ініціювати навчання зацікавлених сторін і формування в них нового погляду на існуючі властивості розвитку міста [67]. В цій частині дослідження під поставлені завдання було адаптовано методику, що була використана для аналізу екологічних індикаторів заповідних територій і парків [53]. Етапи зазначеної оригінальної методики передбачають: 1) розроблення SWOT-аналізу для ідентифікації чинників внутрішнього і зовнішнього характеру; 2) проведення просторового аналізу за допомогою ГІС-технологій для врахування просторового розподілу екологічних індикаторів; 3) формулювання стратегічних

орієнтирів і вказівок для моніторингу. У цьому дослідженні проведення просторового SWOT-аналізу передбачало виконання етапів: 1) розроблення SWOT-аналізу міської стійкості Южного; 2) проведення просторового аналізу за допомогою створення картографічних матеріалів умовного розміщення визначених аспектів SWOT-аналізу у просторі; 3) формулювання стратегічних орієнтирів і пропозицій розвитку для забезпечення та покращення економічної, соціальної та екологічної стійкості міста Южне.

Останній етап передбачав створення зазначеного вище проєкту концепт-плану, що ілюструє довгострокове бачення покращення стійкості міста у просторовому масштабі та містить рекомендації, сформовані на основі опитування місцевих мешканців і просторового SWOT-аналізу.

РОЗДІЛ 2. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ МІСЬКОЇ СТІЙКОСТІ У РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

2.1. Формування стійкості агломерованих поселень Великого Ванкуверу

Великий Ванкувер (англ. Metro Vancouver, раніше Greater Vancouver) – агломерація з містом-ядром Ванкувером, який є столицею провінції Британська Колумбія та третім найбільшим містом у Канаді. Площа агломерації становить 2879 км², а чисельність населення – 2 млн 643 тисячі осіб [93].

Адміністративно, Великий Ванкувер є федерацією 21 муніципалітету, одної території Корінних народів та одної некорпоративної території (землі Університету Британської Колумбії) (рис. Б.1.). Агломерація була офіційно затверджена у 1967 році, проте основні зв'язки, зокрема інженерні (каналізація та водопостачання), існували ще на початку ХХ століття. Агломерація змогла адаптуватися до нових потреб регіону шляхом набуття нових обов'язків з часом та розширення власної територіальної юрисдикції через розростання міських територій [94]. Важливо розуміти, що агломеровані поселення Великого Ванкуверу мають різний розмір, культурну різноманітність, історичні, географічні та економічні особливості, а повага та закріплення різноманітності, особливостей та незалежності цих агломерованих поселень лежать в основі ключових принципів управління агломерацією [104].

Великий Ванкувер піддається впливу серйозних природних надзвичайних ситуацій, таких як сейсмічна активність, що може призвести до катастрофічних наслідків, інтенсивні дощі, що вже призводили до катастрофічного затоплення заниженої частини долини річки Фрейзер у листопаді 2021 року [63] та підвищення рівня океану. Укріплення берегів та інші заходи «важкого» захисту («hard defense») наразі надають можливість функціонувати інфраструктурі, що була побудована на рівні моря або нижче рівня моря (4 підприємства з управління каналізаційними стоками та Міжнародний аеропорт Ванкуверу), проте значне затоплення здатне дуже сильно вплинути, прямим чи непрямым чином, на проживання людей на таких

територіях та на економічну активність усіх рівнів [61]. Одним з прикладів укріплення океанічних берегів є невисокі бар'єри на пляжі Кресент (Crescent Beach) у Сурреї (рис. Б.2.): бар'єри встановлюються на певній відстані перпендикулярно до берега, а створені відсіки обмежують вимивання та перенесення піску, що запобігає зменшенню прибережних територій [96].

Агломерація має приклади найкращих практик у плануванні стійкості на основі ризиків. Після катастрофічного затоплення долини річки Фрейзер у 1948 році, представники місцевого самоврядування переконалися в необхідності планів з протидії затопленням не лише на муніципальному рівні. Спробою такого рішення на регіональному (агломераційному) рівні став короткодіючий (до 1980-х років) через політичні причини «Офіційний регіональний план» 1966 року, який закликав до збереження заплав від міської забудови [104]. У 1990 році регіональна містобудівна рада (89% населення якого становить населення Великого Ванкуверу) запровадила новий документ – «Створення нашого майбутнього: кроки на шляху до більш життєздатного регіону», який містив рекомендації по збереженню здорового навколишнього середовища, заповіданню земельних ресурсів, обслуговуванню населення, чисельність якого збільшується, підтримці економічного «здоров'я» регіону та управлінню регіону. Рекомендації 1990 року стали передумовами до формування екологічної та економічної стійкості, а відома соціальна стійкість агломерації проявилася ще на етапі розробки програми: більше 4 тисяч місцевих мешканців брали участь у громадських слуханнях, зустрічах, дослідженнях, збирали інформацію за допомогою дискусій у групах за інтересами та писали рекомендації [95].

Великий Ванкувер є одною з найперших агломерацій світу, що розробила міжнародно визнаний 100-річний план з формування стійкості «Стала міська система: довгостроковий план для Великого Ванкуверу», який виграв нагороду CitiesPLUS («Планування міст для довгострокової міської сталості») у 2003 році [95].

Однак, більшість конкретних заходів впровадження екологічної стійкості Великого Ванкуверу раніше були переважно інфраструктурно- та

технічноорієнтованими, з меншим акцентом на розуміння важливості стійкості у міському плануванні агломераційного рівня. У 2017 році в результаті муніципального проекту, у містах Бернабі та Ванкувер було реабілітовано струмок Стіл Крік (Still Creek), що зазнав значної деградації власної екосистеми внаслідок урбанізації (рис. Б.3.). Ключовими каталізаторами оздоровлення екосистеми стали залучення громади, муніципальне партнерство, креативне управління та інноваційні підходи до фінансування проекту [77].

У 2019 році агломерація Ванкуверу прийняла стратегію «Climate 2050», яка має сприяти впровадженню стійкості до змін клімату в інфраструктуру, екосистеми та громади, зменшенню парникових викидів від рівня 2010 року на 45% до 2030 року, а також перетворенню Великого Ванкуверу у стійкий, кліматично нейтральний регіон до 2050 року [74]. У 2022 році було представлено документ з проміжними результатами у кожній сфері стратегії, а саме: природа та екосистеми, людське здоров'я та благополуччя, транспорт, інфраструктура, будівлі, промисловість, енергетика, управління розвитком і використання земель, сільське господарство, відходи. Проекти, які сприяли підтримці стійкості до змін клімату: заміна штучних систем охолодження повітря з використанням природного газу на електричні насосні системи; розширення заповідних зон на 76,7 гектарів; відновлення 26 екосистем у 15 регіональних парках; оцінка захисту від повеней у регіональному парку для визначення варіантів покращення дренажу; завершення роботи над документом, що визначає інструменти для досягнення 40% покриття вулиць агломерації тінню від дерев; проведення громадської просвітницької кампанії зі збереження води в житлових будинках; впровадження суворіших обмежень поливу для збереження питної води [73]. У 2021 році здійснювалася реалізація 66 проектів з адаптації та стійкості до змін клімату у Великому Ванкувері. Детальні документи про кожен сферу перебувають у процесі затвердження (2 було затверджено, 4 перебувають на стадії затвердження та все ще відкриті для коментарів громадськістю, 4 перебувають на стадії розробки та обговорення зі стейкхолдерами).

Таким чином, агломерація Великого Ванкуверу відома як одна з найперших агломерацій, що почала втілювати концепцію стійкості. Сьогодні, агломерація концентрується на впровадженні стійкості до змін клімату, що стосується не лише екосистем, а й шляху до вуглецево-нейтральної та стійкої регіональної економіки та посиленні соціальної стійкості міських поселень агломерації завдяки відкритості влади до участі громадськості в управлінських процесах і проведення просвітницьких проектів з міської стійкості.

2.2. Концепції стійкості міст метрополії Барселони

Метрополія Барселони (ісп. *Àrea Metropolitana de Barcelona*) – агломерація з ядром у Барселоні та 36 муніципалітетами (*рис. Б.4.*), що займає площу 636 км² та жителями якої є 3,21 мільйони осіб [41]. На південь від Барселони концентруються міські агломеровані поселення, що оточені високопродуктивними сільськогосподарськими землями, природними заповідними землями, портом і аеропортом Барселони; натомість агломеровані поселення на північ від Барселони характеризуються промисловою діяльністю, щільною та компактною забудовою, наявністю гаваней та залізничної лінії вздовж узбережжя [90].

Агломерація Барселони відчуває екологічні, економічні та соціальні виклики, які є передумовами формування стійкості метрополії. Більшу частину узбережжя Барселони займають пляжні зони, які відчувають регресію узбережжя, що ускладнюється підвищенням рівня моря, більш інтенсивними дощами та штормами. У південній частині агломерації пляжі населених пунктів Віладеканс (*Viladecans*) і Кастельдефельс (*Castelldefels*) займають більш широкі території, тому мають більший потенціал до відновлення від природних ризиків. Одночасно, вони перебувають в межах більшого ризику внаслідок підвищення рівня моря через сусідське положення дельти річки Льобрегат. Пляжі агломерованих поселень Бадалона (*Badalona*) та Монгат (*Montgat*) на півночі метрополії є вузькими та відчувають демографічне, рекреаційне навантаження наряду з розташуванням залізниці на узбережжі та вразливістю до природних ризиків, тому потребують

впровадження заходів кліматичної адаптації задля уникнення великих збитків внаслідок змін клімату.

На рівні агломерації, організація Метрополії Барселони (AMB) надає технічну підтримку муніципалітетам агломерації у впровадженні планів прибережної території, які затверджуються Службою управління узбережжям при Департаменті території та сталого розвитку Уряду Каталонії [90]. Також, 3 приморських муніципалітети метрополії Вілладеканс, Ель Прат де Йобрегат (El Prat de Llobregat) та Сант Андрія де Бесос (Sant Adrià de Besòs) та 8 внутрішніх міст мають місцеві плани адаптації до зміни клімату, які були підготовлені цими містами на волонтерських засадах. Основні заклики до дій для адаптації прибережних територій відбуваються якраз на агломераційному рівні, проте дослідники зазначають, що на рівні національної адміністрації ці заклики до впровадження адаптаційних заходів не підтримуються [90].

У 2017 році у Барселоні проходила конференція «Агломераційний масштаб стійкості» («The metropolitan scale of resilience»), де представники метрополії ділилися досвідом впровадження концепції стійкості у власній агломерації у партнерстві з мережею 100RC (100 Стійких Міст) [75].

У 2019 році метрополія Барселони прийняла стратегію стійкості «DREAM» (Diagnosis, Reflection, Strategy and Metropolitan Actions). Стратегія метрополії Барселони включає 4 випуски, що стосуються житла та соціальних прав, управління відходів, циркулярної економіки та впровадження стійкості. У ній було оцінено 73 агломерованих поселення Барселони за показниками економічного розвитку, соціальної згуртованості, гендерної рівності, екологічної стійкості та якості життя [70]. У випуску, присвяченому стійкості, висвітлюються такі теми, як вразливість агломерованих поселень до забруднення атмосфери транспортними засобами, індикатори зменшення викидів парникових газів за населеними пунктами, заходи впровадження циркулярної економіки у конкретних ділянках агломерації, визначення зеленої інфраструктури, зелених коридорів, еко-парків, стан узбережжя агломерації в контексті змін клімату, просвіта населення у питаннях стійкості [40]. Багато уваги приділяється впровадженню сталої

мобільності та відновленню балансу розвитку в агломерації шляхом формування нових зв'язків, що дозволять розвантажити існуючі зв'язки в метрополії. У кожній території метрополії було обговорено та визначено стратегічні пріоритети з запропонованих, що дозволяє диверсифікувати шляхи розвитку. По всій метрополії було запропоновано створення нових кластерів територіальної спеціалізації від культурної сфери та соціальних послуг до енергоефективності та управління водою та енергією.

Одним з останніх кейсів впровадження стійкості у міський простір агломерованих поселень Барселони є Канфугаролас, що у місті Матаро, який представлений процесом міської регенерації. Концепція стійкості у даному кейсі проглядається завдяки відновленню використання індустріальних територій, що дозволяє більш ефективно використовувати простір замість експансії міської забудови на незабудовані навколишні території. За 30 років, у період між 1960-1990 роками, Матаро перетворилося зі стрімко зростаючого індустріального міста на дуже щільне місто з несформованими зв'язками, що призвело до активного занепаду індустріальних територій через перенесення індустріального виробництва за межі міста [89]. Проект регенерації Канфугаролас, однієї з занепалих індустріальних ділянок, став соціо-культурним та здійснюється за підтримки громади, місцевих суб'єктів господарювання та циркової компанії [88]. Хоч і сам процес міської регенерації ще не розпочався, на території колишнього автосалону та майстерні планується створення стійкого мультидисциплінарного простору, де буде можливість здійснювати соціальні, мистецькі, культурні проекти, проекти стійкості [48].

Отже, метрополія Барселони звертає увагу на важливість впровадження концепції міської стійкості саме на агломераційному рівні, що задає поштовху для її впровадження у менших агломерованих поселеннях завдяки розвиненому потенціалу стійкості й на місцевому рівні.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛІВ СТІЙКОСТІ АГЛОМЕРОВАНИХ ПОСЕЛЕНЬ ОДЕСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

3.1. Особливості формування і розвитку Одеської приморської агломерації

Одеська агломерація є приморською моноцентричною агломерацією, до складу якої входять міста Біляївка, Теплодар, Чорноморськ і Южне, а також 22 територіальні громади, 5 з яких є міськими, 6 – селищними та 11 – сільськими [19]. Межі агломерації були визначені у 2011 році [26] та сьогодні майже збігаються з межами Одеського району, за винятком північно-східного кордону, де села Новомиколаївка, Курівське, Сербка та Каїри, що раніше входили до меж Одеської агломерації, тепер відносяться до Березівського району, а село Кароліно-Бугаз – до Білгород-Дністровського району [6]. Населення агломерації – 1,36 мільйонів осіб [4]. Площею агломерації, враховуючи реформу децентралізації та укрупнення районів, варто вважати 3922,8 км², тобто площу Одеського району. Щільність населення – 347,7 осіб/км² [6].

Формування Одеської агломерації відбулося завдяки сусідству порто-промислового комплексу поблизу Великого Аджалицького лиману та морських портів Одеси, Чорноморська та Южного, які відіграють ключову роль у міжнародній торгівлі [12]. Іншим чинником є важливість ядра агломерації, міста Одеси, як центру економічної активності, освіти, культури та рекреації для оточуючих поселень. Однак, важливо зазначити, що громади, які увійшли до складу Одеського району, вже були економічно спроможними [19], що надає можливість вважати, що потенціал Одеської агломерації, хоч і моноцентричної, сформувався не лише завдяки потужному ядру, а й спроможною приміською зоною. Пріоритетні галузі розвитку агломерації відповідають її потенціалу та основним чинникам формування, а саме: розвиток транспортної галузі та логістики, туристичної сфери та рекреації, агропромислового комплексу, залучення інновацій та інвестицій [21].

У 2011 році Одеською обласною радою було затверджено Стратегічний план розвитку Одеської агломерації для підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку субрегіону [6]. Його було розроблено представниками влади, бізнесу та громади з усього Одеського субрегіону разом з фахівцями Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

Незважаючи на ініціативу з боку області, впровадження стратегії фактично не відбулося на місцевому рівні через відсутність підтримки від міських поселень, у тому числі Одеси [10]. Тому доцільно вважати, що актуальна Стратегія розвитку Одеської агломерації відсутня через відсутність подальшої реалізації. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки не включає питання стійкості, проте в ній зазначається важливість створення біологічно стійких екосистем, а перехід до сталого розвитку регіону асоціюється з екологічною безпекою, збалансованим природокористуванням і розвитком малого та середнього бізнесу [29].

Як зазначає Анатолій Ткачук, представник громадської організації «Інститут громадянського суспільства», основними перешкодами для співробітництва агломерованих поселень в Україні є відсутність довірчих відносин між міськими та сільськими радами, занадто велика кількість ОТГ в зоні впливу ядра агломерації, а також нестача інструментів «примусового» співробітництва, за потреби [21].

Ще один представник «Інституту громадянського суспільства» Олександр Лайко вказує на важливість появи умов для ефективної горизонтальної співпраці між громадами Одеського субрегіону [21]. Це сприятиме більш налагодженій роботі процесів місцевого економічного розвитку, що найбільше концентруються в регіоні саме в Одеській агломерації.

Таким чином, особливості формування Одеської приморської агломерації визначили її потенціал та спеціалізацію, однак можливості подальшого розвитку напряму залежать від інституційної підтримки не лише вищих органів управління, а й місцевої влади, яка є відповідальною за реалізацію заходів розвитку агломерації в цілому та покращення горизонтальної кооперації на локальному рівні.

3.2. Приморські міста Одеської агломерації

Приморські міста Одеської агломерації Чорноморськ і Южне отримали статус міста у другій половині ХХ століття (у 1973 і 1993 рр. відповідно). Територія сучасного міста Чорноморська була заселена ще з ХVІІІ століття, урбанізаційні процеси почалися у середині ХХ століття з будівництвом суднобудівного заводу та морського торговельного порту [27]. Місто Южне було засноване як селище у 1978 році з початком будівництва морського торговельного порту «Южний» (нині – «Південний») та Одеського припортового заводу [22].

У просторовому аспекті місто Южне представлене 4 мікрорайонами щільної багатоповерхової забудови, 1 районом садибної забудови, що відокремлений комерційно-виробничою зоною та незабудованою територією від мікрорайонів, та рекреаційними зонами на узбережжі Чорного моря та Сичавського ставу (*рис. В.1.*) [6]. Южне проектувалося як комфортне місто для людей, тому в межах 4 мікрорайонів діє правило 15-хвилинної доступності до основних закладів і до морського узбережжя [22]. Для Чорноморська характерною є дуже щільна багатоповерхова забудова та розміщення порто-промислової зони на півночі міста (*рис. В.2.*) [6].

Чисельність населення та площа Чорноморську є вдвічі більшою, ніж в місті Южне. В обох містах значення щільності населення є не вищим за 3500 осіб/км², проте фактична щільність населення в основній житловій забудові без врахування площ віддалених містоформуючих підприємств у Южному є вдвічі більшою та становить 7538 осіб/км², а в Чорноморську – 10750 осіб/км². У Чорноморську проявляються ознаки загального скорочення населення через від'ємний природний приріст, натомість Южне – одне з небагатьох міст України, де з часів заснування міста до пандемії COVID-19 спостерігався природний приріст, а міграційний приріст й досі є додатним (*табл. В.1.*) [6].

Опорою економічного розвитку обох міст є морські порти. Морський торговельний порт «Південний» у м. Южне є найбільшим портом України та мав найбільші показники вантажообігу в 2020 році, проте у 2021 році обсяги вантажообігу порту «Чорноморськ» перевищили показники «Південного» (*рис.*

В.3.). У 2022 році з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну діяльність портів була припинена. 22 липня 2022 року було підписано угоду про розблокування портів та вивезення українського зерна з портів «Чорноморськ», «Одеса» та «Південний», тому діяльність портів була відновлена, хоч і в значно менших масштабах. У Южному великі прибутки до міського бюджету також привносив Одеський припортовий завод, проте з початком повномасштабного вторгнення перевантаження російського аміаку зупинилося, як і виробництво заводу, тому більшість працівників впродовж багатьох місяців не отримували заробітну плату [6]. Наразі, з перепрофілюванням і початком перевантаження зерна в рамках Зернової угоди на потужностях заводу, працівники почали отримувати мінімальну заробітну плату, хоча раніше робота на підприємстві була одним з основних чинників високого рівня середньої заробітної плати міста, що становила 20240 гривень у 2020 році [22]. Зменшення негативних економічних наслідків через вразливість приморських міст можливе при диверсифікації економіки, коли функціонування та розвиток міста стає менш залежним від декількох великих підприємств [22].

Найбільш прибутковою галуззю у Чорноморську є промисловість [6]. Більше 60% обсягів реалізованої промислової продукції припадає на 5 підприємств харчової промисловості [27]. У місті продуктивно працює Фонд підтримки малого підприємництва, про що свідчить позитивна динаміка збільшення кількості юридичних осіб [6]. В Южному найбільша кількість населення зайнята у промисловості та сфері транспорту, а частка зайнятих працівників на середніх і малих підприємствах становить 45% [31]. Чорноморськ та Южне серед інших міст Одеської агломерації займають найвищі позиції за обсягом капітальних інвестицій з відривом у майже два рази (рис. В.4.) [31].

До 2022 року, щороку сумарно за літній період чисельність населення Южного та Чорноморська збільшувалася майже втричі завдяки пляжному туризму, що успішно розвивався у приморських містах [6]. Так, у 2021 році сумарна кількість туристів за літній сезон у Южному становила 81000 [31]. Чорноморськ є відомим напрямком пляжного туризму, завдяки високій якості Центрального

пляжу, та володарем Блакитного прапора з 2011 року [35]. Проте через повномасштабне вторгнення та активні бойові дії акваторія Чорного моря була замінована, окрім зернових коридорів з морських портів, тому пляжний туризм у 2022 році став фактично неможливим через заборону перебування на морському узбережжі та купання в морі (*рис. В.5., В.6.*). Це свідчить про значні збитки туристичної інфраструктури, у тому числі прибережних закладів торгівлі, ресторанів, готелів, які Южне та Чорноморськ вимушені понести під час літніх сезонів, доки прибережна акваторія не стане безпечною (*рис. В.7.*) [6].

Найбільше видатків з міського бюджету Южного направляються у соціальну сферу. В Южному функціонує 4 школи, 5 дитячих садків, 3 заклади позашкільної освіти, 3 заклади соціального захисту та соціального забезпечення населення (*рис. В.8.*), діє 113 громадських організацій. Соціальна сфера та населення міста Южне з початком повномасштабного вторгнення набули ознак згуртованості через необхідність підтримки соціально вразливих верств населення, зокрема, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, похилого віку та інших. Наприкінці лютого 2022 р. мешканці Южного, як і багатьох інших міст України, стикнулися з проблемою якості підготовки укриттів, тому співпраця мешканців та їх самоорганізація, зокрема, завдяки тому, що майже всі багатоквартирні будинки міста (57) мають ОСББ [31], дозволили досить швидко вирішити це питання та дещо покращити якість укриттів. У місті діє Координаційно-гуманітарний штаб Южненської громади, БФ «Серце Южного» та 3 волонтерських штаби, що здійснюють заходи з гуманітарної, фінансової, інформаційної допомоги соціально вразливим категоріям населення, організовують фінансові збори на придбання необхідного оснащення та предметів на потреби військових [105]. У 2022-2023 рр. у місті проводилися різноманітні культурні заходи для мешканців і переселенців у палаці культури «Дружба», 4 благодійні ярмарки на проспекті Миру. Під час війни в Южному продовжується зведення житлових багатоквартирних будинків, здійснюються заходи забезпечення енергоефективності житлових будинків (*рис. В.9.*) [6].

У Чорноморську функціонує 12 дитячих садків, завантаженість яких становить 131 особу на 100 місць, 12 шкіл, 6 позашкільних закладів і 2 професійно-технічних училища. Місто має активне культурне життя, а наймасштабнішою культурною подією є міжнародний фестиваль «Джаз Коктебель». Під час військового стану волонтерський штаб Чорноморська здійснює фінансові збори та організовує допомогу військовим, а роздачу гуманітарної допомоги переселенцям, пенсіонерам і багатодітним сім'ям здійснює БФ «Чорноморський шлях». У місті проводилися культурна толока для інтеграції ВПО у соціальне середовище міста, благодійний ярмарок, екологічна акція «Всесвітній день прибирання» та заходи до Дня молоді [51]. З іншого боку, у новинних джерелах Чорноморську, у порівнянні з містом Южне, висвітлюється набагато більше новин про злочинність у місті, що може свідчити про вищий рівень злочинності Чорноморська не лише через вищу чисельність населення [6]. Також, у містах проводяться опитування мешканців, зокрема у Чорноморську – опитування мешканців віком за 60 років для залучення громадян похилого віку до процесу прийняття рішень у громаді [36], а в Южному проводилося опитування мешканців щодо визначення проблем розвитку міста в рамках написання Стратегії сталого розвитку [6].

В екологічному аспекті приморські міста є менш вразливими до поширення аномальних температур і аномальної кількості опадів, ніж інші території України. У період з 1991-2020 рр. відносно 1961-1990 рр., середні багаторічні значення середньорічної температури повітря підвищилися в межах 1,1-1,2°C, що є характерним для половини території України, а середня багаторічна кількість опадів за рік збільшилася на 10%, що є одним з найнижчих показників відхилень в Україні та найбільш характерним саме для Одеської області [17]. Для обох міст характерним є хімічне забруднення поверхневих і підземних вод, ґрунту через розміщення промислових підприємств, а в Южному – хімічного підприємства І класу небезпеки. У Южному все більшого значення набуває вітрова енергетика: хоч і наявна ВЕС «Южне Енерджі» належить іноземній компанії, вітрова енергетика допомагала пом'якшити проблему вимкнень електроенергії під час масованих ударів по енергетичним об'єктам [6].

Южне та Чорноморськ найбільше стикаються зі змінами лінії узбережжя внаслідок зсувних, абразивних процесів, а також більш інтенсивними штормами внаслідок змін клімату, через які морське узбережжя є ще більш вразливим. В Южному існує необхідність берегоукріплення вздовж узбережжя міста протяжністю близько 1500 метрів [31], що планується реалізовуватися за допомогою інженерних споруд, впровадження яких місто планує вже більше 5 років, і терасування схилів, яке може бути реалізоване разом із проектом нової набережної на південь від другого мікрорайону міста. Постійні зсуви спричиняють зменшення площі міського пляжу, який і без цього є надмірно завантаженим та потребує значного переосмислення (*рис. В.10.*) [6].

Якщо в Южному зсувні скелі є незабудованими та перебувають відносно незміненому природному стані, то у Чорноморську вільні від розміщення пляжів узбережжя є забудованими, причому в деяких місцях, впритул до моря, прилягає хаотична приватна забудова, яка існує вже досить давно. У зоні ризику руйнування внаслідок абразії та підтоплення перебуває понад 30 гектарів і майже 5 тисяч мешканців [32]. У 2019 році було встановлено підпірну стіну на одному з пляжів, проте через обмеження фінансування, жодних заходів більше не проводилося. У той же час, поблизу пляжу «Райдужний» невеликі приватні будинки повністю руйнуються та сповзають в море через періодичні зсуви, які спричиненні підмиванням морем і високим рівнем підземних вод, що спричинено забудовою узбережжя [13]. Через це узбережжя цілого району приватних будинків перебуває в уламках будинків і окремих шматках стін, і не прибирається, що активно висвітлюється в місцевих новинах (*рис. В.11.*) [6].

Підсумовуючи, варто зазначити, що приморські міста Одеської агломерації є економічно вразливими, що особливо проявилось у 2022 році, а також екологічно вразливими через значні зсувні процеси. Проте приморські міста проявляють соціальну стійкість, що особливо стало відчутним з підвищенням важливості соціальної згуртованості та підтримки під час складних часів для нашої країни [6].

3.3. Внутрішні міста Одеської агломерації

Біляївка та Теплодар є внутрішніми містами Одеської агломерації, адже не мають виходу до моря, та розміщені на північному заході від ядра агломерації. Біляївка розташовується у дельті р. Дністер, на відстані 5,5 кілометрів від державного кордону з Молдовою [6]. Поселення згадується як село Голоківка ще у 1792 році, а в 1872 році було розпочато будівництво Дністровського водогону для забезпечення питною водою Одеси, а згодом і значної частини Одеської області [28]. Як і Чорноморськ та Южне, Теплодар є молодим містом, що було засноване у 1983 році як селище міського типу для працівників атомної теплоелектроцентралі, а у 1997 році набуло статусу міста обласного значення [30]. Проте після катастрофи на ЧАЕС, будівництво ОАТЕЦ було заморожено, а у 1997 році повністю припинено [6].

Чисельність населення Біляївки та Теплодару є меншою, ніж у приморських містах. Щільність населення є найнижчою у Біляївці – менше 1000 осіб/км², що пов'язано з тим, що місто повністю забудоване приватною садибною забудовою. У Теплодарі щільність населення є вищою, проте її дані, як і в місті Южному, можна вважати не зовсім точними через незабудову певних територій та розташування великої промислової зони. У Теплодарі спостерігається найбільше міграційне скорочення, а у Біляївці – найбільше природне скорочення населення у розрахунку на 1000 осіб серед усіх досліджуваних міст (*табл. В.1.*) [6]. Однак важливо зазначити, що до 2019 року у Біляївці та Теплодарі спостерігався природний приріст [4].

Особливості економічного розвитку Біляївки полягають у переважанні галузі АПК в структурі економіки, а також спеціалізації на виробництві питної води. Найбільша кількість підприємств відноситься до первинного сектору економіки, а також до торгівлі [6]. Зокрема, в Біляївській громаді у сфері сільського господарства здійснюють діяльність 29 юридичних суб'єктів, у сфері промисловості – 15, торгівлі – 25, транспорті – 13, а також 12 в охороні здоров'я [11]. У Біляївці функціонують ринки, 3 торговельних центри, 42 магазини та 12 закладів громадського харчування [11]. Найбільшими роботодавцями є державний

сектор (міська рада, лікарня) та «Інфоксводоканал» [28]. У рамках реалізації Стратегії громади за період 2017-2020 років, у Біляївці було оновлено інвестиційний паспорт, розроблено проект з управління твердими побутовими відходами і надано інституційну підтримку потенційним інвесторам, внаслідок чого в місті досить активно почали з'являтися великі супермаркети та заклади малого бізнесу. У Теплодарі найбільша кількість населення зайнята в галузі освіти, переробній промисловості, торгівлі, професійній і науково-технічній діяльності та охороні здоров'я, 45% зайнятих працюють у бюджетній сфері [30]. Найбільшими роботодавцями є підприємства у сфері експлуатації житла, виробництва пластмас і паперових виробів, водопостачання, енергопостачання, зокрема, «Одеська теплоелектроцентраль №2» та у сфері виробництва відновлювальної енергетики. Середньооблікова кількість штатних працівників у Теплодарі – 1000 осіб, що становить менше 20% працездатного населення міста [30], тому великою проблемою є нестача робочих місць, що є причиною маятникових трудових міграцій до Одеси. Цей фактор є важливим, адже більше 70% доходів бюджету міста формується з податків на доходи фізичних осіб. У 2021 році середньомісячна заробітна плата у Біляївці була меншою за середній показник по агломерації на 16,5%, а в Теплодарі – на 29% (рис. В.12.) [6].

У Біляївці функціонує 3 дитячих садки, 3 школи, наповнюваність яких продовжує зростати впродовж останніх 4 років, 1 будинок культури з музейним відділенням і 1 лікарня (рис. В.13). У Теплодарі функціонує 2 дитячих садки, 1 школа, 5 закладів позашкільного навчання, у тому числі спортивного, музичного та мистецького спрямування, 3 спортивних клуби, будинок культури та 1 лікарня (рис. В.14). Біляївська ОТГ є одною з найкращих громад Одеської області в рейтингу інституційної спроможності і сталого розвитку та посідала перше, друге та четверте місце впродовж 2019-2021 рр. Це свідчить про високий рівень системи управління, адже було проведено регулярні громадські обговорення, публічні консультації, проект «Смарт-Сіті» і «Прозора влада» для зв'язку з громадою, розроблено Стратегію розвитку молодіжної політики з молоддю, проведено конкурси громадських проектів. У Теплодарі діє 32 громадські організації, зокрема,

«Ліга підприємців та роботодавців м. Теплодар», «Доступне житло» та «Не зупиняйся!», яка була учасником міжнародного проекту «Захистимо природу разом», в рамках якого було встановлено контейнери для збору пластика по всьому місту. Якість місцевого самоврядування є незадовільною через закритість міської влади та низький рівень залучення мешканців до міського управління [6]. У березні 2024 року в Теплодарі було створено Агенцію місцевого розвитку. Хоч наразі Агенцією ще не було проведено жодних заходів, установа має сприяти розвитку міста за допомогою об'єднання організаційних і фінансових ресурсів завдяки співпраці з іншими інституціями, бізнесом і організаціями. На відміну від Біляївки, в якій не згадуються заходи для підтримки ВПО, що може бути пов'язано з їх незначною кількістю, у Теплодарі ГО «Наша родина», «Віра, Надія, Любов» та Гуманітарний штаб Одеської області надають гуманітарну допомогу, а в приміщенні школи здійснюється збір допомоги для захисників [18].

Задля забезпечення якості питної води, у Біляївці дотримуються санітарні норми, тому вважається, що місто розташовується в екологічно чистій зоні (*рис. В.15.*). До 2020 року, Біляївка здійснила багато заходів для розвитку туристичного потенціалу, що включає розробку рекомендацій з поліпшення стану водних проток і річки Турунчук, відкриття екологічної стежки «Дністровія». Проте русло річки Дністер поблизу міста зазнає постійного забруднення автомобільними та вантажними транспортними засобами, які, особливо під час військового стану, формують великі затори на пункті пропуску «Маяки-Удобне-Паланка», де здійснюється транзитний рух Молдовою, адже підйомний міст у Затоці через Дністровській лиман був сильно пошкоджений через 6 російських обстрілів. У місті наявні 2 СЕС загальною площею 21 га, що становить майже 3% площі міста [30]. На схід від Теплодару розташоване Барабойське водосховище, що формує рекреаційний потенціал (*рис. В.16.*). Проте в місті існує проблема стихійних сміттєзвалищ, яка поступово вирішується встановленням контейнерів для збору пластику та батарейок. У Теплодарі також планується реконструкція каналізаційно-насосної станції 2 з влаштуванням нових очисних споруд, адже наявні є занадто застарілими, а їх подальша експлуатація могла призвести до

екологічної катастрофи. У стратегії розвитку Теплодарської МТГ (фактично – м. Теплодар) на 2022-2027 роки окремим стратегічним пріоритетом є екологічна та техногенна безпека, що передбачає збільшення вироблення відновлювальної електроенергії, збереження та відновлення природного різноманіття екосистем, а також впровадження роздільного збору сміття [6].

Таким чином, внутрішні міста Біляївка та Теплодар стикаються з відмінними від приморських міст викликами. Біляївка демонструє ефективні дії у привабленні малого бізнесу, формуванні туристичної привабливості власних природних ресурсів, а також має найкращий потенціал соціальної стійкості завдяки успішним рішенням міської влади. Теплодар проявляє ознаки економічної нестійкості через вплив робочої сили до ядра агломерації, проте має рекреаційний потенціал. В місті проявляється потенціал соціальної стійкості завдяки тому, що для міста донедавна був характерний природний приріст, а мешканці є джерелом взаємопідтримки [6].

3.4. Проблеми та перспективи впровадження механізмів стійкості у розвиток агломерованих поселень Одеської агломерації

Впровадження механізмів стійкості у розвиток міст Южне, Чорноморськ, Біляївка та Теплодар здійснюється в рамках реалізації стратегій розвитку. Для детального аналізу потенціалів, проблем, перспектив і викликів в контексті економічної, соціальної та екологічної стійкості, було виконано SWOT-аналіз для агломерованих поселень Одеської агломерації (*табл. В.2.*). Першими літерами населених пунктів було позначено пункти, які характерні для конкретних міст. Особливостями даного аналізу є те, що деякі пункти є протилежними: наприклад, для Чорноморська та Южного характерна розвинутість соціальної інфраструктури, а для Теплодару притаманною є нестача таких об'єктів [6].

Для аналізу відповідності стратегічних пріоритетів і цілей міст концепції стійкості, було розроблено схему впровадження механізмів стійкості у стратегічних документах агломерованих поселень Одеської агломерації (*рис.*

В.17.) Варто відмітити, що в жодних стратегічних пріоритетах і цілях не згадується поняття стійкості, проте в стратегії Южненської МТГ зазначається важливість стійкого економічного зростання та підвищення стійкості екосистем [6].

Стратегічні пріоритети Біляївки найкраще відповідають концепції стійкості: траєкторія розвитку міста орієнтується на формування згуртованої громади, збереження та розвиток природних ресурсів і створення умов для «зеленої» економіки. Напрямки розвитку Чорноморська та Южного в цілому окреслюють важливість економічного, соціального та екологічного розвитку, а визначеним пріоритетам Теплодару бракує конкретики, що може бути пов'язано з економічною орієнтацією стратегії розвитку міста та меншим акцентом на розвиток інших галузей [6].

Поточні пріоритети розвитку агломерованих поселень висвітлюються у міських програмах (*табл. В.3.*). У Біляївці та Теплодарі більшість програм орієнтуються на соціальну сферу, безпеку, впроваджується декілька програм з благоустрою та охорони довкілля та інші. У приморських містах, для яких характерною є наявність декількох мікрорайонів багатоквартирної забудови, реалізуються як міські, так і державні програми у сфері житлово-комунального господарства та енергоефективності, що є важливим для підтримки належної експлуатації будинків, а також програми розвитку соціальної сфери, безпеки та охорони довкілля. В містах немає діючих програм з управління та утилізації твердих побутових відходів, хоч і в офіційних джерелах і ЗМІ спостерігається високий рівень обізнаності про дану проблему [6].

В цілому, рівень економічного та соціального розвитку в агломерації є нерівномірним, однак з ним не варто ототожнювати потенціали стійкості міст. Наприклад, приморські міста мають вищий рівень економічно-соціального розвитку завдяки наявності одних з найбільших морських портів України та великих промислових підприємств, більшій чисельності населення, ніж у внутрішніх містах, що стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Натомість залежність міської економіки від діяльності великих підприємств не гарантує економічну стійкість: на початку повномасштабного вторгнення саме ці міста

відчули найбільшу вразливість через тимчасову зупинку діяльності підприємств і портів. Більш того, рівень сучасної порто-промислової діяльності є в рази меншим довоєнного рівня, що позначається на міських бюджетах [6].

Біляївка та Теплодар не мають великих підприємств, а їх сумарна чисельність населення є меншою, ніж в Южному. Незважаючи на це, активна діяльність місцевої влади Білявки та залучення мешканців, позитивний міграційний приріст, сприятливі умови для малого підприємництва та висока частка осіб дитячого та підліткового віку починають формувати основи економічної та соціальної стійкості, а стан навколишнього середовища міста є найкращим завдяки сусідству з Нижньодністровським національним природним парком. Потенціали економічної та соціальної стійкості в Теплодарі в сучасних умовах є малими через значний дефіцит робочих місць і великі обсяги маятникових трудових міграцій до ядра агломерації, тому в цьому випадку варто формувати привабливі умови перш за все для середнього бізнесу у різних галузях для диверсифікації економіки та формування її потенціалу. Наприклад, створення індустріального парку або бізнес-інкубатору зможе компенсувати відсутність запланованого великого містоформуєчого підприємства у монофункціональному місті. «Повернення» людського трудового капіталу Теплодару зменшить масштаби маятникових міграцій та почне формувати попит на соціальну інфраструктуру, дефіцит якої наразі спостерігається в місті, а також створення місць відпочинку, зокрема, на Барабойському водосховищі [6].

Малі та середні міста в умовах конкуренції з ядром агломерації мають надавати унікальні переваги, пов'язані з меншою вартістю життя, ніж у великому місті, невеликою площею міста, компактністю забудови, що надає швидкий доступ до закладів соціальної інфраструктури, рекреації, меншою вартістю житлових послуг. Саме в таких умовах пропозиція робочих місць у малих і середніх містах є більш привабливою, ніж у великих, адже робочі місця є ключовим фактором вибору місця проживання для більшості працездатного населення [6].

Агломеровані поселення Одеської агломерації мають на меті покращення екологічного стану, перш за все для створення більш сприятливих умов для

розвитку туризму та рекреації. Для Біляївки, Теплодару та Южного характерна наявність незайнятих і незабудованих територій в межах і навколо міста, що розташовуються поблизу водних об'єктів та формують основні осередки синьо-зеленої інфраструктури, а Чорноморськ вирізняється високим рівнем озеленення в межах міста. Відновлення природного потенціалу, збереження незабудованих територій та збільшення площ зелених зон сприятиме покращенню виконання біосферних функцій зелених зон і стану екосистем. Приморські міста потребують підвищеного рівня готовності до змін клімату через вразливість морського узбережжя, тому заходи з ревайлдингу певних ділянок узбережжя можуть покращити їх здатність до адаптації до змін клімату та стихійних явищ [6].

Отже, місцева влада агломерованих поселень визнає наявність проблем у різних сферах, а виконання стратегічних цілей і міських програм наблизить міста до стійкості розвитку [6]. Місцевий рівень також є оптимальним для випробовування нових підходів у розробці чи характері міської політики, оскільки інноваційні практики можна протестувати в меншому масштабі для подальшого відтворення в інших громадах [98].

РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПТ-ПЛАН ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ МІСТА ЮЖНЕ

4.1. Стійкість міста Южне згідно бачення мешканців

Для формування розуміння бачення стійкості міста Южне місцевими мешканцями було проведено онлайн-опитування. Анкета опитування складалася з 29 питань, які було розподілено за 6 тематичними блоками. Питання стосувалися сутності поняття стійкості міста, окремо економічної, соціальної та екологічної стійкості міста Южне, а також громадської позиції мешканців та відомостей про учасників опитування для розуміння загальних категорій респондентів. Оголошення про проведення опитування було опубліковано двічі (30 січня та 3 травня 2024 року) у Facebook-спільноті «Місто Южне». Всього в онлайн-опитуванні взяло участь 83 особи. Найбільша кількість відповідей була отримана протягом 30.01-03.02.2024 та 03.05-08.05.2024. Довірчий інтервал для опитування становить 10,75%.

Щодо демографічної структури респондентів, то 73,5% учасників опитування – жінки, 26,5% – чоловіки (*рис. Г.6.*). 72,3% респондентів відносяться до вікової групи 36-60 років, ще 19,3% опитаних – у віці 18-35 років, а 8,4% є особами пенсійного віку. 12% респондентів мають дітей до 3 років, зважаючи на те, що лише п'ята частина учасників – особи молодого віку. Щодо зайнятості, то працівниками бюджетної сфери та найманими працівниками є по 25 осіб, тобто 50 сумарно, ще по 7 осіб є підприємцями, пенсіонерами та безробітними, лише по 4 опитаних є військовими та студентами. 4 респонденти окремо зазначили свій вид діяльності, зокрема, 1 особа відповіла, що є працівником Одеського припортового заводу (ОПЗ), 1 респондент перебуває у відпустці по догляду за дитиною, 1 є домогосподаркою і ще 1 особа окремо зазначила, що працює на себе.

Перший блок питань мав на меті виявити розуміння мешканців поняття стійкості міста (*рис. Г.1.*). За результатами опитування, 73,5% респондентів не чули про «стійкість міста», натомість чверть знала про таке поняття. Незважаючи на це, більше половини учасників (56,6%) при визначенні поняття стійкості міста обрали

із запропонованих загальноприйняте поняття, а другою найбільш поширеною відповіддю (21,7%) стало визначення, що відповідає збалансованому розвитку. Це свідчить про нестачу усвідомленості мешканцями відмінних рис такого поняття, як стійкість, проте можна вважати, що більшість мешканців мають загальне розуміння концепту та сутності сталості.

Другий блок стосувався визначення економічної стійкості міста Южне виходячи з досвіду мешканців (рис. Г.2.). Зважаючи на нові економічні виклики через повномасштабне вторгнення, труднощі щодо своєчасного отримання заробітної плати відчув майже 41% опитуваних (38,6%, що ствердно відповіли на питання, та 2 особи, що відчували такі труднощі іноді або один раз), тобто більше ніж половина від найманої категорії респондентів. Проте 54,2% учасників не мали таких труднощів, що може бути пов'язано не лише з наявністю відповідальних роботодавців, а й складом населення: зокрема, більше 7% респондентів вказало на те, що вони є приватними підприємцями, безробітними чи на пенсії, а зважаючи на те, що 39,6% учасників є представниками інших видів зайнятості, це може свідчити про менший прояв такого виклику серед опитаних.

У випадку втрати робочого місця, найбільша кількість респондентів (36 і 32 відповідно) планує шукати роботу в тій же галузі зайнятості в Южному. Перехід до іншої галузі в разі втрати роботи планує лише 18%, дещо більше (21,7% опитаних) налаштовані шукати нову роботу в Одесі – центрі агломерації. Найменша кількість мешканців планує шукати робоче місце в іншому місті, ніж Южне та Одеса. В цілому, більшість опитаних мешканців планують залишатися працювати в Южному та в тій же сфері, що символізує усталені інтереси містян щодо працевлаштування. Однак, небажання змінювати сферу зайнятості може бути пов'язане не лише з особистими інтересами, а й з обмеженістю пропозиції робочих місць. Наприклад, якщо розмістити оцінки респондентів щодо диверсифікованості пропозицій робочих місць на шкалі від 1 (найменш диверсифікована) до 5 (найбільш диверсифікована), то 95% з них буде в діапазоні від 1 до 3, з яких 33,7% належать до 1. Це свідчить про сприйняття мешканцями економіки міста як

недиверсифікованої, а пропозиції робочих місць - як не широкої та не різноманітної.

Половина учасників опитування оцінює бізнес-клімат громади нижче середнього, більше ніж третині респондентів (37,4%) було важко оцінити його стан. Зважаючи на те, що лише одна десята від опитаних вважає Южне привабливим для бізнесу, можна зробити висновок, що можливості відкриття підприємств (зокрема, малих і середніх) і базові умови для економічного розвитку в місті є дещо обмеженими. Зокрема, у наступному питанні блоку один з респондентів наголосив на тому, що «Низько оплачувані робочі місця, відсутність місцевих програм підтримки малого бізнесу» є одним з основних економічних викликів міста під час повномасштабного вторгнення. Так само вважає ще чверть респондентів, які обрали запропонований варіант «Відсутність підтримки малого бізнесу» серед інших. Проте найбільшим викликом, на думку 70% опитаних, є нестабільна робота порто-промислового комплексу – виклик, що торкнувся багатьох домогосподарств, зважаючи на зупинку роботи аміакопроводу, зменшення вантажообігу порту через перепрофілювання морської торгівлі в рамках Зернової угоди та монофункціональність міста. При цьому, орієнтація на розвиток однієї домінуючої галузі економіки вважається найбільш несуттєвим викликом. Також, в середньому 31-33 учасники опитування звернули увагу на такі виклики, як еміграція городян, відсутність розвитку туристичної сфери та нестачу робочих місць.

Соціальну стійкість всередині громади було оцінено за допомогою відповідей на третій блок питань (рис. Г.3.). Зокрема, стало відомо, що для отримання освітніх, медичних, ділових, адміністративних та інших послуг більшості респондентів не потрібно регулярно виїжджати за межі міста. Так, 60% респондентів потрібно поїхати в інший населений пункт для отримання послуг менше 1 разу на місяць або декілька разів на рік (30% і 30% відповідно), а ще чверті потрібно виїжджати задля послуг лише декілька разів на місяць. З цього можна зробити висновок, що для більшості юженців достатньо пропозиції доступних в місті послуг та об'єктів соціальної інфраструктури. На думку мешканців, найбільшого покращення потребує житлово-комунальна сфера, зважаючи на

застарілість житлового фонду 1970-90-х років, що переважає в трьох мікрорайонах міста та є актуальною для абсолютної більшості місцевого населення. Другою найбільш згадуваною соціальною сферою є медична, яку пропонують покращити 57,8% опитаних. По 45% респондентів відповідно також відзначили необхідність покращення туристичної та освітньої сфери, а найменше респондентів вказало на актуальність покращення громадської діяльності та культурної сфери. Два учасники опитування також окремо зазначили про необхідність покращення всіх соціальних сфер міста.

Результати опитування виявили, що майже 70% респондентів знають про існування трьох або менше громадських організацій та ініціатив в Южному, ще 27,7% – про існування 10 або менше організацій. Лише 2 респонденти знають про існування більше 20 громадських організацій в місті, хоча всього в місті функціонує 113 громадських організацій. Це може свідчити про низький рівень усвідомленості роботи ініціатив, нестачу активності більшості організацій чи зосередженість більшості юженців на спостереженні за активністю лише декількох організацій, які відповідають їх громадським інтересам. Щодо ставлення до внутрішньо переміщених осіб (ВПО), то 60% опитаних сприймають збільшення такої категорії осіб в місті позитивно або скоріше позитивно, ще 35% нейтрально ставляться до цього, тому випадки негативного ставлення до ВПО в громаді зведені до мінімуму.

Мешканці оцінили рівень відкритості місцевого самоврядування до участі мешканців у міському управлінні переважно негативно: більшість оцінок (69%) припадає на оцінки 1-2 за 5-бальною шкалою, що відповідає найгіршому та поганому рівню відкритості. При цьому, згуртованість населення громади була оцінена юженцями майже рівномірно від 1 до 5, зі значним переважанням оцінки 3 (38,6% респондентів). Це може свідчити про нестачу відкритості місцевої влади до ініціатив мешканців, а також про позитивне сприйняття згуртованості громади, на що може впливати безпосередня залученість мешканців до процесів самоорганізації та взаємодопомоги.

Питання четвертого блоку стосувалися екологічної стійкості (рис. Г.4.). Респонденти відзначилися високим рівнем поінформованості про зміни клімату, адже 95,2% чули про таке поняття. На думку 66% опитаних, в Южному достатньо чи навіть повністю достатньо зелених насаджень, що може символізувати важливість наявності зелених насаджень на території міста для мешканців і про високий рівень озеленення території за сприйняттям. Жоден респондент не вважає, що зсув узбережжя Чорного моря зовсім не стосується міста, а 91,6% опитаних відзначають, що ця проблема стосується Южного. Такий високий рівень усвідомленості про проблему може бути викликаний безпосереднім спостереженням зсувних процесів поруч з міським пляжем. Щодо оновлення природних зон, то 80% учасників опитування обрали морське узбережжя навпроти 2-го мікрорайону для проведення таких заходів, можливо, зважаючи на відсутність забудови та будь-якого благоустрою цієї території. Ще 58% та 61% зазначили про можливість благоустрою Сичавського ставу та оновлення існуючої набережної міста відповідно. Існуючі сквери, на думку більшості опитаних, не потребують оновлення. Також, 2 респонденти вказали на необхідність оновлення всіх природних зон міста, а 1 респондент відзначив, що «не на часі щось оновлювати, треба більше допомагати нашим захисникам». Зокрема, 59% опитаних вважають, що проекти з озеленення під час повномасштабного вторгнення є скоріше або зовсім недоцільними, тому такі заходи наразі не є пріоритетними, на думку юженців.

П'ятий блок питань анкети мав на меті виявити громадську позицію мешканців (рис. Г.5.). Було виявлено, що зацікавленість юженців у процесі прийняття рішень в місті є вищою (38% респондентів оцінили свою зацікавленість на 3 з 5 балів, ще 49,4% – на 4 і 5 сумарно), ніж рівень безпосередньої залученості до таких процесів (40/83 респондентів зовсім не залучені до процесу прийняття рішень, ще 39 осіб оцінили рівень своєї залученості сумарно на 2-3 бали з 5). Також, лише 11% учасників опитування відмітили наявність результатів власної залученості у процес прийняття рішень. Зокрема, 2 особи окремо зазначили результати власної залученості: діяльність 1 респондента стосувалася «організації

професійного навчального закладу в місті», а інший респондент повідомив, що результати залученості стосуються закладу, в якому працює. Ще двоє опитаних негативно відгукнулися про можливість залученості: «Немає, бо не дають»; «Низький рівень моєї залученості в тому, що рівень компетентності державних службовців усіх рівнів майже відсутній. Знання законів нижче 0. Знання своїх посадових вимог відсутнє. Повага до громади відсутня. Порушення усіх конституційних вимог, обмеження законів та протиправні дії». Однак, 45,8% респондентів скоріше готові взяти участь у процесі прийняття рішень, ще 21,7% повністю готові до цього. Місто має потенціал до активної залученості мешканців, проте перешкодою цьому можуть виступати інституційні бар'єри у вигляді неготовності місцевої влади залучати до процесів прийняття рішень широку громадськість замість лише визначеної спільноти активістів. Лише 30% респондентів ознайомилися зі Стратегією розвитку громади міста, що свідчить про невисокий рівень участі та розуміння поточних напрямків стратегічного планування розвитку міста. Зрештою, 61,4% опитаних вважають, що саме люди відіграють найважливішу роль в процесі формування стійкості міста Южне, що підсумовує висловлену зацікавленість і готовність долучитися до процесу прийняття рішень багатьох мешканців. Ще 52% респондентів відмітили, що влада суттєво впливає на процес формування стійкості, що також відображає відповідальність органів місцевого самоврядування та враження мешканців про обмежену відкритість місцевої влади до залучення мешканців.

Таким чином, опитування мешканців Южного про стійкість міста надало загальне розуміння їх бачення щодо існуючих викликів економічного, соціального та екологічного характеру, а також можливість співставити це бачення з громадською позицією та готовністю до дій. В цілому, юженці визнають наявність економічних і екологічних викликів, а також важливість громадської залученості до процесів прийняття рішень і навіть готові брати участь у таких процесах, проте відзначають обмежені владою можливості залучення та низький рівень відкритості органів місцевого самоврядування до участі мешканців.

4.2. Просторовий SWOT-аналіз аспектів стійкості міста Южне

Проаналізовані результати опитування мешканців Южного для визначення їх бачення стійкості міста були враховані при формуванні просторового SWOT-аналізу міста (табл. Г.1.). На основі аспектів SWOT-аналізу стійкості міста Южне у програмах QGIS та Adobe Illustrator було розроблено картографічні та ілюстративні матеріали сильних і слабких сторін, можливостей та загроз.

Відповідно до загального SWOT-аналізу, було визначено 7 ключових сильних сторін, що мають просторове відображення (рис. 4.1). Важливу роль у формуванні економічної стійкості Южного відіграє наявність порто-промислового комплексу на заході від міста, що виконує містоформуючу функцію та є місцем роботи для багатьох мешканців. Територія міста також відзначається наявністю незабудованих ділянок, що є інвестиційно привабливими та вже активно забудовуються (зокрема, другий мікрорайон міста), або плануються бути використаними під забудову згідно генплану, зокрема це стосується виділених ділянок на півночі. Місто Южне відоме як туристична дестинація, тому території міського пляжу та набережної, а також центральної частини міста разом з площею, спортивним комплексом і палацом культури, є туристично привабливими для відвідувачів і є осередками появи закладів громадського харчування. Важливим фактором формування соціальної стійкості є пішохідна доступність соціальної інфраструктури у мікрорайонах завдяки компактній забудові та розвиненій мережі закладів. Також, в місті наявні місця для проведення заходів в громаді, зокрема, міська площа та палац культури «Дружба». Южне характеризується низьким рівнем шумового забруднення завдяки тому, що транзитний транспортний рух проходить магістралями, що не заїжджають в місто, що позитивно відзначається на потенціалі екологічної стійкості. В місті було створено 5 скверів, які репрезентують основні облаштовані зелені зони та відповідають за сприяння стійкості екосистем, разом з навколишніми природними територіями в межах і поза межами міста та Сичавським ставом – водоймою, що також має рекреаційний потенціал.

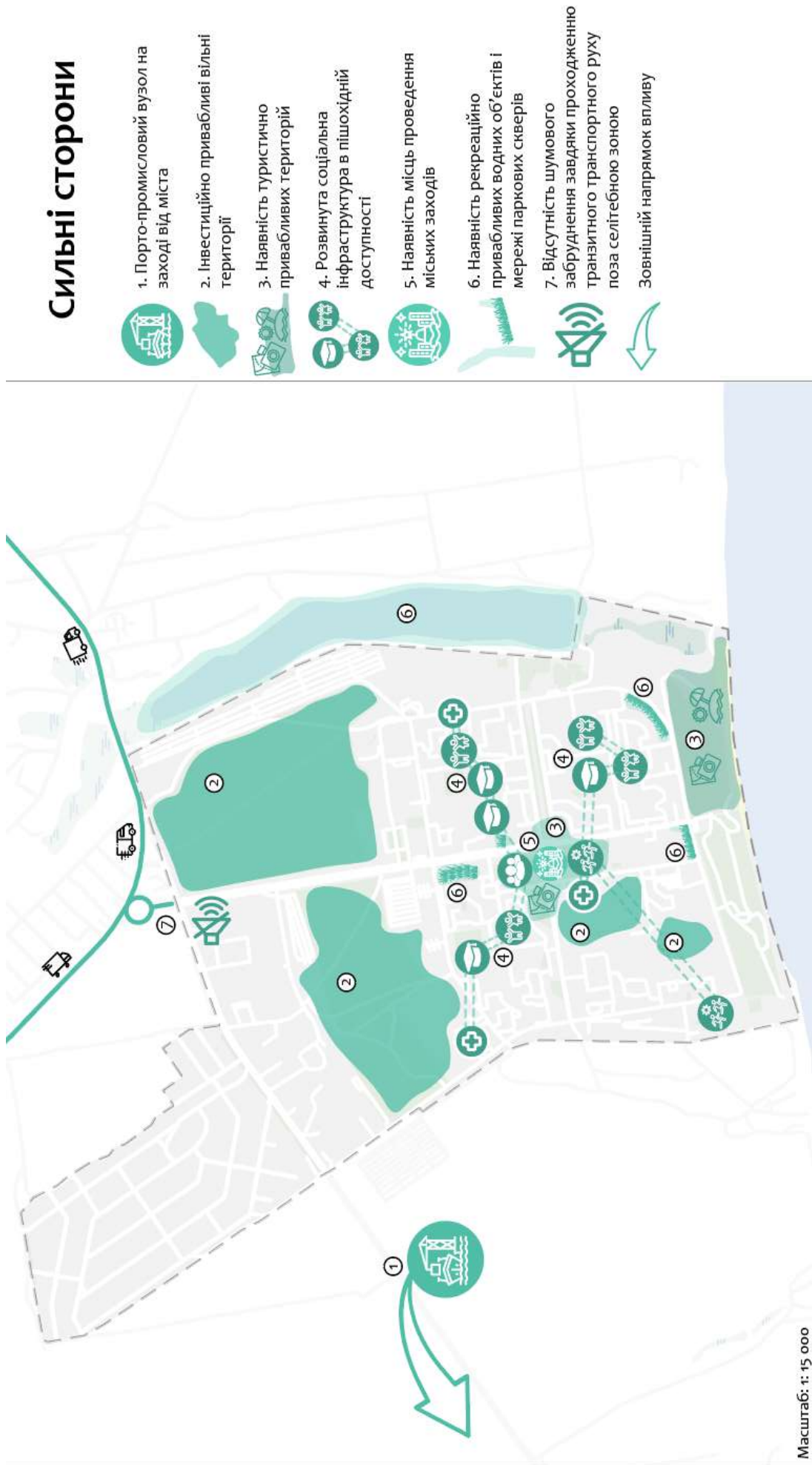

Рис. 4.1. Сильні сторони формування міської стійкості Южного
(розробка автора)

Слабкі сторони стосуються наступних аспектів (рис. 4.2.): хоч в місті і наявні туристично привабливі осередки, туристична інфраструктура Южного є недостатньо розвинутою та не відповідає попиту: в місті наявно 3 тризіркові готелі, 3 готелі, які розташовуються у ресторанных закладах чи багатоповерховій будівлі, 2 хостели та санаторій, яких було недостатньо для задоволення попиту тисяч туристів в літній сезон до повномасштабного вторгнення. У випадку майбутнього зростання значення туристичної галузі в економіці міста, ця слабка сторона може перетворитися на ризик. Проте найбільш вагомою слабкою стороною наразі є питання місцевого економічного розвитку, зокрема інтеграція місцевого бізнесу, внутрішніх інвестицій, людського капіталу та інфраструктури. Впродовж останніх років до початку повномасштабного вторгнення основні внутрішні інвестиції здійснювалися у будівництво нових житлових комплексів і торговельного центру, який був збудований. Наразі в Южному темпи будівництва зменшилися: продовжують будуватися три житлові комплекси, а в інших трьох будівництво було призупинено. В місті слабо розвинутий малий і середній бізнес, що особливо відчувається у монофункціональному місті в умовах викликів війни, зокрема, мешканцями міста у вигляді обмеженої пропозиції робочих місць у різноманітних галузях. Це стосується і бізнес-клімату міста через ускладнені інституційні можливості відкриття підприємств і складнощі економічного зростання в умовах війни. Просторово це проявляється, наприклад, у стані організації міського ринку, а також у низькій економічній активності виробничої зони міста, де наразі переважають комунальні підприємства. До слабких сторін при формуванні соціальної стійкості міста відноситься незадовільний стан укриттів у багатьох будинках застарілого житлового фонду, а також відсутність закладів освіти в другому мікрорайоні, що активно забудовується. З грудня 2023 року припинило свою діяльність Южненське відділення ДМС України, основні функції якого тепер виконуватиме Южненський ЦНАП, проте за словами його начальника, потужності прийому осіб, відповідно, зменшилися втричі, що погіршує ефективність надання адміністративних послуг. Головною проблемою щодо стану довкілля є прояви зсувних процесів на морському узбережжі, які роблять південну

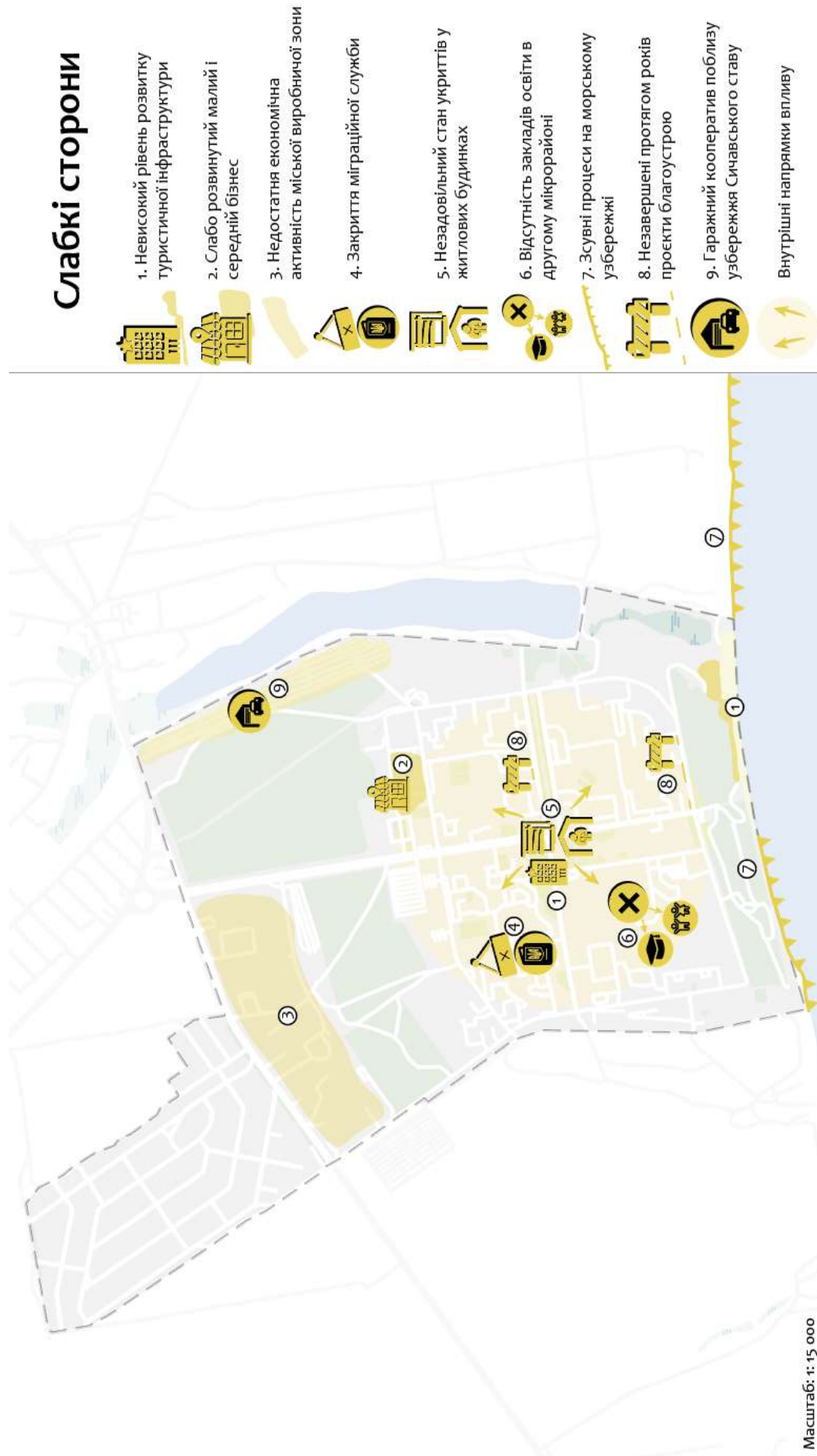

Рис. 4.2. Слабкі сторони формування міської стійкості Южного
(розробка автора)

частину міста вразливою до довгострокових наслідків зміни клімату. Також, в Южному існує дві ділянки незавершених протягом років проєктів з переоблаштування хідників внаслідок заміни підземних комунікацій, що не лише погіршує комфортність пересування мешканців, а й розмиває відкритий ґрунт внаслідок опадів.

Ключовою можливістю у сфері економічної стійкості є запровадження інструментів місцевого економічного розвитку, зокрема стимулювання малого та середнього бізнесу за допомогою програм підтримки та створення можливостей для їх розміщення, враховуючи думку мешканців і потенційних підприємців при виділенні площ міською владою (рис. 4.3.). Фінансування таких програм може здійснюватися за допомогою інвестиційних заходів міжнародних фінансових організацій, державного та місцевого бюджету, внутрішніх приватних інвестицій, а також грантових програм [37]. Іншим важливим сектором є енергетична сфера: інтеграція ВДЕ до енергозабезпечення міста, а також впровадження заходів енергоефективності у житловому фонді можуть сприяти формуванню стійкості системи шляхом зменшення залежності від традиційних джерел електроенергії, потужності виробництва яких, на жаль, є більш вразливими до повітряних атак під час війни, що пов'язано з їх критичною важливістю. Щодо стійкості туристичної сфери, то часткове або повне відкриття пляжу шляхом розмінування прибережної частини моря може надати підтримку галузі завдяки привабливості туристів. Проте найголовнішим чином у цьому випадку потрібно зважати на безпекову ситуацію в країні та регіоні. Збільшити потенціал соціальної стійкості можуть такі заходи, як створення та організація місць для кооперації мешканців, де юженці можуть не лише разом провести дозвілля, а й працювати над спільними проєктами, поширювати знання в різних галузях, формуючи соціальний капітал. Також, цьому може сприяти відкриття нових закладів культури та дозвілля, проте ця сфера не є пріоритетною для мешканців міста, тому такі заходи не мають стати нагальним пріоритетом у громаді. Укриття для населення мають бути модернізовані та мати покращені умови для підвищення комфорту у разі необхідності перебування протягом тривалого періоду часу в разі повітряної тривоги.

Рис. 4.3. Можливості формування міської стійкості Южного
(розробка автора)

Основними можливостями у сфері екологічної стійкості міста є виконання берегоукріплювальних заходів (впровадження яких відкладалося роками), щоб зменшити вразливість узбережжя до ерозії та обвалів внаслідок зсувів. Такі заходи (наприклад, терасування схилів) можуть бути об'єднані з благоустроєм морського узбережжя другого мікрорайону, адже саме ця зона найбільше потребує облаштування, на думку мешканців. Перспективними є створення власних очисних споруд міста та будівництво сміттєпереробного заводу, як планувалося, проте в умовах війни, такі заходи можуть бути реалізовані з плином часу.

Для Южного характерні переважно зовнішні загрози (*рис. 4.4.*), зокрема економічна нестабільність містоформуєчих підприємств, що вже безпосередньо загрожує розвитку міста через обмежену діяльність припортового заводу та порту внаслідок ключового ризику всієї держави – війни та загрози ракетних обстрілів, які неодноразово були спрямовані на порто-промислову інфраструктуру міста. Відповідним наслідком цього є зменшення можливостей економічного зростання та потенційна нестача фінансування бюджету міста. Зважаючи на відсутність відкритих даних про динаміку чисельності населення міста Южне за період з 2021 по 2024 роки, головним соціальним викликом можна вважати відтік населення до обласного центру, інших регіонів чи за кордон внаслідок наявності там кращих можливостей та умов праці, сімейних обставин і бажання убезпечити себе від ризиків, пов'язаних з війною. Беручи до уваги ще більше погіршення соціально-економічних передумов для демографічного відтворення, потенційним викликом для міста може стати природне скорочення населення, яке вперше спостерігалося у 2020 році. Існують також серйозні екологічні ризики, зокрема підвищення рівня моря та частіші прояви природних стихійних явищ (наприклад, морські шторми), що можуть завдати шкоди майну. Згідно звіту «Вода близько» [3], підвищення рівня моря може зменшити площу міста на 3,8%, що не є значним ризиком для Южного (наприклад, частка площі Одеси в зоні затоплення – в 4,5 рази більша), проте цей вплив беззаперечно змінить берегову лінію та може торкнутися прибережних закладів громадського харчування.

Рис. 4.4. Загрози формування міської стійкості Южного
(розробка автора)

Ще одним ризиком виникнення надзвичайних ситуацій в місті є наближеність до екологічно небезпечних підприємств, зокрема підприємств I класу небезпеки порто-промислового комплексу.

Таким чином, за допомогою просторового SWOT-аналізу було окреслено основні аспекти формування стійкості міста Южне в просторі, що надало можливість сформулювати пропозиції проєкту концепт-плану формування стійкості.

4.3. Пропозиція проєкту концепт-плану формування стійкості Южного

Концепт-план дозволяє не лише окреслити довгострокове бачення розвитку у просторовому масштабі, а й співставити його з існуючим станом міста для розуміння впливу запропонованих заходів на міське середовище в цілому та більш реалістичного планування. Проєкт концепт-плану формування стійкості міста Южне (*рис. 4.5.*) візуалізує просторове співвідношення основних і потенційних зв'язків і центрів економічної, соціальної та екологічної сфери формування стійкості.

В концепт-плані виділені основні економічні центри, де найбільше концентруються комерційні об'єкти та малий і середній бізнес (зокрема, два торговельно-розважальних центри, дві найбільші комерційні будівлі на проспекті Миру та вулиці Тараса Шевченка, територія ресторанних закладів на міському пляжі, ринок, територія навколо відділення пошти у приватному секторі та виробничо-комерційна зона), разом з важливими економічними і транспортними зв'язками, що проходять по межах житлових кварталів і виходять з міста у вигляді зовнішніх економічних зв'язків до найближчих великих міст, зокрема до ядра агломерації. Рішенням, яке здатне покращити комфортність транспортних зв'язків з ядром агломерації, є виділення декількох автобусних маршрутів на день для впровадження швидкісного сполучення, що надасть можливість скоротити час у дорозі більше ніж на 50%, якщо зменшити кількість зупинок на таких маршрутах.

Рис. 4.5. Проєкт концепт-плану формування міської стійкості Южного (розробка автора)

Для стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу варто сформувати сприятливі умови для ведення бізнесу, зокрема, за допомогою зміни регуляторної політики в місті, часткової компенсації витрат, проведення заходів для підвищення кооперації місцевого бізнесу, поширення інформації про ефективне ведення бізнесу та залучення інвестиційних партнерів. У разі визначення міською владою розвитку місцевого бізнесу пріоритетним напрямом, доцільним є розроблення стратегій і програм підтримки малого і середнього підприємництва самостійно або за підтримки організацій. Наприклад, під час діяльності Проекту «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС) було надано допомогу з розроблення 21 стратегії підтримки малого і середнього підприємництва в різних містах України [23]. Ще одним ефективним інструментом МЕР є започаткування та впровадження діяльності Агенції міського розвитку. З 2016 року в Южному зареєстрована громадська організація під назвою «Агенція розвитку міста Южного», проте у відкритих джерелах відсутня інформація про її діяльність, окрім відкриття молодіжного простору в квітні 2024 року завдяки грантовій допомозі. Подальша активізація діяльності такої інституції місцевого розвитку є також необхідною в контексті стимулювання МЕР та підтримки підприємництва завдяки більшій гнучкості та ефективності, ніж в органів місцевого самоврядування. Наступним важливим заходом є визначення можливостей розміщення бізнесу та комерційних об'єктів. У концепт-плані запропоновано п'ять потенційних зон економічної активності та одна на території існуючої закинutoї будівлі поблизу пляжу, яка могла б бути ревіталізованою для потреб розвитку міста. Визначені запропоновані ділянки відповідають генеральному плану міста, а саме зонам виробничо-комерційного використання. Відповідно до того, що більшість таких ділянок концентруються на півночі міста серед незабудованих територій, разом з їх формуванням виникне потреба у ще одному транспортному шляху, щоб покращити їх зв'язаність як між собою, так і з рештою території міста. Що стосується сфери торгівлі, то модернізація ринку здатна не лише покращити умови перебування працівників на робочому місці, а й підвищити відвідуваність і сприяти відкриттю нових точок торгівлі. Також, варто інтегрувати відновлювальні джерела енергії до

енергозабезпечення, зокрема, вітрову енергетику, що виробляється на північ від міста. Це не лише зробить процес виробництва енергії більш безпечним для довкілля, а й покращить стійкість енергосистеми за умов нових викликів та зменшить ймовірність відключень електроенергії через зовнішні впливи.

Зазначені пропозиції мають на меті покращити економічну стійкість Южного за допомогою інструментів МЕР щодо стимулювання розвитку місцевого бізнесу, що покращить диверсифікованість економіки, зменшить залежність від містоформуєчих підприємств і запропонує нові робочі місця мешканцям.

На думку мешканців, за результатами опитування, найбільшого покращення у соціальній сфері міста потребує житлово-комунальне господарство. Зважаючи на те, що абсолютна більшість юженців проживає у багатоповерхових житлових будинках 1970-90-х років, у будинках починають проявлятися проблеми у вигляді застарілих комунікацій, недостатньої енергоефективності та некомфортних для довгого перебування укриттів, станом яких ОСББ почали опікуватися лише після початку повномасштабного вторгнення. 54% багатоповерхових житлових будинків Южного потребуватимуть реновації у найближчому майбутньому, проте, виходячи з досвіду багатьох українських міст і економічних можливостей, приклади реконструкції радянської забудови все ще є рідкими випадками. Більш бюджетною альтернативою у короткостроковій перспективі може стати утеплення будинків і підвищення енергоефективності, що надасть можливість мешканцям дещо зекономити на витратах за енергопостачання. Також, варто провести модернізацію укриттів у мікрорайонах, зважаючи на частоту повітряних тривог у регіоні, а в нових будинках – провести їх облаштування для комфортного перебування. Не потребуватимуть реновації у найближчому майбутньому 20% багатоповерхівок, а саме утеплені 16-поверхові будинки, а також житлові будинки збудовані після здобуття незалежності до 2010-х років. 26% житла у мікрорайонах міста є новозбудованим і переважно розташовується у другому мікрорайоні.

Як зазначалося, Южному властива пішохідна доступність закладів соціальної інфраструктури – у центрі трьох мікрорайонів розташовуються школи та дитячі садочки, проте в другому мікрорайоні таких закладів немає, за винятком поштових

відділень і приватного офтальмологічного кабінету. У разі потреби розширення освітньої інфраструктури, нові заклади слід розміщувати у цьому мікрорайоні, що також передбачено генпланом. Враховуючи план трансформації мережі освітніх закладів міста, що був прийнятий у лютому 2024 року [24], який передбачає реорганізацію шкіл у гімназії та ліцеї, а також об'єднання одної початкової школи та дитячого садка, у другому мікрорайоні може бути розміщена новостворена початкова школа з дошкільним підрозділом.

Основним центром соціальної активності Южного є безпосередньо центральна частина міста, де розташовуються палац культури, спорткомплекс і будівлі міської ради, а також міська площа, де проводяться головні соціальні заходи громади. Перспективними центрами соціальної активності можуть стати території поблизу культових споруд (між Свято-Введенським храмом, що є єдиною церквою УПЦ МП в місті серед 7 церков і 3 храмів, та баптистською церквою «Вефіль») і ринку в межах культурно-просвітницької зони, а також поблизу громадсько-ділового центру в секторі приватної забудови. В межах цих територій можуть бути створені приміщення для збору мешканців і проведення заходів громади, а також для місцевих ініціатив і роботи над власними проєктами. Також, в межах основної забудови міста варто створити місця для кооперації та дозвілля, наприклад, у приміщенні міської бібліотеки чи в одному з приміщень комерційної будівлі на проспекті Миру, куди мешканці можуть прийти з метою обговорення ідей покращення громади, налагодження зв'язків з іншими южненцями, нетворкінгу та для задоволення інших соціальних потреб, навіть для роботи чи навчання, що втілюватиме функцію громадського коворкінгу.

Таким чином, соціальна стійкість має формуватися безпосередньо громадою міста, та зважаючи на низькі оцінки мешканцями відкритості місцевої влади до залучення місцевого населення, процес співпраці громадян варто розпочати з активного громадотворення, долучення до міських ініціатив і створення нових спільнот, які матимуть кращі шанси бути почутими в єдності.

В Южному, на думку мешканців, достатньо зелених насаджень, що підтверджується наявністю озеленення в межах прибудинкових територій, а також

вздовж більшості хідників в місті, що формують основні міські екокоридори, які є найбільш сформованими вздовж озелених пішохідних шляхів першого і третього мікрорайону. В межах міської забудови розташовується 5 скверів, парк скульптур, а також озеленені території поблизу палацу культури та вздовж пішохідного проспекту Миру. Наразі кожен мікрорайон міста межує з незабудованими територіями, які відіграють важливу роль у формуванні стійкості прибережних екосистем.

Головними ризиками у формуванні екологічної стійкості Южного є підвищення рівня моря, зменшення площі міста внаслідок існуючих зсувних процесів на узбережжі, а також загроза цілісності прибережних екосистем через замінування пляжу та акваторії Чорного моря. За першої нагоди на береговій лінії мають бути проведені берегоукріплювальні заходи, а саме терасування схилів, щоб запобігти подальшому руйнуванню узбережжя Чорного моря. У майбутньому, потенційною є реалізація проєкту благоустрою узбережжя перед терасованими схилами, який може бути здійснений одночасно або після берегоукріплення. Мешканці міста найбільше підтримали цей проєкт благоустрою, який також був раніше запропонований місцевою владою, проте про початок підготовчих робіт до реалізації не було оголошено. Тим не менш, трансформація ерозійних схилів є нагальною потребою для безпеки мешканців. Також, за можливості, часткове розмінування міського узбережжя і безпечне відкриття пляжу є вигідним не лише для природних екосистем, а й для відновлення туристичної сфери.

Згідно генерального плану міста, узбережжя Сичавського ставу оточено рекреаційними зонами активного відпочинку та озелених територій, проте на узбережжі північної частини ставу розміщений гаражний кооператив. У майбутньому, перспективним є створення озелених рекреаційних зон на північно-західному та західному узбережжі ставу, що сприятиме захисту прибережних територій від забруднення автомобільним транспортом, а також розширить можливості рекреації та відпочинку для мешканців поблизу водного об'єкту.

Покращити потенціал екологічної стійкості можуть такі заходи, як створення очисних споруд та будівництво сміттєпереробного заводу. Зважаючи на те, що місто користується відповідною інфраструктурою Одеського припортового заводу, створення власних очисних споруд зменшить залежність містообслуговуючої підсистеми від містоформуєчого підприємства, яке працює нестабільно протягом останніх років. Також, в Южному має бути створено сміттєпереробний завод, до процесу проєктування та реалізації якого заплановано залучення іноземних донорів. При впровадженні цього проєкту, всі тверді побутові відходи будуть сортуватися та перероблятися, що має дозволити радикально зменшити обсяги сміття, що потрапляє на звалища та зменшити забруднення довкілля відходами.

В цілому, екологічна стійкість може бути покращена захистом прибережних територій від наслідків змін клімату та обмеженням видів діяльності, що можуть забруднювати довкілля, зокрема узбережжя, що покращить стан існуючих природних зон і сприятиме озелененню територій.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі було проаналізовано теоретико-методичні засади дослідження міської стійкості на основі аналізу наукових публікацій та розглянуто іноземний досвід впровадження концепції міської стійкості у розвитку приморських агломерацій. На основі аналізу теоретичної інформації, з застосуванням суспільно-географічних методів та огляду відкритих джерел, на базі практичного досвіду щодо впровадження концепції стійкості було виявлено особливості, проблеми, можливості та ризики формування потенціалу стійкості агломерованих поселень Одеської агломерації .

Дослідження виявило, що приморські міста Чорноморськ і Южне є економічно вразливими через концентрацію на промисловому виробництві, портовому господарстві та туристичній сфері, а також екологічно нестійкими до природних ризиків зміни площі узбережжя Чорного моря через нестачу заходів адаптації, проте наявність активного прошарку населення та згуртованість є передумовами формування соціальної стійкості .

Потенціали стійкості внутрішніх міст Біляївки та Теплодару є фактично протилежними через відмінність умов формування поселень та рівня активності політики місцевої влади. Біляївка має потужний потенціал соціальної стійкості, екологічну усталеність завдяки наявності природоохоронного об'єкту, а також перебуває на шляху диверсифікації економіки завдяки відкритості влади до появи малого та середнього бізнесу. Теплодар переживає досить складну соціально-економічну ситуацію через відсутність містоформуючого підприємства у спроектованому малому монофункціональному місті, однак місцева влада визнає наявні складнощі та орієнтується на формування сприятливого інвестиційного клімату та створення індустріального парку/бізнес-інкубатору .

На прикладі приморського міста Южне, враховуючи результати здійсненого опитування бачення стійкості міста місцевими мешканцями, було сформовано просторовий SWOT-аналіз і розроблено пропозицію проєкту концепт-плану формування міської стійкості. На основі проведеного аналізу було визначено, що

ключовим пріоритетами для формування стійкості Южного мають стати диверсифікація економіки за допомогою стимулювання розвитку місцевого бізнесу, створення центрів для сприяння кооперації всередині громади та захист прибережних територій.

Основними бар'єрами на шляху до стійкості всіх чотирьох агломерованих поселень можуть стати уявна закритість місцевої влади до громадської участі, що провокує низькі рівні залученості мешканців до процесів прийняття рішень; різні пріоритети місцевих акторів щодо напрямків розвитку міста, які можуть не лише затягнути впровадження заходів, а й спровокувати хаотичність у плануванні розвитку та реалізацію бажаних пріоритетів лише найвпливовіших осіб при владі; нестача фінансових та інформаційних ресурсів для реалізації конкретних заходів (наприклад, нестача фінансування для модернізації житлового фонду та слабка інформаційна база для формування стратегій сприянню розвитку малого і середнього бізнесу); війна в Україні, вплив якої відчутний в усіх сферах міст.

Головним фактором зменшення впливу вищезазначених бар'єрів є рівень залученості мешканців до прийняття рішень, який варто підвищувати шляхом започаткування діалогу між мешканцями та місцевою владою у вигляді запрошення всієї місцевої спільноти до процесу міського управління, незалежно від економічного чи соціального статусу, а також проведення тренінгів, воркшопів, семінарів для громади та ін. Залучення широкої громадськості сприятиме утворенню нових соціальних зв'язків і навіть може привести до появи доступу до нових інформаційних і фінансових ресурсів, необхідних для формування стійкості. Також, участь населення у місцевому самоврядуванні формує усвідомленість про існуючі виклики міста та підвищує адаптивну здатність громади [99]. Інституціональними передумовами МЕР має стати створення агенцій місцевого розвитку у Біляївці та Чорноморську, активізація діяльності новоствореної комунальної установи «Агенції місцевого розвитку» Теплодару та трансформація громадської організації «Агенція розвитку міста Южного» в комунальну установу та розширення її повноважень.

Дослідження та інтеграція підходів міської стійкості до офіційних документів завдяки кооперації міської влади, мешканців і бізнес-сторін має стати подальшим кроком підвищення рівня усвідомленості про актуальність впровадження економічної, соціальної та екологічної стійкості у міський розвиток в процесі міського управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біляївка готується до оборони: цивільних просять без нагальної потреби не виходити з будинків. Біляївка.city : веб-сайт. URL: <https://bilyayivka.city/articles/196468/bilyaivka-gotuyetsya-do-oboroni-civilnih-prosyat-bez-nagalnoi-potrebi-ne-vihoditi-z-budinkiv> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Біляївка, Одеський район – новини. Telegram : веб-сайт. URL: <https://t.me/bilyayivkasos> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Вода близько. Підвищення рівня моря в Україні внаслідок зміни клімату (коротке резюме дослідження) / Голубцов О. Г. та ін. / за ред. А. В., Садогурської С. С., Ставчук І. І. / Центр екологічних ініціатив «Екодія». Київ: Print Quick, 2018. 32 с. URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/sea_2018ua_c.pdf (дата звернення: 16.05.2024).
4. Головне управління статистики в Одеській області : веб-сайт. URL: <http://od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Денисенко О. О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 193 с.
6. Дронова О., Волкова А. Формування стійкості агломерованих міських поселень приморської Одеської агломерації. *Економічна та соціальна географія*. 2023. Вип. 90. С. 17-33. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2023.90.17-33> (дата звернення: 17.05.2024).
7. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 419 с. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/geourbanistyka-2014.pdf> (дата звернення: 09.03.2023).
8. Дронова О. Л., Лис Я. С. Управління міськими агломераціями: європейський досвід для реформ в Україні. *Український географічний журнал*. 2016. Вип. 1. С. 47-52. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.047> (дата звернення: 27.03.2023).

9. Єлісеєва Л. Економічний зміст та види соціального капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 22. С. 8-11. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FNvkhdu_en_2017_22%281%29.pdf#page=8 (дата звернення: 21.02.2024).
10. Загородній М. Київ, Львів, Одеса: як і чому там (не) формуються агломерації. Рух ЧЕСНО : веб-сайт. URL: <https://www.chesno.org/post/5868/> (дата звернення: 19.02.2024).
11. Звіт про стратегічну екологічну оцінку документу державного планування: Схема санітарного очищення населених пунктів Біляївської міської територіальної громади Одеської області. Український центр фітотехнологій. Харків, 2023. 343 с. URL: https://bilyaivka.od.gov.ua/wp-content/uploads/ilovepdf_merged-2_compressed-2.pdf (дата звернення: 16.03.2024).
12. Зінченко Т. Особливості ринку земель міських агломерацій на сучасному етапі. *Агросвіт*. 2012. Вип. 16. С.11-13. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/16_2012/4.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
13. Зсув ґрунту на Одещині: маєтки сповзають до моря, влада шукає гроші. Суспільне | Новини : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/115001-zsuv-gruntu-na-odesini-maetki-spovzaut-do-mora-vlada-sukaе-grosi/> (дата звернення: 13.04.2023).
14. Кононенко О. Ю., Дронова О. Л. Концепція міського метаболізму як підґрунтя для розбудови циркулярних міст в Україні. *Український географічний журнал*. 2022. Вип. 1. С. 36–46. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.036> (дата звернення: 12.04.2023).
15. Лукіна Т. Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем : методичні рекомендації. Миколаїв: ОІППО, 2012. 32 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32304920.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).

16. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування : практичний посібник, частина 1 / Балдич Н. та ін. Центр громадської експертизи на замовлення проєкту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020. 104 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_1.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
17. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2020 році. Міністерство енергетики та захисту довкілля України : веб-сайт. URL: [https://web.archive.org/web/20220615040326/https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%202020%20\(2\).pdf](https://web.archive.org/web/20220615040326/https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%202020%20(2).pdf) (дата звернення: 13.04.2023).
18. Офіційний Теплодар : новинний канал. Telegram : веб-сайт. URL: <https://t.me/teplodarofficial> (дата звернення: 14.04.2023).
19. Павлов О., Павлова І. Одеський район як сільсько-міська агломерація. *Інфраструктура ринку. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2021. Вип. 60. С. 134-138. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/60_2021/27.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
20. Підгрушний, Г. П., Мезенцев, К. В., Дудін, В. С., Провотар, Н. І., Бондар, В. В. Комерційна субурбанізація у Київському метрополісному регіоні: нерівномірність і поліцентричність розвитку. *Український географічний журнал*. 2020. Вип. 4. С. 19-28. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.04.019> (дата звернення: 27.03.2023).
21. Про агломераційні процеси в Україні та Одещині говорили під час круглого столу 5 квітня. Інститут громадянського суспільства : веб-сайт. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-aglomeraciyni-procesu-v-ukraini-ta-odeshchuni-govorulu-pid-chas-kruglogo-stolu/> (дата звернення: 19.02.2024).

- 22.Провотар Н., Волкова А. Диверсифікація соціально-економічного та просторового розвитку малого монофункціонального міста – кейс міста Южне, Україна. *Економічна та соціальна географія*. 2022. Вип. 87. С. 32-43. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2022.87.32-43> (дата звернення: 17.05.2024).
- 23.Програми підтримки МСП. Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проєкт ПРОМІС) : веб-сайт. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/programi-msp/> (дата звернення:17.05.2024).
- 24.Рішення міської ради від 16.02.2024 № 1613-VIII «Про затвердження Плану трансформації мережі закладів загальної середньої освіти Южненської міської територіальної громади на 2024-2027 роки». Южненська міська територіальна громада : веб-сайт. URL: <https://ymtg.gov.ua/documents/129494-pro-zatverdzenia-planu-transformaciyi-merezi-zakladiv-zagalnoyi-serednyoyi-osviti-iuznenskoyi-miskoyi-teritorialnoyi-gromad> (дата звернення: 17.05.2024).
- 25.Степаненко, А. В., Омельченко, А. А. Міські агломерації як форма сучасного світового процесу урбанізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. Вип. 3. С. 184-192. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/drep_2019_3_37.pdf (дата звернення: 09.03.2023).
- 26.Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеської агломерації (субрегіону). Одеська агломерація. Одеська обласна рада: офіційний веб-сайт, 2011. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/215-VI.pdf> (дата звернення: 12.04.2023).
- 27.Стратегія економічного та соціального розвитку міста Чорноморська Одеської області до 2025 року. Офіційний сайт міста Чорноморськ. URL: <https://web.archive.org/web/20220227091801/https://cmr.gov.ua/prozora/documents/type/RishennyaDepKom/show/5411/> (дата звернення: 12.04.2023).

28. Стратегія розвитку Біляївської міської територіальної громади Одеської області до 2031 року. Офіційний веб-сайт Біляївської міської ради. URL: https://bilyaivka.od.gov.ua/wp-content/uploads/Strategiya_rozvytku_Bilyayivskoyi_miskoyi_terytorialnoyi_gromady_do_2031_roku.pdf (дата звернення: 13.04.2023).
29. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки. Офіційний веб-сайт Одеської обласної державної адміністрації. URL: <https://oda.od.gov.ua/statics/pages/files/5e4e655ff2e7e.pdf> (дата звернення: 12.04.2027).
30. Стратегія розвитку Теплодарської міської територіальної громади на 2022-2027 роки. Офіційний веб-сайт Теплодарської міської громади. URL: <https://docs.google.com/document/d/1Botcj3O4vT3WbssFA49roHPR4YGKwWoz/edit> (дата звернення: 13.04.2023).
31. Стратегія сталого розвитку Юженської міської територіальної громади на період до 2027 року. Офіційний сайт міста Южне. URL: http://web.archive.org/web/20220123145058/http://yuzhny.gov.ua/uploads/files/2021-12/1640009455_strategya-yumtg-do-2027r._compressed.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
32. Схили у Чорноморську рятують від зсувів (ФОТО). Новини Одеси. Останні події Одеської області на Depo.ua : веб-сайт. URL: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/shili-u-chornomorsku-ryatuyut-vid-zsuviv-foto-20181105864735> (дата звернення: 13.04.2023).
33. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с. URL: https://kyivobl-man.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Suspilno-geografichni-doslidzhennya-metodologiya-metody-metodyky_compressed.pdf (дата звернення: 17.04.2023).
34. Топчієв О.Г., Нефедова Н. Є. Територіальна організація портової діяльності регіону у контексті формування транспортно-логістичних мереж. *Український географічний журнал*. 2013. Вип. 1. С. 18-26. URL:

- https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_1_18-26.pdf (дата звернення: 09.03.2023).
35. Чорноморськ – про місто. Перший інформаційний портал Чорноморська : веб-сайт. URL: <https://chernomorsk.com.ua/city> (дата звернення: 12.04.2023).
36. Чорноморська міська рада. Facebook : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/vc.cmr.gov.ua/> (дата звернення: 13.04.2023).
37. Які існують програми фінансової підтримки бізнесу? Фінансовий менеджмент : довідник для підприємців. Дія.Бізнес : веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/aki-isnuut-programi-finansovoi-pidtrimki-biznesu> (дата звернення: 14.05.2024).
38. Alberti, M., Marzluff, J. M., Shulenberger, E., Bradley, G., Ryan, C., & Zumbrunnen, C. (2003). Integrating humans into ecology: opportunities and challenges for studying urban ecosystems. *BioScience*, 53(12), 1169-1179. <https://academic.oup.com/bioscience/article/53/12/1169/301939>, accessed: 28.02.2023.
39. Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American behavioral scientist*, 59(2), 254-269. https://www.academia.edu/download/37292506/American_Behavioral_Scientist-2014-Aldrich-0002764214550299.pdf, accessed: 21.02.2024.
40. AMB: Metropolitan Strategic Reflection for a Resilient Territory. https://www3.amb.cat/repositori/DREAM/DREAM_01_ANGLES.pdf, accessed: 21.03.2023.
41. AMB: Presentation. <https://www.amb.cat/en/web/amb/la-institucio/presentacio#>, accessed: 16.03.2023.
42. Atlas Nacional de España: Mapa de área metropolitana de Barcelona (2017). http://atlasnacional.ign.es/wane/Organizaci%C3%B3n_territorial_e_institucional_del_Estado#/media/File:Barcelona_Area-metropolitana-de-Barcelona_2017_mapa_15851_spa.jpg, accessed: 16.04.2023.
43. Balica, S. F., Wright, N. G., & Van der Meulen, F. (2012). A flood vulnerability index for coastal cities and its use in assessing climate change impacts. *Natural*

- hazards, 64, 73-105. <https://doi.org/10.1007/s11069-012-0234-1>, accessed: 09.03.2023.
44. BCIT: Navigating Metro Vancouver Guide. <https://www.bcit.ca/international-students/guides/navigating-metro-vancouver/a.2>, accessed: 21.03.2023.
45. Bhandari, H., & Yasunobu, K. (2009). What is social capital? A comprehensive review of the concept. *Asian Journal of Social Science*, 37(3), 480-510. <https://www.academia.edu/download/89174269/156853109x43684720220801-1-3uvx50.pdf>, accessed: 21.02.2024.
46. Bonnett, N., Birchall, S.J. (2020). Coastal communities in the Circumpolar North and the need for sustainable climate adaptation approaches. *Marine Policy*. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104175>, accessed: 21.02.2023.
47. Brunn, S. D., Dronova, O., & Kononenko, O. (2020). Slavutych atomograd as the last ideal city of the USSR: Challenges and adaptation mechanisms of resilience. *GeoJournal*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s10708-020-10236-x>, accessed: 21.02.2023.
48. Can Fugarolas: Filosofia del Projecte. <https://www.canfugarolas.org/content/filosofia-del-projecte>, accessed: 16.03.2023.
49. Canzanelli, G. (2001). Overview and learned lessons on local economic development, human development, and decent work. *Universitas Working Papers*, ILO (Organización Internacional del Trabajo). <https://www.yorku.ca/ishd/CUBA.LIBRO.06/DEL/CAPITULO24.pdf>, accessed: 20.04.2024.
50. Carmen, E., Fazey, I., Ross, H., Bedinger, M., Smith, F. M., Prager, K., ... & Morrison, D. (2022). Building community resilience in a context of climate change: The role of social capital. *Ambio*, 51(6), 1371-1387. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-021-01678-9>, accessed: 21.02.2024.
51. Chornomorsk : новинний канал. Telegram : веб-сайт. URL: <https://t.me/checity> (дата звернення: 13.04.2023).

52. Coaffee, J., & Lee, P. (2016). *Urban resilience: Planning for risk, crisis and uncertainty*. Macmillan International Higher Education. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781137288844_A26886045/preview-9781137288844_A26886045.pdf, accessed: 19.02.2023.
53. Comino, E., & Ferretti, V. (2016). Indicators-based spatial SWOT analysis: Supporting the strategic planning and management of complex territorial systems. *Ecological Indicators*, 60, 1104-1117. <https://eprints.lse.ac.uk/64142/1/Ferretti%20Indicators-based.pdf>, accessed: 01.05.2024.
54. Costanza, R., d'Arge, R., De Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., ... & Van Den Belt, M. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *nature*, 387(6630), 253-260. <https://mro.massey.ac.nz/bitstream/handle/10179/9476/Costanza%20et%20al%20%20Nature%201997%20prepublicaton.pdf>, accessed: 09.03.2023.
55. de Andres, M., & Barragan, J. M. (2015). Development of coastal cities and agglomerations: pressure and impacts on coastal and marine ecosystems. *Coastal Cities and Their Sustainable Future*, 148, 63-71. <https://doi.org/10.2495/CC150061>, accessed: 09.03.2023.
56. Demographia World Urban Areas 17th Annual Edition: 2022:04. <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf>, accessed: 27.03.2023.
57. Drobniak, A. (2012). The urban resilience–economic perspective. *Journal of Economics and Management*, 10, 5-20. https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/Journal_010.pdf#page=5, accessed: 03.03.2023.
58. Ernstson, H., Van Der Leeuw, S. E., Redman, C. L., Meffert, D. J., Davis, G., Alfsen, C., & Elmqvist, T. (2010). Urban transitions: on urban resilience and human-dominated ecosystems. *Ambio*, 39, 531-545. <https://doi.org/10.1007/s13280-010-0081-9>, accessed: 21.02.2023.
59. Fawzy, S., Osman, A. I., Doran, J., & Rooney, D. W. (2020). Strategies for mitigation of climate change: a review. *Environmental Chemistry Letters*, 18,

- 2069-2094. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10311-020-01059-w>, accessed: 12.02.2024.
60. Fitton, J. M., Addo, K. A., Jayson-Quashigah, P. N., Nagy, G. J., Gutiérrez, O., Panario, D., ... & Stempel, P. (2021). Challenges to climate change adaptation in coastal small towns: Examples from Ghana, Uruguay, Finland, Denmark, and Alaska. *Ocean & Coastal Management*, 212, 105787. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0964569121002702>, accessed: 12.02.2024.
61. Fraser Basin Council: Lower Mainland Flood Management Strategy – Analysis of Flood Scenarios. Final Report (2015). https://www.fraserbasin.bc.ca/Library/Water_Flood/20150519_FloodScenarios_Report-Final-Web.pdf, accessed: 10.03.2023.
62. Ganor, M, Y Ben-Lavy. (2003). Community resilience: Lessons derived from Gilo under fire. *Journal of Jewish Communal Service* 79: 105–8. https://www.bjpa.org/content/upload/bjpa/comm/COMMUNITY%20RESILIENCE_%20LESSONS%20DERIVED%20FROM%20GILO%20UNDER%20FIRE.pdf, accessed: 03.03.2023.
63. GlobalMedic: British Columbia Flooding (2021). <https://globalmedic.ca/british-columbia-flooding-2021/>, accessed: 10.03.2023.
64. Guyadeen, D., Thistlethwaite, J., & Henstra, D. (2019). Evaluating the quality of municipal climate change plans in Canada. *Climatic Change*, 152, 121-143. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10584-018-2312-1>, accessed: 12.02.2024.
65. Hallegatte, S., Green, C., Nicholls, R. J., & Corfee-Morlot, J. (2013). Future flood losses in major coastal cities. *Nature climate change*, 3(9), 802-806. <https://doi.org/10.1038/NCLIMATE1979>, accessed: 09.03.2023.
66. Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual review of ecology and systematics*, 4(1), 1-23. <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/26/1/RP-73-003.pdf>, accessed: 21.02.2023.

67. Jayaprakash, S., Swamy, V. (2023). Spatial SWOT Analysis: An Approach for Urban Regeneration. In: Nandagiri, L., Narasimhan, M.C., Marathe, S. (eds) Recent Advances in Civil Engineering. CTCS 2021. Lecture Notes in Civil Engineering, vol 256. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-1862-9_2, accessed: 01.05.2024.
68. Jha, A. K., Miner, T. W., & Stanton-Geddes, Z. (Eds.). (2013). Building urban resilience: principles, tools, and practice. World Bank Publications.
69. Kerr, L., & Menadue, J. (2010). Social change and social sustainability: challenges for the planning profession. In Planning pathways. Congress. https://planning.org.nz/Folder?Action=View%20File&Folder_id=185&File=Kerr_Menadue.pdf, accessed: 21.02.2024.
70. Lavanguardia: La metrópolis de Barcelona adopta la resiliencia para afrontar su futuro más allá de este mandato (2019). <https://www.lavanguardia.com/local/barcelona/20190222/46620294330/la-metropolis-de-barcelona-adopta-la-resiliencia-para-afrontar-su-futuro-mas-alla-de-este-mandato.html>, accessed: 16.03.2023.
71. Major, D. C., & Juhola, S. (2016). Guidance for climate change adaptation in small coastal towns and cities: A new challenge. *Journal of Urban Planning and Development*, 142(4).
72. Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and urban planning*, 147, 38-49. <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>, accessed: 21.02.2023.
73. Metro Vancouver: Climate 2050 Snapshot 2021/2022. <http://www.metrovancouver.org/services/air-quality/AirQualityPublications/Climate2050%20Snapshot2021-2022.pdf>, accessed: 21.03.2023.
74. Metro Vancouver: Climate 2050 Strategic Framework (2018). http://www.metrovancouver.org/services/air-quality/AirQualityPublications/AQ_C2050-StrategicFramework.pdf, accessed: 21.03.2023.

75. Metropolis: The metropolitan scale of resilience (2017). <https://www.metropolis.org/news/metropolitan-scale-resilience>, accessed: 16.03.2023.
76. Nel, E. (2001). Local economic development: A review and assessment of its current status in South Africa. *Urban studies*, 38(7), 1003-1024. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c8e3cfce8d7182cbb4956b0c61ff03abe2149b21>, accessed: 20.04.2024.
77. Nichol, E. (2017). *Still Creek, Metro Vancouver: Low Carbon Resilience and Transboundary Ecosystem Management* [Case study on a project of the Adaptation to Climate Change Team]. Ed. Rachel M. Gregg. <https://www.cakex.org/case-studies/still-creek-metro-vancouver-low-carbon-resilience-and-transboundary-ecosystem-management>, accessed: 16.04.2023.
78. Olazabal, M., Chelleri, L., Waters, J. J., & Kunath, A. (2012). Urban resilience: towards an integrated approach. In 1st International Conference on Urban Sustainability & Resilience, London. https://www.researchgate.net/profile/Marta-Olazabal/publication/236236994_Urban_resilience_towards_an_integrated_approach/links/0deec51751b5c21c41000000/Urban-resilience-towards-an-integrated-approach.pdf, accessed: 19.02.2023.
79. Phys.org: Rising seas threaten low-lying coastal cities, 10% of world population. <https://phys.org/news/2019-10-seas-threaten-low-lying-coastal-cities.html>, accessed: 09.03.2023.
80. Pickett, S. T., Cadenasso, M. L., & Grove, J. M. (2004). Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms. *Landscape and urban planning*, 69(4), 369-384. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.035>, accessed: 28.02.2023.
81. Pike, A., Dawley, S., & Tomaney, J. (2010). Resilience, adaptation and adaptability. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 3(1), 59-70. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsq001>, accessed: 03.03.2023.

82. Resilience Alliance: Urban Resilience Research Prospectus (2007). https://issuu.com/getresilient/docs/1172764197_urbanresilienceresearchprospectusv7feb0, accessed: 21.02.2023.
83. Ribeiro, P. J. G., & Gonçalves, L. A. P. J. (2019). Urban resilience: A conceptual framework. *Sustainable Cities and Society*, 50, 101625. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2210670718322935>, accessed: 21.02.2024.
84. Rivero-Villar, A., & Vieyra Medrano, A. (2022). Governance for urban resilience in popular settlements in developing countries: a case-study review. *Climate and Development*, 14(3), 208-221. <https://doi.org/10.1080/17565529.2021.1906203>, accessed: 19.02.2023.
85. Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E., ... & Foley, J. (2009). Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society*, 14(2). https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1063&context=iss_pub, accessed: 19.02.2023.
86. Rodríguez-Pose, A., & Tijmstra, S. (2005). What is LED?. Geneva: International Labour Organization. https://www.academia.edu/download/30916762/wcms_112303.pdf, accessed: 20.04.2024.
87. Rudenko, L. G. (2013). Urban territories changes in Ukraine. Kyiv. <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/changes-of-cities.pdf>, accessed: 09.03.2023.
88. Saez Ujaque, D., Fuertes Perez, P., Garcia Almirall, M. P., & de Balanzó Joue, R. (2022). Embedded resilience in the built stock. Lessons from socio-spatial interpretation. The case of CanFugarolas (Mataró-Barcelona). *Building Research & Information*, 50(3), 351-368. <https://doi.org/10.1080/09613218.2021.2001301>, accessed: 16.03.2023.
89. Salicru, M. (1993). El creixement urbà de Mataró (1962-1992). Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria, 12-20.

- <https://www.raco.cat/index.php/FullsMASMM/article/download/115965/146567>, accessed: 16.03.2023.
90. Sauer, I. J., Roca, E., & Villares, M. (2021). Integrating climate change adaptation in coastal governance of the Barcelona metropolitan area. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 26(4), 16. <https://doi.org/10.1007/s11027-021-09953-6>, accessed: 16.03.2023.
91. Seas, UN Regional (2011). Percentage of total population living in coastal areas. https://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/oceans_eas_coasts/pop_coastal_areas.pdf, accessed: 09.03.2023.
92. Simmie, J., & Martin, R. (2010). The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 3(1), 27-43. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>, accessed: 03.03.2023.
93. Statistics Canada: Census of Population (2021). <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2021/dp-pd/prof/details/page.cfm?Lang=E&SearchText=Vancouver&DGUIDlist=2021S0503933&GENDERlist=1&STATISTIClist=1&HEADERlist=0>, accessed: 10.03.2023.
94. Taylor, Z. (2010) *Growing cities: Comparing urban growth and regional growth policies in Calgary, Toronto, and Vancouver*. Toronto, Ontario: Neptis Foundation.
95. Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005, March). Vancouver Working Group Discussion Paper. In *The World Urban Forum 2006*. Vancouver: UN Habitat—International Centre for Sustainable Cities. <https://publications.gc.ca/collections/Collection/Iu92-4-6-2004E.pdf>, accessed: 10.03.2023.
96. TU Dortmund University: F01 – Resilient Cities: Risks, Repercussions and Realities for Resilience Planning in Metro Vancouver. Final Report (2017). <https://urban-digital.de/wp-content/uploads/2017/07/Urban-Resilience-in-Metro-Vancouver.pdf>, accessed: 10.03.2023.

97. United Nations (2018). World Urbanization Prospects: The 2018 Revision. <https://population.un.org/wup/publications/Files/WUP2018-Report.pdf>, accessed: 09.03.2023.
98. Vogel, B., & Henstra, D. (2015). Studying local climate adaptation: A heuristic research framework for comparative policy analysis. *Global Environmental Change*, 31, 110-120. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=70293b05a0e90f240b5c9ababe50631ce8a57079>, accessed: 12.02.2024.
99. Vogel, B., Henstra, D., & McBean, G. (2020). Sub-national government efforts to activate and motivate local climate change adaptation: Nova Scotia, Canada. *Environment, Development and Sustainability*, 22(2), 1633-1653. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-018-0242-8>, accessed: 21.02.2024.
100. Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., & Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. *Ecology and society*, 9(2). <https://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5/inline.html>, accessed: 21.02.2023.
101. Wang, H., Li, Y., Liu, Y., Qing, F., Zhou, Y., Chen, Y., & Fang, D. (2021). Study on the Influencing factors of urban economic resilience in post epidemic Era – A case study of Kunming City. *Journal of Urban Management*, 10(3), 255-264. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2226585621000686>, accessed: 20.04.2024.
102. Wikström, A. (2013). The Challenge of Change: Planning for social urban resilience: An analysis of contemporary planning aims and practices. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:636112/FULLTEXT01.pdf>, accessed: 21.02.2024.
103. Williams, D. S., Celliers, L., Unverzagt, K., Videira, N., Máñez Costa, M., & Giordano, R. (2020). A method for enhancing capacity of local governance for climate change adaptation. *Earth's Future*, 8(7), e2020EF001506.

<https://agupubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1029/2020EF001506>,

accessed: 12.02.2024.

104. Yumagulova, L. (2018). Towards urban and regional resilience: a case study of Metro Vancouver region, Canada (Doctoral dissertation, University of British Columbia). <https://open.library.ubc.ca/media/download/pdf/24/1.0373602/4>,

accessed: 28.02.2023.

105. Yuzhny : новинний канал. Telegram : веб-сайт. URL:

<https://t.me/YuzhnyTG> (дата звернення: 13.04.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток до розділу 1

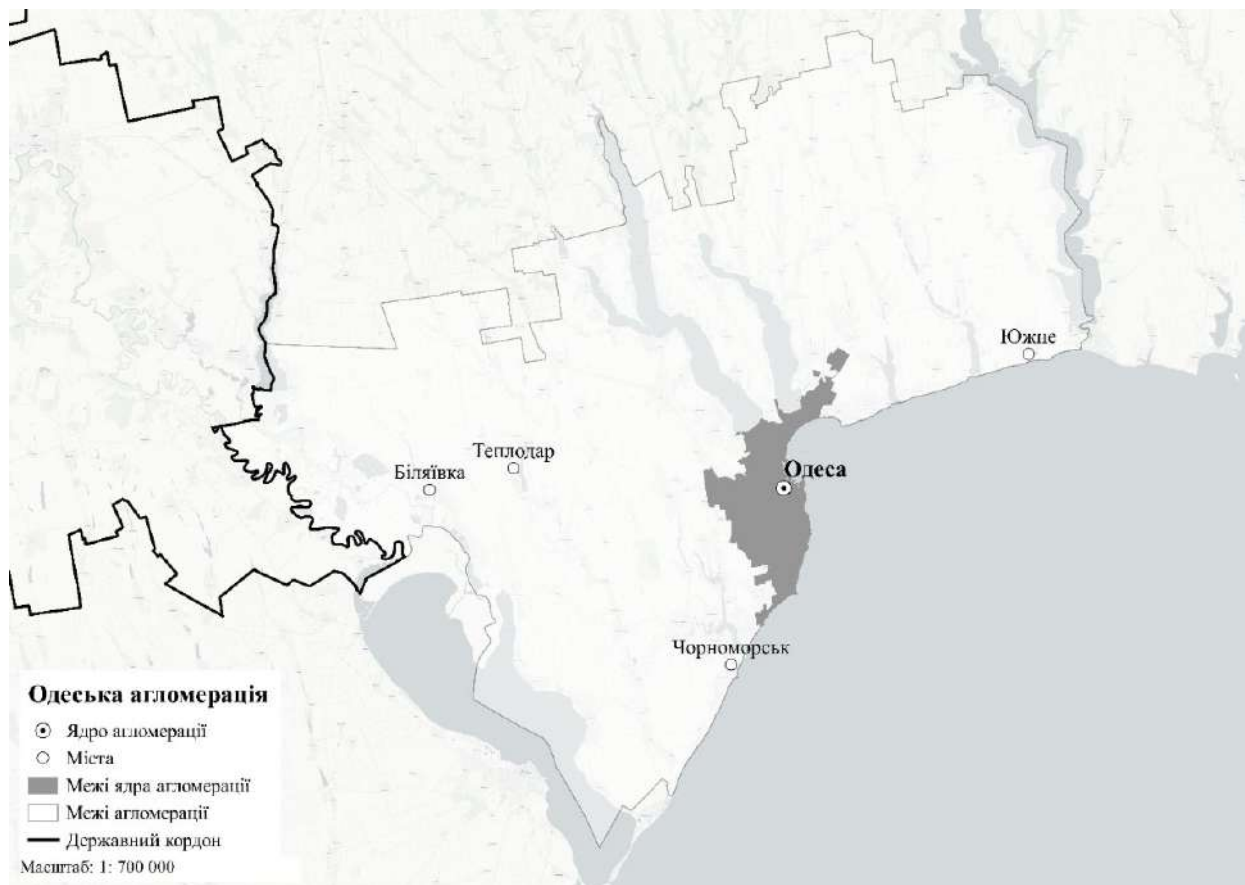

Рис. А.1. Просторове розміщення Одеської агломерації та її міст (розробка автора)

Додаток до розділу 2

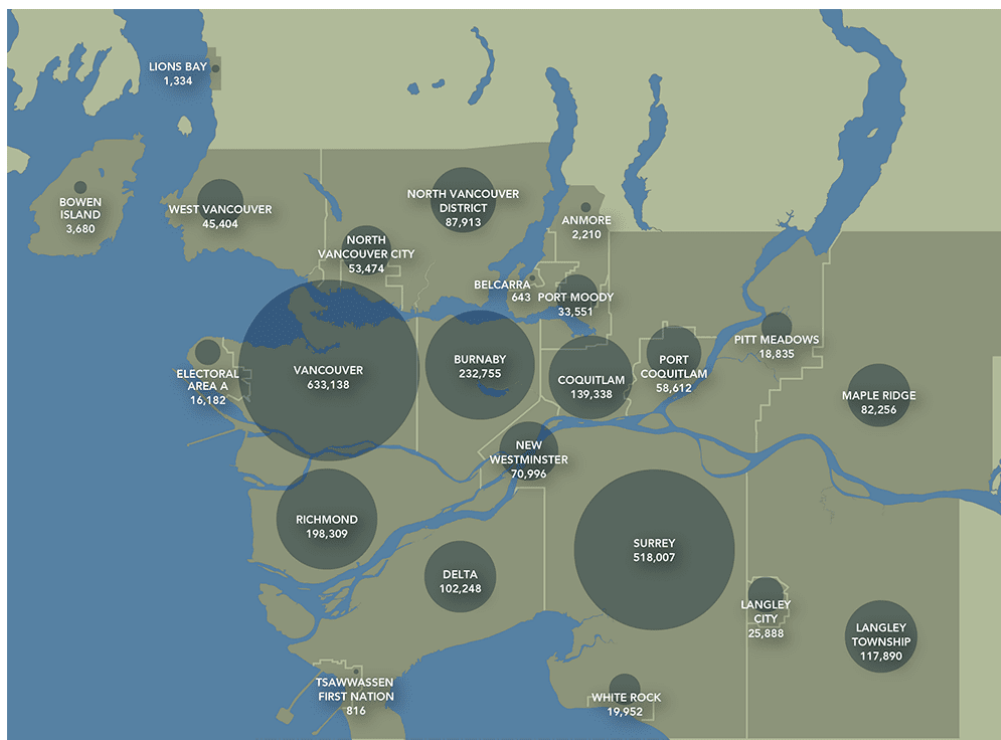

Рис. Б.1. Великий Ванкувер та чисельність населення агломерованих поселень [44]

Рис. Б.2. Приклад укріплення берегу на пляжі Кресент, Сюррей, Канада [96]

Додаток до розділу 3

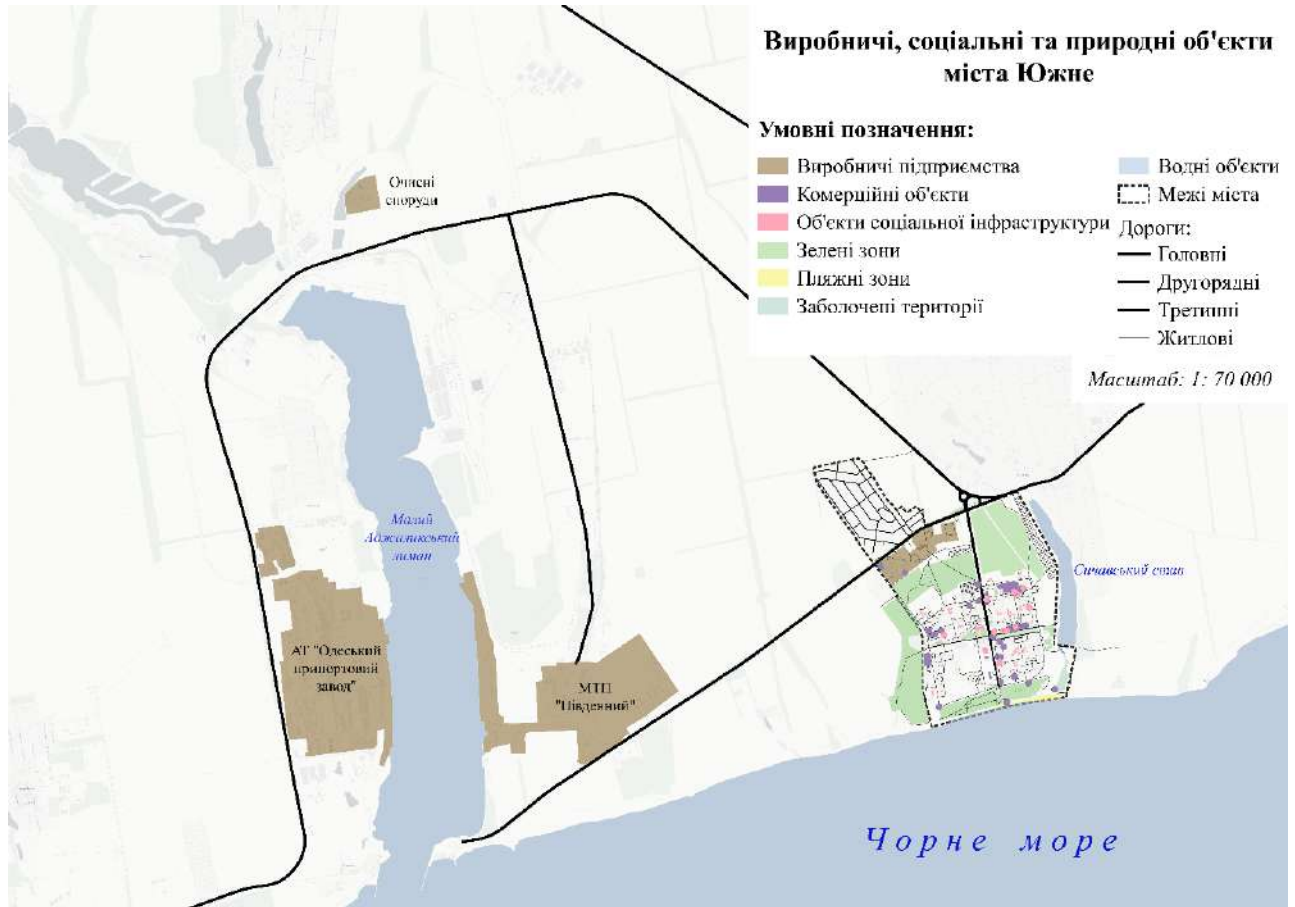

Рис. В.1. Виробничі, соціальні та природні об'єкти міста Южне (масштаб 1: 70 000) (розробка автора)

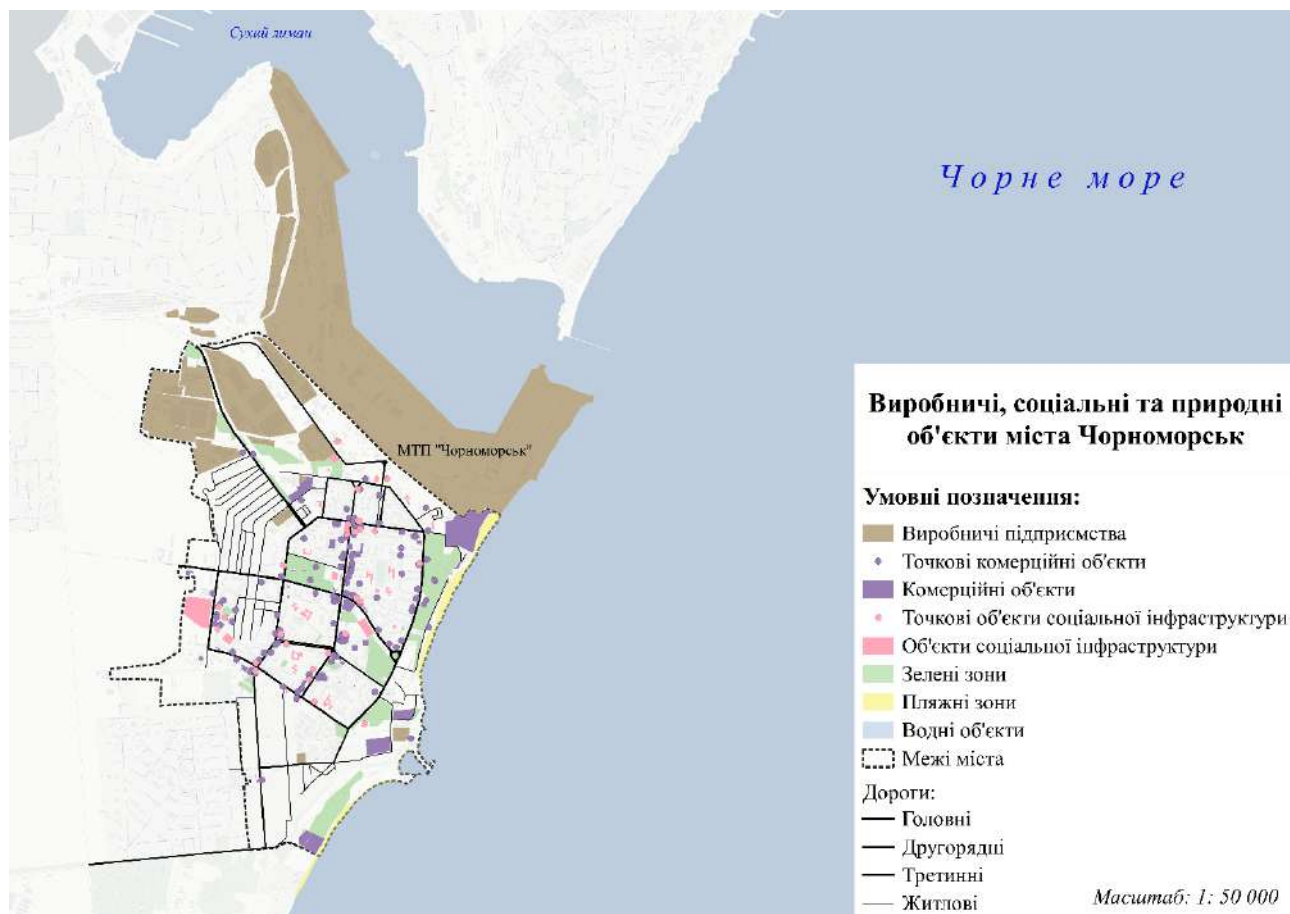

Рис. В.2. Виробничі, соціальні та природні об'єкти міста Чорноморськ (розробка автора)

Таблиця В.1.

Основні демографічні показники агломерованих поселень Одеської агломерації (розробка автора за [4])

Показник	Чорноморськ	Южне	Біляївка	Теплодар
Чисельність населення, осіб	71378	32941	14086	10321
Площа міста, км ²	21,24	10,42	17,42	7,74
Фактична площа міста, км ²	6,64	4,37		
Щільність населення, осіб/км ²	3360,5 (10750 при фактичній площі)	3161,3 (7538 при фактичній площі)	808,6	1333,5
Загальний приріст (скорочення), ‰	-5,95	0,64	-3,62	-6,29
Природний приріст (скорочення), ‰	-6,78	-2,21	-7,03	-2,32
Міграційний приріст (скорочення), ‰	0,83	2,85	3,41	-3,97

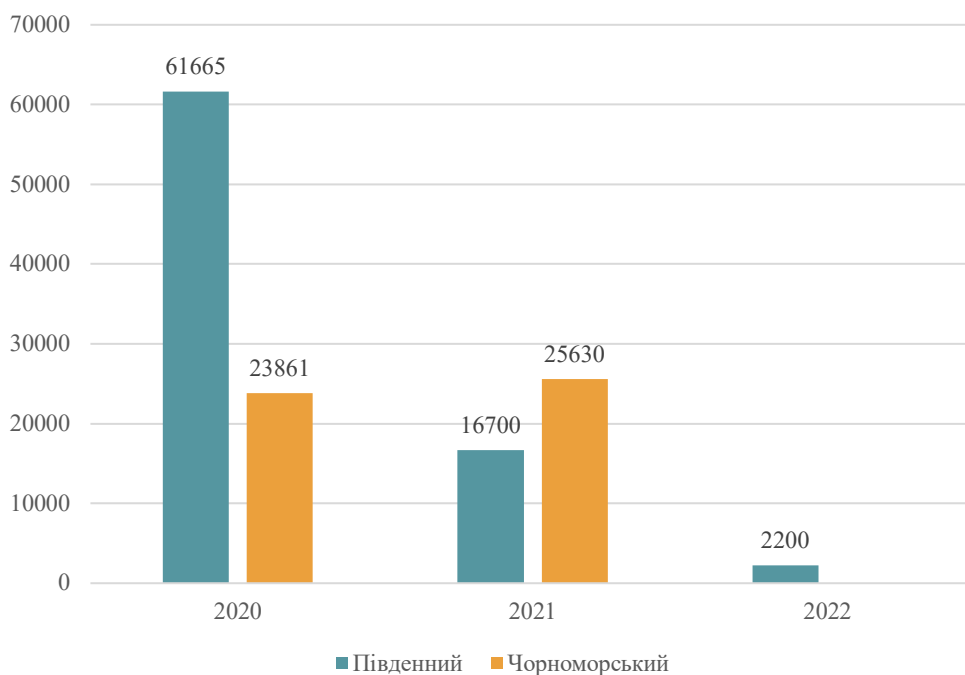

Рис. В.3. Вантажообіг морський портів м. Южне та Чорноморськ у 2020-2022 рр., тис. тонн (розроблено автором за [4])

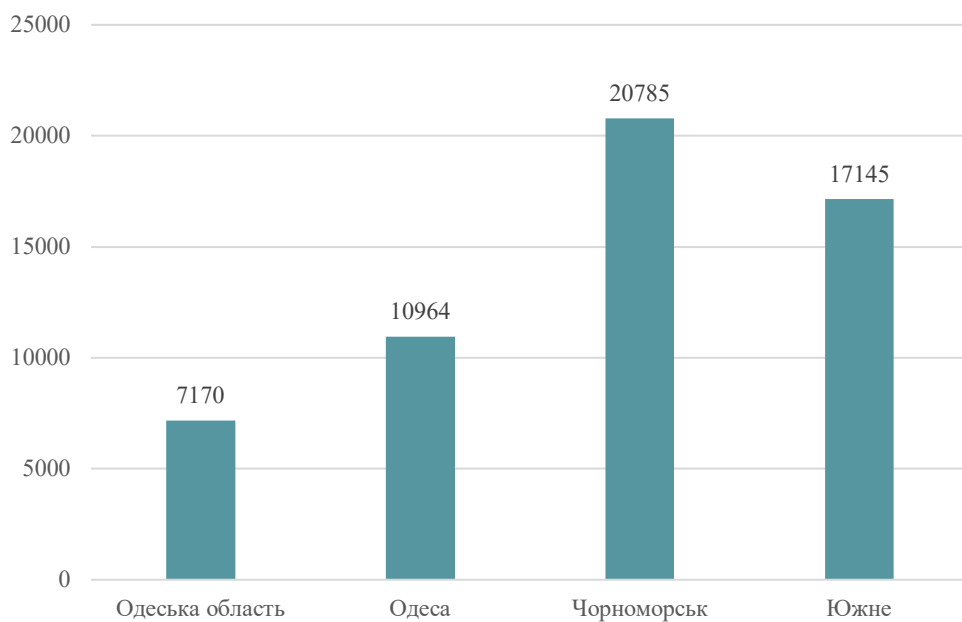

Рис. В.4. Інвестиції на одну особу в області, центрі агломерації та приморських містах у 2020 р., грн (розроблено автором за [4])

Рис. В.5. Узбережжя Чорного моря у м. Южне, квітень 2023 р. (фото автора)

Рис. В.6. Узбережжя Чорного моря у м. Чорноморськ, квітень 2023 р. [51]

Рис. В.7. Місто Чорноморськ: а) набережна міста; б) колонада біля набережної; в) ТРЦ «Нептун» [51]

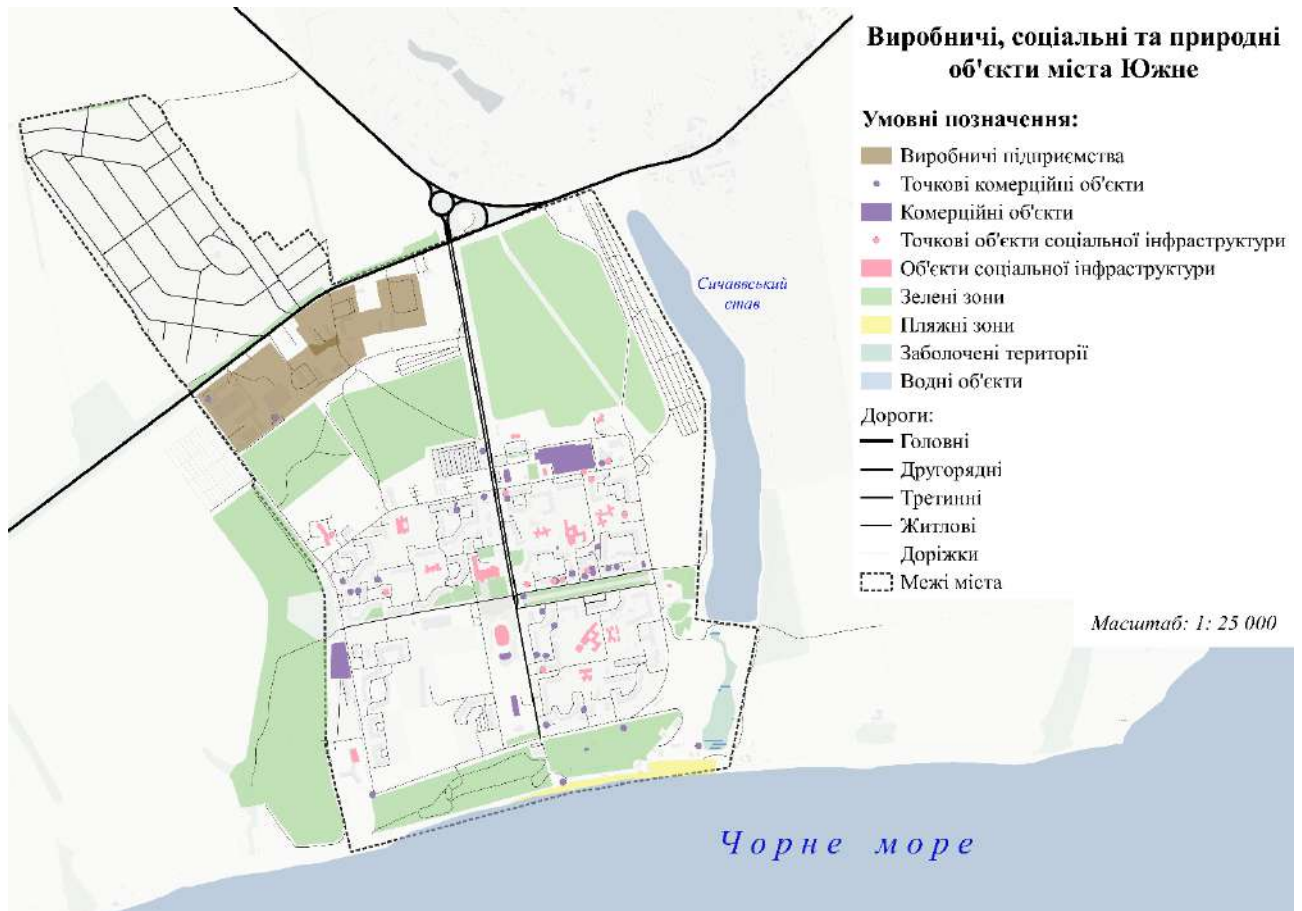

Рис. В.8. Виробничі, соціальні та природні об'єкти міста Южне (масштаб 1: 25 000) (розробка автора)

Рис. В.9. Нове житлове будівництво (а, в) та покращення енергоефективності житлового будинку в рамках програми «Енергодім» (б) у м. Южне, квітень 2023 р. (фото автора)

Рис. В.10. Зсувні процеси поблизу міського пляжу у м. Южне, березень 2021 р. (фото автора)

Рис. В.11. Зсувні процеси та їх наслідки поблизу пляжу «Райдужний» у м. Чорноморськ, березень 2021 р. [13]

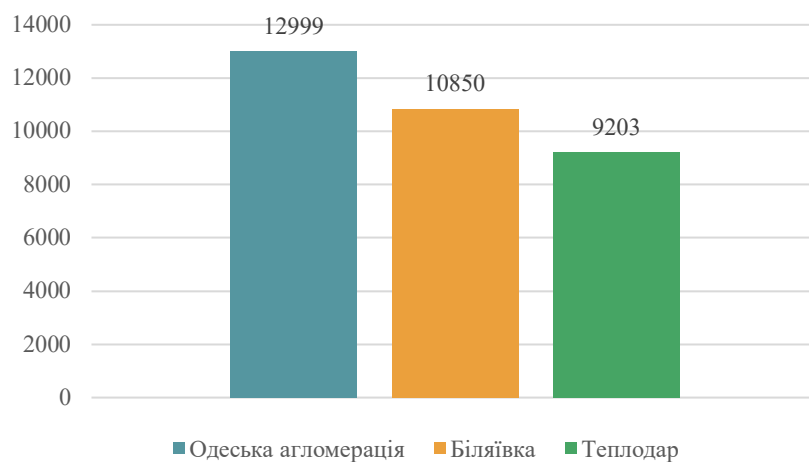

Рис. В.12. Середньомісячна заробітна плата в Одеській агломерації та внутрішніх містах у 2021 р., грн. (розроблено автором за [4])

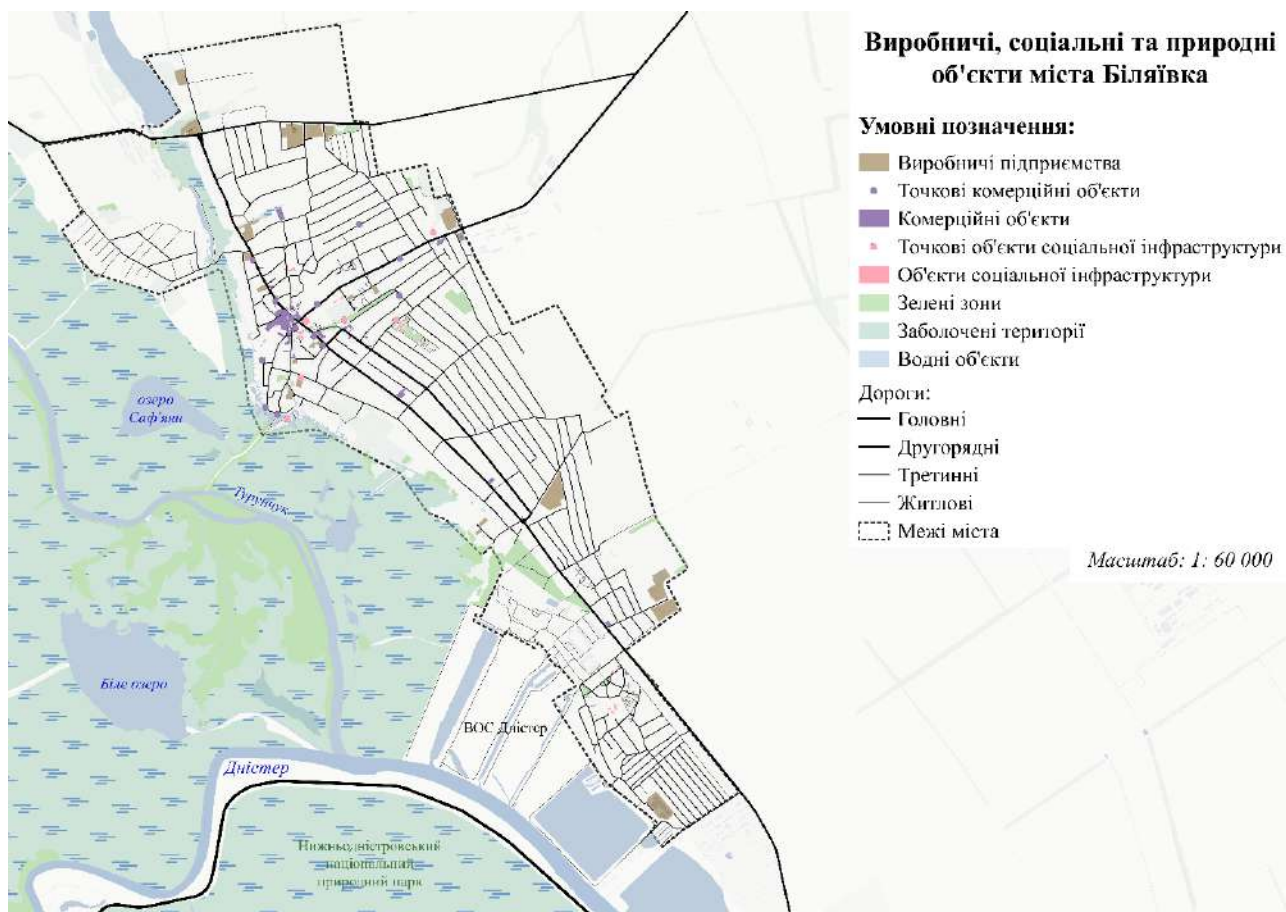

Рис. В.13. Виробничі, соціальні та природні об'єкти міста Біляївка (розробка автора)

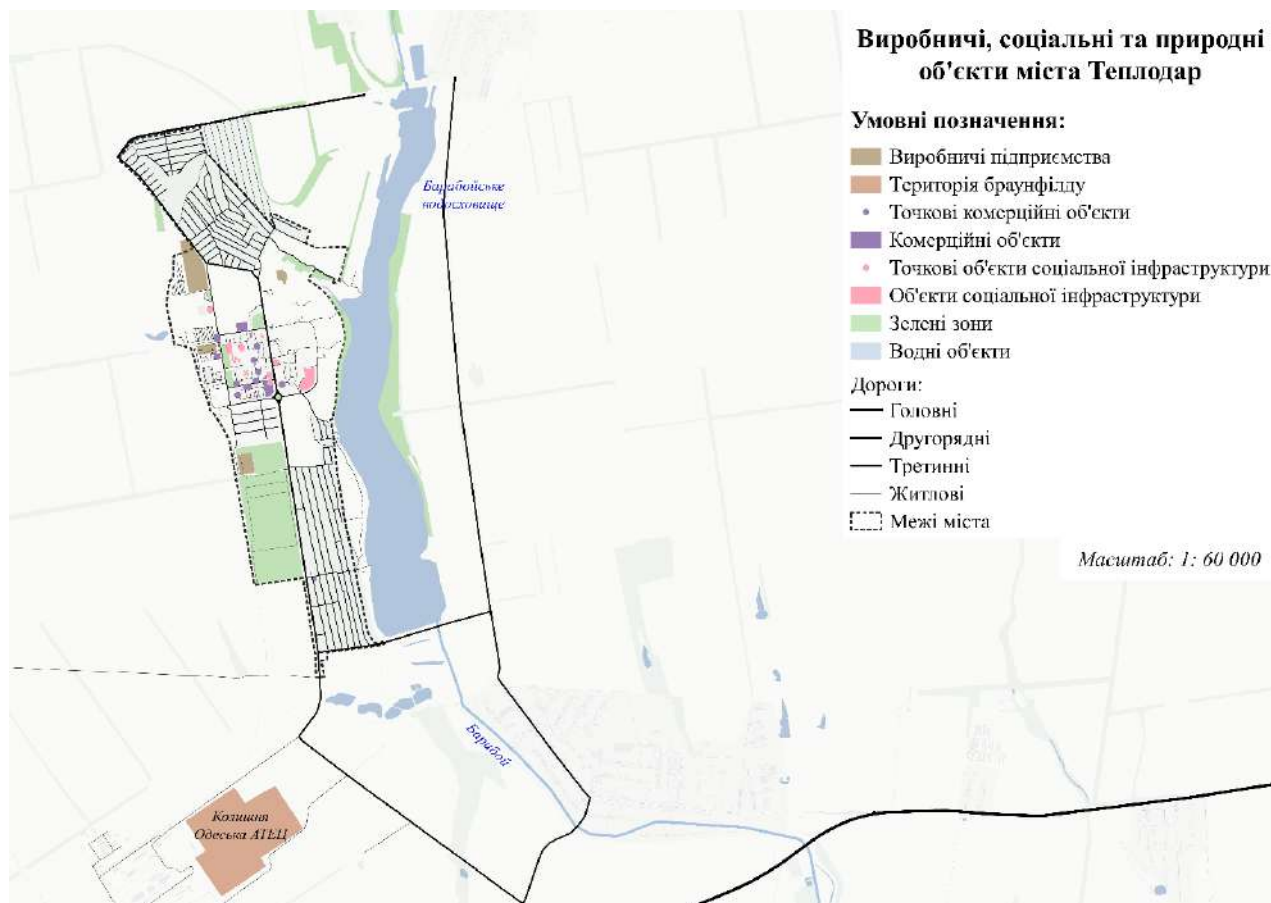

Рис. В.14. Виробничі, соціальні та природні об'єкти міста Теплодар (розробка автора)

Рис. В.15. Місто Біляївка: а) панорама міста; б) оглядовий майданчик на Дитячому пляжі [1, 2]

Рис. В.16. Місто Теплодар: а) пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС; б) зона відпочинку на Барабойському водосховищі; в) типовий житловий будинок [18]

Таблиця В.2.

**SWOT-аналіз міської стійкості агломерованих поселень Одеської агломерації
(розробка автора)**

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вигідне географічне положення (Ч, Ю) • Наявність порто-промислових вузлів (Ч, Ю) • Наявність промислових зон (Т, Ч, Ю) • Наявність залізнично-поромного комплексу (Ч) • Інвестиційна привабливість (Б, Ч, Ю) • Сприятливі умови для ведення бізнесу (Б, Ч, Ю) • Сприятливі агрокліматичні умови (Б) • Використання альтернативних джерел енергії (Т, Ю) • Підтримка малого та середнього бізнесу (Б, Ч) • Туристична привабливість (Б, Ч, Ю) • Розвинута туристична інфраструктура (Ч) • Розгалужена мережа торгівлі (Б) <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сприятлива демографічна ситуація (Б, Ю) • Переважання молодого населення над населенням похилого віку (Б, Ю) • Наявність висококваліфікованих працівників (Ч) 	<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Застарілість виробничого обладнання (Ч) • Незначне виробництво інноваційних товарів і послуг (Б, Т, Ч, Ю) • Відсутність розвинутої туристичної інфраструктури (Б, Т, Ю) • Енергозалежність міст (Б, Ч, Ю) • Залежність від імпорту сировини для промисловості (Ю) • Реалізація низькообробленої промислової продукції (Ю) • Відсутність підтримки малого бізнесу (Т, Ю) <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Природне скорочення населення (Б, Т, Ч, Ю) • Негативне сальдо міграцій (Т) • Високий рівень захворюваності (Ч) • Нерозвинута мережа культурних закладів (Б, Т, Ч) • Нестача об'єктів соціальної інфраструктури (Т) • Розміщення селітебної зони поруч з морським портом (Ч)

<ul style="list-style-type: none"> • Велика частка працездатного населення (Ч, Ю) • Активність мешканців (Б) • Розвинута соціальна інфраструктура (Ч, Ю) • Значний освітній та науковий потенціал (Ч, Ю) • Надання соціальної допомоги (Ч, Ю) • Компактність забудови (Т, Ю) <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявність природно-рекреаційного потенціалу (Б, Т, Ч, Ю) • Наявність водних об'єктів (Б, Т, Ч, Ю) • Найменші відхилення середніх значень температури повітря та опадів за рік (Б, Т, Ч, Ю) • Наявність мережі паркових зон, пляжів (Ч, Ю) • Високий рівень якості повітря (Б, Ю) • Налагоджена система збору ТПВ (Ч) • Співпраця влади та мешканців у вирішенні екологічних питань (Ч) 	<p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Низький рівень якості питної води (Б, Т, Ч, Ю) • Руйнування забудови через зсувні процеси (Ч) • Значне техногенне навантаження на навколишнє середовище (Т, Ч, Ю) • Наявність екологічно небезпечних підприємств (Ч, Ю) • Низький рівень екологічної освіти (Т, Ю) • Проблема сортування та утилізації ТПВ (Б, Т, Ч, Ю) • Низька частка централізованого водовідведення (Б) • Забруднення та замулення водойм (Б)
Можливості	Загрози
<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Диверсифікація економіки, збільшення частки сфери послуг в економіці (Б, Т, Ч, Ю) • Регенерація промислової зони, створення індустріального парку/бізнес-інкубатору (Т) • Розвиток імпортозаміщення (Т, Ю) • Створення привабливих умов для залучення малого та середнього бізнесу (Т, Ч, Ю) • Підвищення рівня інтеграції відновлювальної енергетики до енергозабезпечення (Б, Т, Ч, Ю) • Впровадження заходів енергозбереження (Т, Ч, Ю) • Залучення іноземних інвестицій, реалізація проектів за рахунок міжнародних грантів (Б, Т, Ч, Ю) • Покращення транспортних зв'язків з ядром агломерації (Б, Т, Ю) • Розвиток індустріального (Т, Ю), сільського (Б) туризму <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Залучення мешканців до управління містом (Т, Ч, Ю) • Періодичне проведення опитувань громадської думки стосовно міського розвитку (Т, Ч, Ю) 	<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Економічна нестабільність підприємств і бізнесу (Б, Т, Ч, Ю) • Нестача фінансування з бюджету міста (Б, Т, Ч, Ю) • Війна в Україні, загроза ракетних обстрілів (Б, Т, Ч, Ю) • Залежність від світових цін, девальвація гривні (Б, Т, Ч, Ю) • Ризики корупції (Ч, Ю) <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зростання частки осіб похилого віку (Т, Ч) • Політична нестабільність держави (Б, Т, Ч, Ю) • Велика частина біженців з України можуть залишитися за кордоном (Ч, Ю) • Відтік працездатного населення та кваліфікованих осіб в обласний центр (Б, Т, Ч, Ю) • Зростання дефіциту робочої сили технічного напрямку (Т, Ч, Ю) <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ускладнення впровадження змін у природокористуванні через статус приватної власності земель і відсутність оптимальних механізмів регулювання (Б, Ч)

<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення кількості закладів культури та дозвілля (Б, Т, Ч, Ю) • Збільшення кількості освітніх (Т, Ю), спортивних (Ч), медичних (Т) закладів та покращення їх доступності • Сприяння формуванню місць для кооперації мешканців (Б, Т, Ч, Ю) • Розширення можливостей допомоги для соціально вразливих категорій населення (Б, Т, Ч, Ю) • Створення привабливих умов для висококваліфікованих працівників (Т, Ю) • Екологічна освіта мешканців (Б, Т, Ч, Ю) • Створення місць відпочинку біля водних об'єктів (Б, Т) <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Очищення басейну річки Дністер з залученням транскордонного співробітництва (Б) • Виведення забудови на критично небезпечних зсувах з експлуатації (Ч) • Виконання берегоукріплювальних заходів (Ч, Ю) • Створення/реконструкція власних очисних споруд (Т, Ч, Ю) • Збереження незабудованих територій навколо водних об'єктів (Б, Т, Ч, Ю) • Підтримка сусідніх об'єктів природно-заповідного фонду (Б, Ю) • Створення мережі екостежок (Б) • Впровадження сортування та утилізації ТПВ (Б, Т, Ч, Ю) • Будівництво сміттєпереробного заводу (Б, Ю) 	<ul style="list-style-type: none"> • Залежність якості питної води від екологічної ситуації Дністра, що залежить від діяльності інших поселень вище за течією (Б, Т, Ч, Ю) • Підвищення рівня моря (Ч, Ю) • Природні стихійні явища (Б, Ч, Ю)
--	--

Примітка: Великими літерами у дужках після кожного пункту позначено населені пункти, для яких відповідний пункт є актуальним: «Б» – Біляївка, «Т» – Теплодар, «Ч» – Чорноморськ, «Ю» – Южне.

Біляївка	Теплодар	Чорноморськ	Южне
«Стратегія розвитку Біляївської міської територіальної громади Одеської області до 2031 року».	«Стратегія розвитку Теплодарської міської територіальної громади на 2022-2027 роки»	«Стратегія економічного та соціального розвитку міста Чорноморська Одеської області до 2025 року»	«Стратегія сталого розвитку Южненської міської територіальної громади на період до 2027 року»
<p>А. Екологічно дружня громада. Збереження та розвиток природних ресурсів.</p> <p>В. Забезпечення рівної доступності усього спектру послуг в громаді.</p> <p>С. Унікальні умови для «зеленої» економіки майбутнього з розвинутою інфраструктурою та логістикою.</p>	<p>1. В центрі уваги людина.</p> <p>2. Екологічна та техногенна безпека.</p> <p>4. Ефективний економічний простір.</p>	<p>1. Розвиток сучасної промислової індустрії на базі ІТ-технологій і SMART-управління.</p> <p>3. Підвищення ресурсоефективності та екологізація.</p> <p>4. Розвиток туризму та індустрії гостинних послуг.</p> <p>5. Розвиток соціальної сфери, освіти, науки та культури.</p>	<p>А. Розвинута, конкурентоздатна інноваційна економіка.</p> <p>В. Сприятливий інвестиційний клімат та розвинутий туристичний потенціал.</p> <p>С. Культурний, спортивний, інтелектуальний розвиток з високим рівнем соціального життя.</p> <p>Д. Енергоефективна, енергонезалежна та екологічно чиста громада.</p>

Рис. В.17. Схема відповідності стратегічних пріоритетів і цілей до концепції стійкості у стратегічних документах агломерованих поселень Одеської агломерації (розробка автора)

Таблиця В.3.

Управлінські рішення, що сприяють формуванню потенціалу стійкості агломерованих поселень Одеської агломерації (розробка автора)

Місто	Діючі програми
Біляївка	<ul style="list-style-type: none"> Програма розвитку інфраструктури Біляївської громади на 2023-2025 рр.; Комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в Біляївській МТГ на 2022-2024 роки; Програма «Благоустрій Біляївської міської територіальної громади» на 2023-2025 роки; Програма соціального захисту населення Біляївської міської територіальної громади на 2021-2025 роки; Програма «Безпечна Біляївщина» на 2023-2025 рр.; Програма «Підтримка» на 2021-2024 роки; Програма забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності на території Біляївської об'єднаної територіальної громади на 2023-2025 роки; Програма «Охорона здоров'я населення Біляївської міської територіальної громади на 2022-2023 роки»; Програма «Освіта Біляївської міської територіальної громади» на 2021-2024 роки; Комплексна програма розвитку галузі культури в Біляївській міській територіальній громаді на 2021-2025 роки; Програма розвитку туристичного потенціалу Біляївської міської територіальної громади на 2021-2025 роки; Програма розвитку фізичної культури і спорту Біляївської міської територіальної громади на 2021-2025 роки;

	<ul style="list-style-type: none"> • Програма «Молодь громади» на 2021-2025 роки; • Програма «Відпочинок та оздоровлення дітей Біляївської міської територіальної громади» на 2021-2024 роки.
Теплодар	<ul style="list-style-type: none"> • Програма підтримки розвитку місцевого самоврядування в м. Теплодар на 2021-2025 рр.; • Програма архітектурно-будівельного розвитку м. Теплодар на 2018-2023 роки; • Програма розвитку земельних відносин та охорони земель на території Теплодарської міської територіальної громади на 2021-2025 роки; • Програма «Благоустрій міста та розвиток і збереження зелених насаджень м. Теплодар на 2022-2024 роки» • Програма «Локалізація та ліквідація амброзії полинолистої на території м. Теплодар на 2021-2025 роки»; • Програма «Розвиток дорожнього господарства, що знаходиться у комунальній власності територіальної громади м. Теплодар на 2022-2024 роки» • Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства міста Теплодар на 2021-2023 роки • Програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Теплодарської міської територіальної громади Одеського району Одеської області на 2022-2025 роки; • Програма забезпечення громадської безпеки і діяльності місцевих загонів територіальної оборони, правоохоронних органів, Збройних Сил України, комунальних підприємств, установ і закладів, та забезпечення підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Теплодарської міської територіальної громади на 2022-2023 роки; • Програма сприяння розвитку територіальної оборони територіальної громади міста Теплодар на 2022-2023 роки; • Програма «Безпечне місто Теплодар» на 2023-2025 роки; • Комплексна програма соціальної підтримки населення на 2023-2025 роки «Соціальний захист населення міста»; • Програма забезпечення безперешкодного доступу осіб з інвалідністю, інших маломобільних груп до об'єктів житлового та громадського призначення на території Теплодарської міської територіальної громади на 2023-2026 роки; • Програма запобігання і протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та торгівлі людьми на території Теплодарської територіальної громади на 2023- 2025 роки; • Програма попередження дитячої бездоглядності та безпритульності серед дітей, соціального захисту і підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, захисту їх житлових прав на 2022-2024 роки; • Комплексна програма «Здоров'я» на 2023-2025 роки; • Програма «Освіта міста Теплодар на 2022-2024 роки»; • Програма «Розвиток спорту та підтримка молоді у м. Теплодар на 2022-2025 роки»; • Програма розвитку культури у м. Теплодар на 2022-2025 роки; • Програма інформатизації міста Теплодар на 2021-2025 роки «Електронна громада».
Чорноморськ	<ul style="list-style-type: none"> • Грантова програма GIZ GmbH через проект «Просування енергоефективності та імплементація Директиви ЄС про енергоефективність в Україні (FEER)»;

	<ul style="list-style-type: none"> • Програма розвитку у сфері житлово-комунального господарства в межах території Чорноморської міської ради Одеської області на 2019-2023 роки; • Програма співфінансування заходів, направлених на доведення багатоквартирних житлових будинків 13-го мікрорайону м. Чорноморська до стану, придатного для проживання, на 2021-2023 роки; • Програма сприяння діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, житлово-будівельних кооперативів у багатоквартирних будинках на території Чорноморської міської територіальної громади на 2023-2025 роки; • Програма часткової компенсації вартості закупівлі електрогенераторів для забезпечення потреб об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Чорноморської міської територіальної громади під час підготовки опалювального сезону 2022/2023 років; • Інвестиційна програма КП «Чорноморськводоканал» Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області на 2023 рік; • Програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на території Чорноморської міської територіальної громади Одеського району Одеської області на 2021-2023 роки; • Програма з функціонування інтегрованої системи відеоспостереження та відеоаналітики Чорноморської міської територіальної громади на 2023-2025 роки; • Програма протидії злочинності та посилення громадської безпеки на території Чорноморської міської територіальної громади на 2023 рік; • Програма розвитку цивільного захисту Чорноморської міської територіальної громади на 2021-2025 роки; • Програма сприяння територіальній обороні та посилення заходів громадської безпеки на території Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області на 2023 рік; • Програма соціального захисту та надання соціальних послуг населенню Чорноморської міської територіальної громади на 2021-2025 роки; • Програма забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа на 2023-2025 роки; • Програма підтримки населення Чорноморської міської територіальної громади, які підпадають під дію Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» на 2021-2025 роки; • Програма «Здоров'я населення Чорноморської міської територіальної громади на 2021-2025 роки»; • Програма розвитку освіти міста Чорноморська на 2021-2025 роки; • Програми розвитку культури та мистецтва Чорноморської міської територіальної громади на 2022-2025 роки; • Програма розвитку фізичної культури і спорту на території Чорноморської міської територіальної громади на 2022-2025 роки; • Програма «Молодь Чорноморська» на 2022-2025 роки; • Програма відпочинку та оздоровлення дітей на 2022-2025 роки.
Южне	<ul style="list-style-type: none"> • Державна програма Фонду енергоефективності «Енергодім» (проспект Миру 26, вулиця Приморська 13); • Програма енергоефективності в житлово-комунальному господарстві та бюджетній сфері Южненської міської територіальної громади на період з 2021 по 2024 роки; • Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства Южненської міської територіальної громади на 2020-2024 роки; • Програма розвитку інфраструктури Южненської міської територіальної громади Одеського району Одеської області на 2020-2024 роки;

	<ul style="list-style-type: none">• Екологічна програма заходів з охорони навколишнього природного середовища Южненської міської територіальної громади Одеського району Одеської області;• Програма розвитку освіти Южненської міської територіальної громади на 2022-2024 роки;• Програма підтримки органу самоорганізації населення в місті Южному на 2023-2025 роки;• Програма розвитку цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Южненської міської територіальної громади на 2022-2026 роки;• Програма соціального захисту окремих категорій населення Южненської міської територіальної громади на 2021-2023 роки;• Програма розвитку та підтримки первинної медико-санітарної допомоги Южненської міської територіальної громади на 2021-2023 роки;• Програма підтримки та розвитку вторинної медичної допомоги Южненської міської територіальної громади на період 2023-2025 роки;• Програма забезпечення діяльності Южненського КП «Муніципальна варта» на 2022-2024 роки• Програма зміцнення законності, безпеки та порядку на території Южненської міської територіальної громади Одеського району Одеської області на 2022-2024 роки;• Програма підготовки територіальної оборони та місцевого населення до участі в русі національного спротиву, посилення заходів громадської безпеки в Южненській міській територіальній громаді Одеського району Одеської області на 2022-2024 роки;• Програма «Електронна громада» на 2021-2023 роки;• Програма оздоровлення та відпочинку дітей Южненської міської територіальної громади на період 2022-2024 років.
--	--

Додаток до розділу 4

Результати онлайн-опитування «Стійкість міста Южне»

83

респонденти

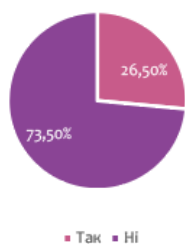
Відповіді отримані впродовж:

30.01-03.02.2024

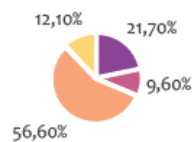
03.05-08.05.2024

Блок 1: поняття стійкості міста

Чи чули Ви про таке поняття, як
стійкість міста?

На Вашу думку, стійкість міста - це

- Стан, при якому соціально-економічний розвиток міста відбувається в таких межах, за яких життєдіяльність нинішніх поколінь не ставить під загрозу життєдіяльність майбутніх поколінь
- Стан існування сфер міста (економічної, соціальної, екологічної) без довгострокових змін
- Здатність міста підтримувати бажаний стан або швидко повертатися до нього після непередбачених впливів, адаптуватися до змін чи протидіяти негативним впливам
- Здатність міста подолати існуючі вразливості

Рис. Г.1. Графіки відповідей респондентів онлайн-опитування на питання блоку про поняття стійкості міста

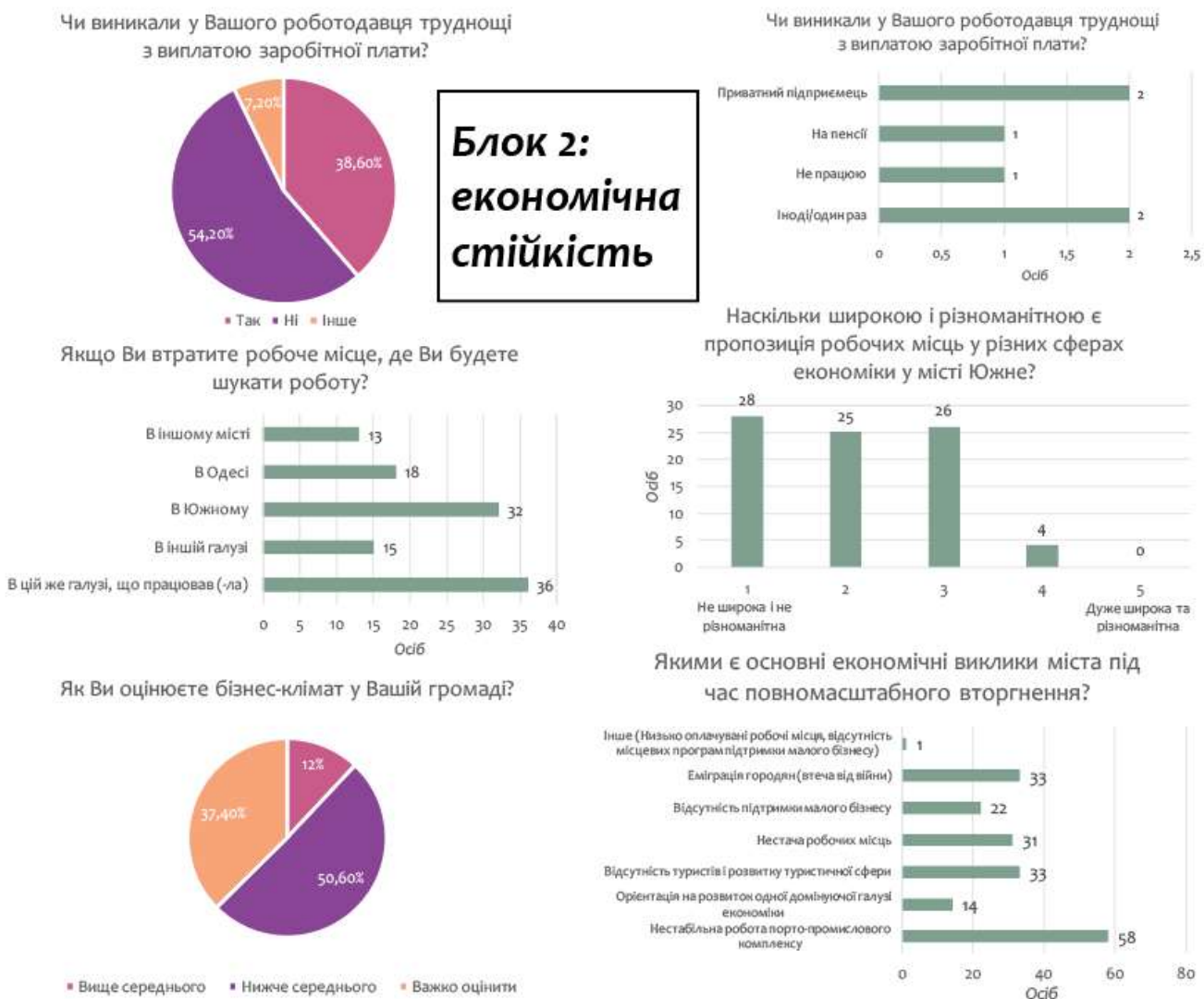

Рис. Г.2. Графіки відповідей респондентів онлайн-опитування на питання блоку про економічну стійкість міста Южне

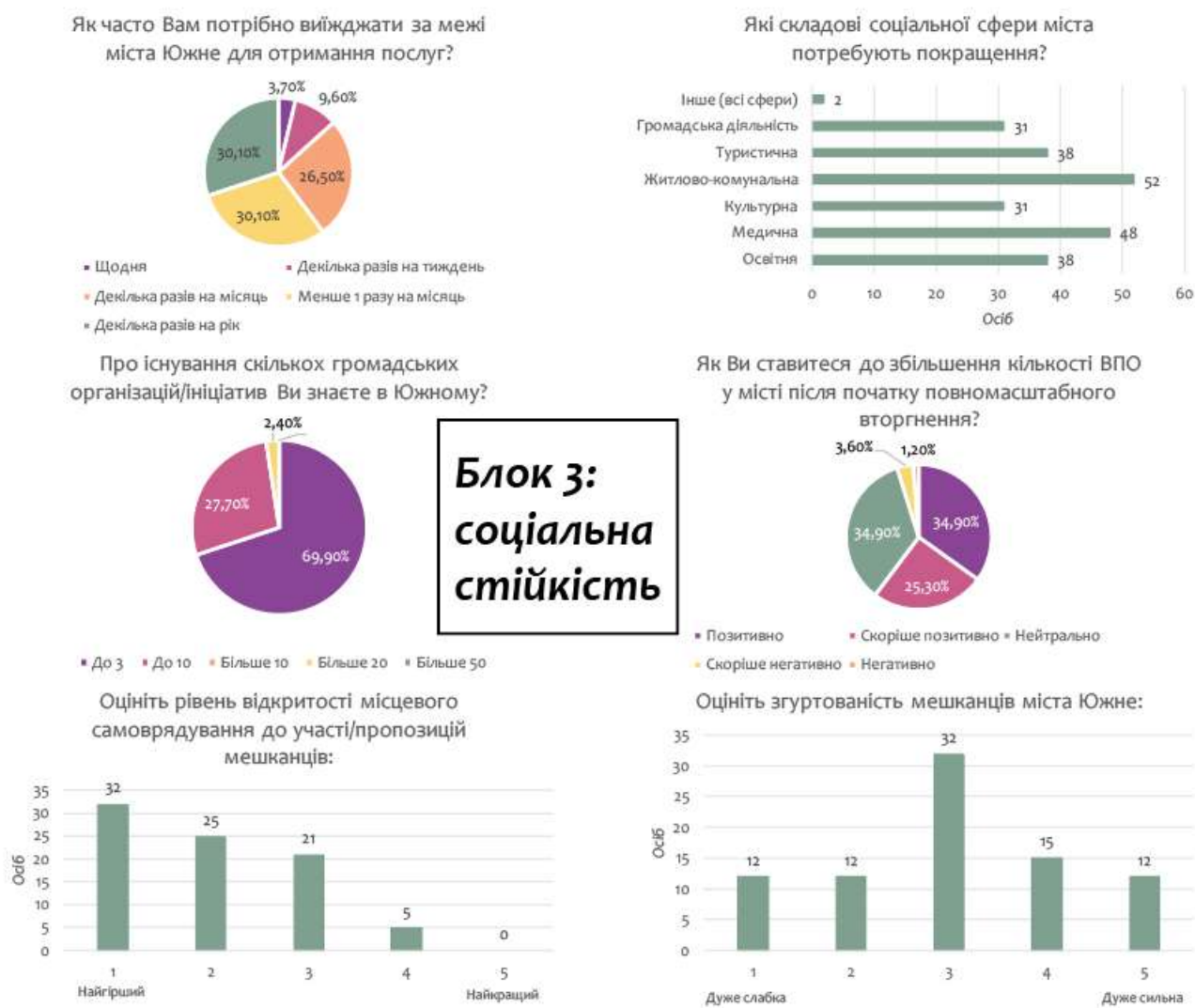
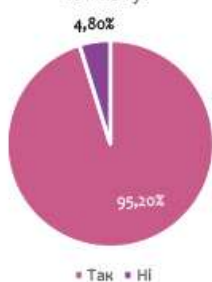

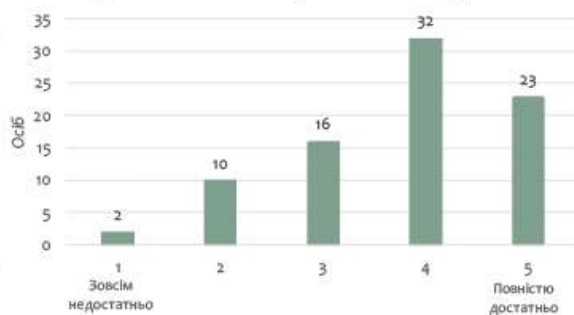
Рис. Г.3. Графіки відповідей респондентів онлайн-опитування на питання блоку про соціальну стійкість міста Южне

Чи чули Ви про таке поняття, як зміна клімату?

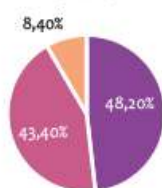

Блок 4: екологічна стійкість

Чи достатньо в Южному зелених насаджень?

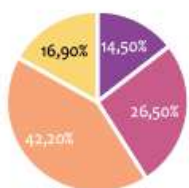

На Вашу думку, якою мірою проблема зсуву узбережжя Чорного моря стосується міста Южне?

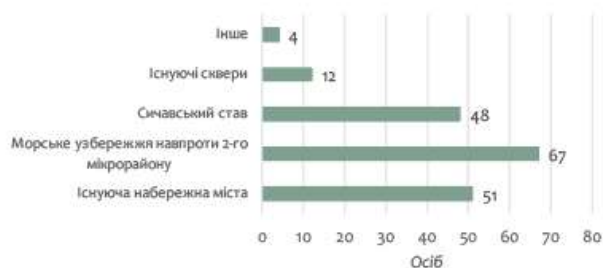
• Дуже стосується • Скоріше стосується
 • Скоріше не стосується • Зовсім не стосується

На Вашу думку, наскільки доцільною є реалізація проектів з озеленення під час повномасштабного вторгнення?

• Повністю доцільною • Скоріше доцільною
 • Скоріше недоцільною • Зовсім недоцільною

Які природні зони міста потребують оновлення?

Які природні зони міста потребують оновлення?

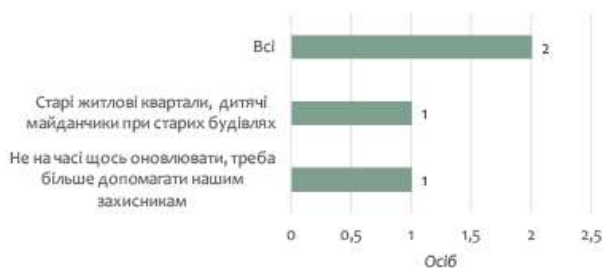

Рис. Г.4. Графіки відповідей респондентів онлайн-опитування на питання блоку про екологічну стійкість міста Южне

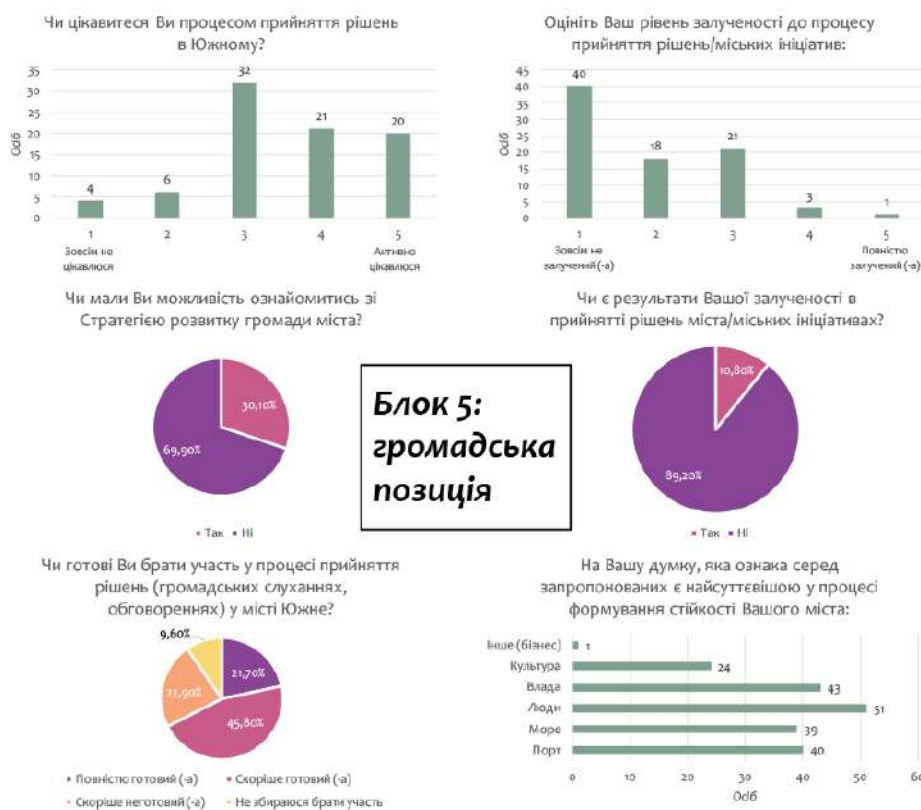

Рис. Г.5. Графіки відповідей респондентів онлайн-опитування на питання блоку про громадську позицію мешканців міста Южне

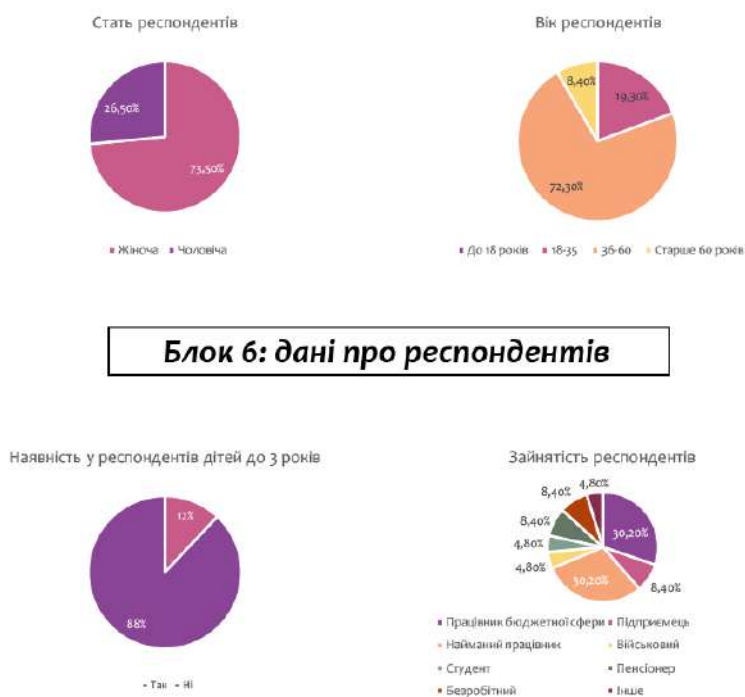

Рис. Г.6. Графіки відповідей на питання блоку про дані про респондентів онлайн-опитування

Таблиця Г.1.

Просторовий SWOT-аналіз міської стійкості міста Южне (розробка автора)

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Порто-промисловий вузол на заході від міста • Інвестиційно привабливі вільні території • Наявність туристично привабливих територій <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розвинута соціальна інфраструктура в пішохідній доступності • Наявність місць проведення міських заходів <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявність рекреаційно привабливих водних об'єктів і мережі паркових скверів • Відсутність шумового забруднення завдяки проходженню транзитного транспортного руху поза селітебною зоною 	<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Невисокий рівень розвитку туристичної інфраструктури (зокрема, нестача готелів) • Слабо розвинутий малий і середній бізнес, поганий стан організації ринку • Недостатня економічна активність виробничої зони <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Закриття міграційної служби • Незадовільний стан укриттів у житлових будинках • Відсутність закладів освіти в другому мікрорайоні <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зсувні процеси на морському узбережжі • Незавершені протягом років проекти благоустрою
Можливості	Загрози
<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання малого та середнього бізнесу та створення можливостей їх розміщення • Інтеграція відновлювальної енергетики (ВЕС, СЕС) до енергозабезпечення • Впровадження заходів енергоефективності у житловому фонді • Відкриття пляжу для відвідувачів <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створення місць для кооперації мешканців і дозвілля • Модернізація укриттів <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Виконання берегоукріплювальних заходів • Створення власних очисних споруд • Будівництво сміттєпереробного заводу 	<p>Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Економічна нестабільність містоформуючих підприємств • Нестача фінансування з бюджету міста • Війна в Україні, загроза ракетних обстрілів <p>Соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зменшення природного приросту населення • Відтік населення до обласного центру/інших регіонів/за кордон <p>Екологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підвищення рівня моря • Природні стихійні явища • Екологічно небезпечні підприємства поблизу міста

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)

Волкова_бакалаврська ФІНАЛ.pdf

Документ відправлено: 11:05 19.06.2024

Документ отримано: 11:21 19.06.2024

Власник документу

Електронний підпис

11:05 19.06.2024

Ідентифікаційний код: 3789602085

ВОЛКОВА АНАСТАСІЯ РОМАНІВНА

Власник ключа: ВОЛКОВА АНАСТАСІЯ РОМАНІВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 11:05 19.06.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000004F7B6B0156102D05

Тип підпису: кваліфікований

Отримувач документу

Електронний підпис

11:22 19.06.2024

Ідентифікаційний код: 2616714080

Дронова Олена Леонідівна

Власник ключа: Дронова Олена Леонідівна

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 11:22 19.06.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF970400000005AD1D00DD73D401

Тип підпису: кваліфікований